

Alexander Michiels van Kessenich 1800-1863

In tegenstelling tot het leven van zijn grootvader Jan Alexander Michiels (1740-1794) en zijn vader Hendrik Joseph (Henri) Michiels van Kessenich (1770-1825) is dat van Alexander Michiels van Kessenich tot nu toe geen onderwerp van studie geweest. Zijn maatschappelijke loopbaan was dan ook veel minder geslaagd en eindigde al toen hij 29 jaar oud was.

Grootvader Jan Alexander had het in dienst van de Oranjes gebracht tot rentmeester en drossaard van het ambt Montfort. Henri was hem als zodanig opgevolgd, waarna hij onder Napoleon en koning Willem I zijn bezittingen op indrukwekkende wijze had uitgebouwd en zijn sociale status aanzienlijk verhoogd.¹ Toen hij in 1825 stierf, mocht Alexander als eerstgeboren zoon weliswaar de in 1822 aan zijn vader verleende titel 'baron' gaan voeren, maar pas later, in 1839, toen ook moeder gestorven was, ontving hij zijn deel uit de nalatenschap. Behalve grond en landerijen in de provincies Belgisch- en Nederlands-Limburg en Utrecht (in totaal ruim 700 ha!) bestond dat o.m. uit kasteel Kessenich (Borgitter) bij Neeritter en het kapitale woonhuis aan de Swalmerstraat (Swamakerstraat) in Roermond. Zijn broer Frans (1802-1881) werd o.m. eigenaar van grote stukken land en diverse pachthoven in de provincie Nederlands-Limburg, het ouderlijk huis aan de Steenweg in Roermond, het kasteeltje Hattem even ten zuiden van de stad en kasteel Limbricht bij Sittard.²

Aanleiding tot deze studie over Joannes Alexander Hubertus Michiels van Kessenich, zoals Alexander voluit heet, was de vondst van een uitvoerige brief van de Amsterdammer Johannes Kinker (1764-1845) in Alexanders schriftelijke nalatenschap. Met Kinker, die in de jaren 1818-1830 Nederlandse taal en letterkunde aan de universiteit van Luik doceerde, had Alexander tijdens zijn studie vriendschap gesloten.³

De wens om Alexanders leven verder te volgen leidde tot een nadere, zij het niet uitputtende exploitatie van het archief Michiels van Kessenich, waarin zich veel particuliere correspondentie en autobiografisch materiaal bevinden,⁴ en tot het opsporen en raadplegen van de merkwaardige publicaties die Alexander, voornamelijk vanaf 1844, het licht deed zien en die hij overdadig voorzag van persoonlijke opmerkingen, herinneringen en biographica.⁵

Niet de importantie van Alexanders loopbaan of het gewicht van zijn publicaties, maar de aanwezigheid van talloze gegevens over het dagelijks leven in een familie uit de bezittende klasse, alsmede de vele persoonlijke notities van Alexander, die ons 'een inzicht geven in de binnenzijde van zijn leven',⁶ rechtvaardigen de hier volgende levensschets, waarin veel plaats voor de 'petite histoire' is ingeruimd.⁷

1800-1817 EEN BEVOORRECHTE JEUGD

Kindertijd

Alexander werd op 2 april 1800 om 18.15 uur te Roermond geboren in het ruime huis aan de Steenweg, toen genummerd 451, dat al vele jaren daarvoor door grootvader Jan Alexander was aangekocht.⁸ Vader Henri verkeerde in die tijd in grote onzekerheid over zijn toekomst. Na zijn huwelijk in juli 1793 met Cornelia Jacoba Bosch (1773-1839), een Utrechtse die behalve vermogend ook zeer muzikaal was, had hij zijn dienstbetoon aan de Oranjes voortgezet, ook toen de Fransen hier in 1794 de macht hadden overgenomen. In de jaren 1798-1800 had hij zelfs in het geheim geijverd voor herstel van het stadhouderschap. Pas nadat Willem V in 1801 zijn Staatse onderdanen ontslagen had van de eed van trouw, en na de vrede van Amiens in 1802, toen hij afstand gedaan had van zijn aanspraken en daarvoor door de Fransen schadeloos gesteld was met gebied in Duitsland, kreeg Henri de ruimte om zich onder het nieuwe regiem te profileren. Toen Napoleon eind juli 1803 een bezoek bracht aan Maastricht, hoofdstad van het Departement van de Nedermaas, bracht de 'Turkse muziek' uit Roermond (22 als Mamelukken geklede musici) hem een serenade en presenteerde Henri vervolgens iedere muzikant én zichzelf aan de eerste consul. Vanaf 1804 bekleedde hij diverse functies in het departementale bestuursapparaat, op 31 december 1807 werd hij tot burgemeester van Roermond benoemd en in februari 1813 tot 'chevalier de l'Empire'.⁹

Anderhalf jaar na Alexanders geboorte verhuisde het gezin, mét grootmoeder Cécile Antoinette Michiels-van der Renne (1737-1809), naar het pas gekochte pand aan de Swamakerstraat (nu: Swalmerstraat 59), het grootste particuliere huis in Roermond. Hier werd in juli 1802 opnieuw een zoon geboren, Frans Bernard Hubert (Frans), met wiens leven dat van Alexander nauw verbonden zou blijven. Vaders broer Arnold Hendrik Theodoor, 'oom Nol' (1774-1846), die in januari 1802 getrouwd was, bleef na het vertrek van zijn broer wonen in het pand aan de Steenweg. De

Het huis Michiels van Kessenich (nu: Castrum Ruræ) aan de Swamakerstraat (Swalmerstraat) nr. 59 te Roermond. (foto: Henk Janssen)

zomers brachten beide families in die periode door op kasteel Verduynen bij Echt, erfgoed van grootvader Jan Alexander. In juni 1802 werd daar Arnolds eersteling, Alexander Clément Hubert (Clément) geboren. Zijn vierde kind, Joanna Francisca Paulina (Jeannette), geboren in 1808, zou later huwen met haar neef Frans.¹⁰

Alexander heeft de meeste jaren van zijn leven - als kind bij zijn ouders, later als eigenaar-bewoner - in het imponerende pand aan de Swamakerstraat doorgebracht. Vaak liep hij binnen bij zijn grootmoeder, die een appartement op de begane grond bewoonde, en vele uren bracht hij door in de grote tuin, tussen huis en stadswal gelegen, waar in de zomer jasmijn en oleanders bloeiden en tussen de geknipte taxushagen en buksboompjes grote kuipen stonden met sinaasappel-, citroen-, laurier- en granaatboompjes. Op maandag en zaterdag was er vaak bezoek van kennissen uit de chique Roermondse burgerij. Nadat zijn vader in 1804 kasteel Kessenich had aangekocht, bracht het

gezin in de zomermaanden daar steeds enkele weken door. Vanaf circa 1807 zou de familie als 'Michiels van Kessenich' door het leven gaan.¹¹

Al in zijn kindertijd had Alexander enkele bijzondere ervaringen. Nog geen zes jaar oud, ging hij met zijn ouders en broertje naar Brussel, waar zij logeerden in het Hotel de Flandre, wandelden door de Rue Royale en zelfs enkele toneelvoorstellingen bezochten. Veel later herinnerde Alexander zich nog, dat hij toen 'L'intrigue aux fenêtres' heeft zien opvoeren.¹²

In februari 1808, bij de installatie van zijn vader als burgemeester van Roermond, betrok deze zijn kinderen bij het uitdelen van de feestgaven (zilvergeld en broden) aan de behoeftigen van de gemeente, de toeschouwers daardoor tot tranen toe roerend. Maar Alexander was vooral onder de indruk van het soldatenleven. Met zijn vader, die de Franse officieren introduceerde bij de vooraanstaande families en goede contacten met hen onderhield, bezocht hij de soldatenverblijven, waar hij het kleurrijke militaire gebeuren van dichtbij meemaakte, en hij keek zijn ogen uit bij de passages van de veelsoortige regimenten. Hij maakte ijverig studie van een boekje, dat hem door een van de dienstmeisjes was geleend, met theorie en tekenin-

gen over het huzarenleven. Hij geloofde toen stellig, dat hij vroeg of laat als militair keizer Napoleon zou dienen. Diep geroerd was hij door de handdruk van een der martiale Pruisische officieren, leden van het guerillacorps van Ferdinand Baptista von Schill, die door de Fransen gearresteerd waren en ter dood veroordeeld, en met opgeheven hoofd via Roermond op weg waren naar Wesel, waar zij op 16 september 1809 gefusilleerd werden.¹³

Onderwijs en vorming

Het hoofddoel van de reis die het gezin in de winter van 1805-1806 naar Brussel maakte, was het contracteren van een particulier onderwijzer voor Alexander en Frans. Hun ouders vonden die in abbé Collignon, een 'homme de haute société', afkomstig uit Brussel, die eerst pater benedictijn in de abdij van St. Hubert was geweest, maar wegens onenigheid met zijn abt naar Parijs was gegaan om daar gouverneur te worden van de drie zonen van de Marquis de Gourgues, rechtbank-president bij het 'Parlement de Paris', die tijdens de eerste jaren van de Franse Revolutie om politieke redenen guillotineerd was. De abbé schreef en sprak mooi Frans, zijn handschrift was vloeiend en goed leesbaar, hij had een aangename stem en bewoog zich in gezelschap gemakkelijk en minzaam. Alexander was nog geen zes jaar, zijn broertje pas drie, toen abbé Collignon op een middag in de lente van 1806 per rijtuig in Roermond arriveerde om zich metterwoon bij de familie Michiels te vestigen. Behalve Latijn sprak hij enkel Frans. Alexander en Frans hadden tot die dag alleen de thuistalen gesproken, t.w. Nederlands en Roermonds. Maar abbé Collignon maakte daar geen probleem van. Inventief pedagoog als hij was, nam hij zijn nieuwe pupillen bij de hand en begon hun de correcte uitspraak van de namen van de vingers te leren: ... le pouce, l'index, digitus ou le grand, l'annulaire et le petit¹⁴

Vanaf die dag stond het leven van de twee jongens onder het strakke bewind van de abbé-gouverneur. 's Morgens vroeg vergezelden ze hem naar de kerk, waar hij de Mis las. Na het ontbijt begon de dagtaak: van 9 tot 10 uur de regels van de Franse en Latijnse grammatica van buiten leren, en om 10 uur overhoring van het geleerde. Daarna schrijfoefeningen: eerst de letters van het alfabet, al gauw hele woorden, later complete zinnen, tenslotte verzen. Vanaf 12 uur wandeling in de grote tuin en om 1 uur diner. Vanaf 3 uur weer memoriseren - Alexander deed dat op zonnige dagen graag in de tuin, gezeten in een prieeltje - en als de klok 4 sloeg, opnieuw schrijfoefeningen maken. Later werden deze vervangen door katechismus, rekenen en aardrijkskunde, waarna er tijd was voor lectuur. 's Avonds zorgde abbé Collignon voor ontspanning: hij las zijn pupillen voor, vertelde over zijn Parijse jaren, deed een spelletje, leerde hun goocheltrucs. Maar hij kon ook streng zijn: als Alexander of Frans het geleerde niet precies van buiten kenden, niet goed opletten of zich incorrect gedroegen tegenover meerderen, volgden enkele uren opsluiting in een donkere kamer of, bij recidive, een fiks pak slaag, wat op een dag leidde tot de vlucht van de twee jongens uit het

appartement van abbé Collignon, hals over kop de veertig trappen af, tot beneden achter de rokken van grootmoeder, die uiteraard bereid was om voor haar kleinkinderen een goed woordje te doen. De abbé bereidde de jongens ook voor op het Vormsel, dat hen in Neeritter werd toegediend door de Luikse bisschop mgr. Zaepffel, met wie de familie nauw bevriend was.¹⁵

Alexanders vorderingen in het Frans stemden tot tevredenheid: bij de inhuldiging van zijn vader als burgemeester mocht hij een kleine toespraak houden, al was die dan op papier gezet door de abbé. Daarnaast kregen de jongens enkele malen per week een uur Nederlandse les.¹⁶

Abbé Collignon stelde zijn eisen. Zo vond hij dat de ouders alleen op de vrije woensdagmiddag over zijn pupillen mochten beschikken. Dit leidde tot soms hevige meningsverschillen, omdat vader en moeder vonden dat zij het recht hadden hun kinderen mee te nemen, als ze op een mooie zomerdag een rijtoer wilden maken of als ze uitgingen naar soirees, concerten of bals, die bij vrienden thuis of in de stad gegeven werden. Collignon wenste zijn pupillen niet bloot te stellen aan de verlokkingen van de wereld, vooral die van het vrouwelijk geslacht. Vader en moeder tilden daar niet zo zwaar aan en dus trok de abbé bij zo'n conflict wel eens aan het kortste eind. Maar verder bleven de twee jongens toch permanent onder zijn supervisie. En hij wist hen voor zich te winnen. Want hoewel geduld niet zijn grootste deugd was, gingen zij van hem houden om zijn toewijding, zijn pedagogische gaven en zijn goedhartigheid. In 1811 vond abbé Collignon dat hij zijn opdracht voltooid had en dat een ander zijn taak moest overnemen. Hij bleef wel met de familie in contact. Zijn laatste door Alexander bewaarde brief dateert van 18 juli 1818. Abbé Collignon berichtte daarin dat zijn gezondheid zeer te wensen overliet.¹⁷

Het duurde enkele maanden voordat een opvolger was gevonden, opnieuw een geestelijke, abbé C.F. Reyners, ruim 60 jaar oud, afkomstig uit Waldfeucht. Hij was secretaris geweest van de bisschop van Aken, mgr. M.A. Berdolet, en voelde zich dus thuis in het gezelschap van magistraten. In tegenstelling tot de warmbloedige Collignon was Reyners een streng en sober mens, afkerig van wereldse genoegens. Hij was een uitstekend latinist en theoloog en beschikte over een eigen bibliotheek. Hij was Duitstalig, sprak zeer goed Frans, maar kende, net zoals Collignon, geen woord Nederlands. In de winter van 1811-1812 betrok hij de door Collignon verlaten appartementen om er te gaan doceren in Duits, Latijn (nu ook de poësis en de rhetorica), rekenkunde, bijbelse geschiedenis en godsdienstleer, terwijl hij tevens de voorbereiding op de eerste Communie voor zijn rekening nam. Het grote diner, dat vader en moeder bij die gelegenheid aanrichtten, zal wel niet naar zijn zin geweest zijn; evenmin hun herhaalde verzoeken om de jongens mee uit te nemen en hen zodoende te onttrekken aan het onderwijs. Ook Jean Bosch, een neefje van moederszijde, die bij de familie was komen inwonen, nam voortaan deel aan het onderwijs. Aan tafel was de verandering eveneens merkbaar. In de periode-Collignon werd er in principe steeds Frans gesproken, maar nu vonden de gesprekken afwisselend

plaats in het Frans, in het Duits (dat vader en moeder niet beheersten) en in het Nederlands (dat voor abbé Reyners een probleem was). In de jaren 1814 en 1815, in de tijd tussen de terugtocht van de Franse troepen en de vestiging van het Koninkrijk der Nederlanden, zou de beheersing van de Duitse taal, die door slechts weinigen in Roermond gesproken werd, de familieleden goed van pas komen.¹⁸

Alexanders ouders spaarden kosten nog moeite om hun zonen een degelijke én brede opvoeding te bezorgen. Van zijn reizen naar Parijs bracht vader steeds educatief speelgoed mee, bijvoorbeeld een collectie historische kaartspelen, aantrekkelijk en nuttig tegelijk. De lichamelijke en artistieke ontwikkeling van de jongens werd niet vergeten. Zo kreeg Alexander tekens van een uit Beieren afkomstige oud-officier, dans- en schermlessen van een Luikenaar, cello- en blokfluitlessen van de Duitse oud-kapelmeester Franz Anton Faulhaber, pianoles van Parren uit Maaseik. De laatste verzorgde ook de lessen aan Alexanders moeder, die een bijna professionele pianiste was, in staat om een heel orkest 'basso continuo' te begeleiden. Zij was haar muziekstudie begonnen tijdens haar internaatstijd bij de ursulinen in Brussel. Voor de verdere ontwikkeling van haar pianospel kwam Parren gedurende vele jaren geregeld van Maaseik naar Roermond, later, vanaf 1806, naar kasteel Kessenich. Ook Alexander kreeg dan les. Maar toen moeder in 1811 door een zenuwaandoening de controle over het gebruik van haar handen verloor en Alexanders vorderingen op de piano geen hoge verwachtingen wekten, bezocht Parren hen nog slechts zo nu en dan als vriend des huizes. Faulhaber had met zijn cellolessen meer succes: Alexander bleef ook later, na zijn vertrek uit het ouderlijk huis, lessen nemen en speelde mee in de Roermondse Société du Grand Concert.¹⁹

Onder Frans, Pruisisch en Nederlands bewind

De relatieve rust in de onderwijs- en opvoedingssituatie - de winter en de lente in de stad, de zomermaanden in Kessenich - werd in de jaren 1806-1813 slechts bij uitzondering verstoord. Zo waren daar de viering van de eervolle benoemingen van vader tot burgemeester van Roermond (december 1807) en tot Chevalier de l'Empire Français (februari 1813), de reizen in 1808 en 1812 naar kennissen en familieleden in Utrecht en Holland - relaties moesten onderhouden worden en er waren ook altijd zaken te regelen - en een vakantie in het geliefde kuroord Aken. Veel aandacht trok de rustpauze die Hortense de Beauharnais, echtgenote van koning Lodewijk Napoleon, in 1810 op doorreis van Aken naar Holland, in de Roermondse burgemeesterswoning genoot, - voor moeder Michiels aanleiding om contribuerend lid en daardoor 'Dame' te worden van de 'Société de la Charité maternelle', waarvoor zij een door keizerin Marie-Louise gesigneerd diploma ontving. De zomer van 1813 kreeg voor de sensibele Alexander een romantische kleur door de aanwezigheid in Kessenich van een ons niet nader bekende 'pupille' van zijn vader, een zachte schoonheid met een innemende stem en een op

Huis Michiels van Kessenich, Swalmerstraat 59, Roermond: de 'dameskamer' anno 2001. (foto's: Henk Janssen)

Diana, godin van de jacht (schoorsteenstuk)

Jeugd en Ouderdom (allegorische plafondschildering)

kostschool in Brussel ontwikkelde talent voor muziek en schilderkunst. Hoe hard viel hem ditmaal de terugkeer naar de stad, waar het volk in de ban was van de alarmerende berichten over de terugtocht van de Franse legers.²⁰

Er volgden nu enkele onrustige jaren. Op 17 januari 1814 werd het militair gezag in Roermond overgenomen door de Kozakken, die later het veld ruimden voor de Pruisen. De situatie in en rond de stad bleef echter tot mei 1814 kritiek, omdat de Fransen vanuit de vestingen Venlo en Maastricht, waarin zij zich hadden teruggetrokken, altijd een tegenaanval konden doen. Het gezelschaps-

leven van de hogere kringen kwam volledig stil te liggen; pas in de winter van 1814-1815 werden er weer concerten gegeven en bals georganiseerd. Vader Henri werd door de geallieerde autoriteiten als burgemeester gehandhaafd, maar had met vooruitziende blik eind januari middels een vertrouwenspersoon al contact opgenomen met de prins van Oranje Nassau, door wie hem opnieuw de zorg voor het ambt Montfort werd toegewezen. Geen wonder dat hij, toen het gebied op de rechteroever van de Maas in mei 1815 door de Oranjevorst werd overgenomen, niet slechts het burgemeesterschap behield, maar tevens werd aangewezen als arrondissementscommissaris, in welke functie hij in 1818 werd herbenoemd. Henri had persoonlijk met koning Willem I mogen kennismaken, toen deze op 7 juni 1815, op doorreis van Maastricht naar Venlo, van één tot zes uur in Roermond verbleef en ten huize van de burgemeester het middagmaal gebruikte, waarbij mevrouw Michiels aan zijn rechterhand mocht plaatsnemen en de beide zonen met hun neef Jean Bosch de koning mochten bedienen. Alexander kwam daarbij zeer onder de indruk van Willems persoon; hij vond hem zo vriendelijk, bescheiden, fijngevoelig en oprecht. In deze jaren trad Alexander op als hulp en vertrouwenspersoon van zijn vader: in 1814 als tolk tussen de Duitssprekende militairen en het stadsbestuur, in 1815 bij het administreren van de leveringen door de burgerij ten behoeve van de Nederlandse troepen die in de stad gelegerd moesten worden, in de periode 1815-1817 bij het redigeren van de correspondentie met Den Haag en met het gouvernement in Maastricht, en tenslotte bij de werkzaamheden die vader in de jaren 1815-1816 verrichtte als lid van de Pruisisch-Nederlandse commissie die de oostgrens van het Koninkrijk der Nederlanden, in het bijzonder van de provincie Limburg, moest vastleggen. In verband met laatstgenoemde taak verbleef de familie van januari tot juni 1816 in Aken; - op 26 juni werd daar het grensverdrag gesloten. Alexander maakte er ook het vertrek mee van de Pruisisch-gezinde, maar zeer gerespecteerde gouverneur-generaal Sack: meer dan honderd rijtuigen volgden zijn reiskoets.²¹

De zomer van 1816 werd vanaf de maand juli weer in de landelijke rust van Kessenich doorgebracht, de daaropvolgende winter in de stad. Abbé Reyners bereidde zijn drie pupillen voor op hun academische studie. Vader adviseerde Alexander om rechten te studeren: 'Men is maar een mankepoot als men geen jurist is of tenminste behoorlijk thuis is in het recht.'²²

Alexanders bewondering voor zijn vader, diens academische anteceden-ten (rechten in Utrecht) en relaties in regeringskringen én de daarop geënte toekomstverwachtingen voor Alexander (een carrière onder de Oranjezon lag voor de hand) lieten de keus vallen op Leiden, de Noord-Nederlandse universiteit vlakbij het regeringscentrum.

Alexanders kinder- en jeugdijaren waren voorspoedig en gelukkig. De abbés Collignon en Reyners hadden hem veel geleerd en zijn verstand gescherpt. Zijn ouders voelden zich nauw bij de opvoeding betrokken en

verbreedden die door bijzondere aandacht voor de ontwikkeling van zijn artistieke mogelijkheden. Hij leerde niet onverdienstelijk cello spelen en werd later een frequent theaterbezoeker. Al heel vroeg leerden zijn ouders hem om zich 'in de wereld' te bewegen: hij reisde met hen mee naar Aken, Brussel en Holland, en nam deel aan het levendig bedrijf van het Roermondse gezelschapsleven met zijn thees, soirees, bals, muziek- en toneeluitvoeringen. Hij was trots als een pauw, wanneer hij vader mocht assisteren bij zijn administratieve en diplomatieke werkzaamheden. Een voorbeeldige, dankbare zoon, uitblinkend door vlijt en ijver, die diep respect en grote verering had voor zijn ouders.

Van grootvader en vader erfde hij de afhankelijkheid jegens de Oranjes. Zijn vervoering over het militaire bedrijf lijkt daarentegen een persoonlijke eigenschap.²³ Hij was - niet uitzonderlijk in die tijd - vervuld van de superioriteit van de Franse cultuur.²⁴ Toen hij ging studeren, beheerste hij vier talen, actief en passief: Frans, Nederlands, Duits en Latijn.²⁵ Frans was of werd zijn eerste taal: 'Als ik in het Hollands denk, ben ik me bewust dat ik erin denk, maar als ik in het Frans denk, merk ik niet dat ik denk.'²⁶

1817-1823 EEN VEELBELOVEND STUDENT

Leiden

In september 1817 reisden vader en moeder met hun zeventienjarige zoon naar Leiden om hem daar wegwijz te maken en alvast wat notabele deuren te openen. Toen zij weer vertrokken waren, kreeg Alexander heimwee en moest hij zich verzetten tegen de melancholie die zijn karakter van jongsaf tekende. Maar al gauw genoot hij van het nieuwe leven en voelde hij zich thuis bij de groep studenten die in de wandel de 'aristocraten' heetten. Hij genoot van de jovialiteit van de Leidenaren, de aantrekkelijke wandelingen door de stad, de frisse gelaatskleur en de blanke huid van de dames der 'haute société', van de thees en diners waarop hij werd genodigd.²⁷

De combinatie van colleges (o.m. bij de professoren J. Bake en E.A. Borger), studie, cellolessen (bij Lichtleitner), schouwburgbezoek en het nodige vertier, in en buiten de stad, met als gevolg te weinig nachtrust, brak hem in het voorjaar lelijk op. Op 18 mei 1818 was hij 's morgens koortsig, op 19 mei 's avonds werd dokter Cuijpers ontboden, maar de ziekte (een ernstige longaanandoening) verergerde. Moeder kwam over uit Roermond en trof haar zoon doodziek aan. Op haar voorstel bereidde hij zich voor op het ergste. Hij biechtte en ontving de laatste Sacramenten. Aan het einde van de vierde week verklaarden de geneesheren dat alle hoop vervlogen was. Toen vader dit bericht in Roermond vernam, nam hij onmiddellijk de postkoets en reisde ononderbroken in 21 uur tijds naar Leiden. 'Zo groot is de vaderlijke genegenheid,' noteerde Alexander later. Er werd besloten Alexander naar Roermond over te brengen, hoe ziek die ook was. De reis ging per

boot van Leiden via Delft naar Rotterdam, daarna over de Maas tot Grave, waar de waterstand te laag was om door te kunnen varen. Met de koets ging het verder naar Roermond. De aankomst in de stad van zijn voorouders werd door Alexander, die de dood al niet meer vreesde, beleefd als het meest vreugdevolle moment van zijn bestaan.²⁸

Maar sterven deed hij niet. Dokter Charles Leurs behandelde hem met toewijding en onvolprezen waren de zorgen van zijn moeder. Eerst inwendig, na enkele maanden ook uitwendig, braken abcessen open. Daarna zette de genezing door. In november kwam Alexander voor het eerst uit bed, eind december wandelde hij weer buiten. Hoewel hij zich in november opnieuw in Leiden had laten inschrijven, was hij pas in mei 1819 voldoende aangesterkt om de studie te hervatten. Niet in Leiden, maar in het veel dichterbij gelegen Luik zou hij die voortzetten. Intussen was hij definitief vrijgesteld van militaire dienst 'vanwege een litteken onder de linker tepel als gevolg van een longziekte', in de medische termen van de Militieraad: een 'aneurisme aan de linkerzijde van de borst'. Het zou nog zeker vier jaar duren, mede als gevolg van enkele plotseling optredende aandoeningen, voordat hij zijn gezondheid volledig herwonnen had.²⁹

Luik

Alexander was nu 19 jaar oud, dus volgroeid. Helaas is van hem geen portret bewaard, wel van zijn jongere broer Frans op wie hij, gezien zijn signalement, wel geleken zal hebben: Alexander was ongeveer 1.73 meter groot; zijn gezicht was ovaal, zijn voorhoofd hoog; haar, baard en wenkbrauwen waren kastanjebruin; hij had heldere blauwe ogen, zijn neus was vrij dik, zijn mond vrij groot, in zijn ronde kin zat een kuiltje.³⁰

Tijdens zijn studiejaren aan de universiteit van Luik heeft Alexander hard gewerkt, maar ook van het leven genoten. Hij arriveerde er op 1 juni 1819 en vond een onderkomen bij Monsieur Valantin op de Place d'Université no. 183. Later zou hij verhuizen naar een appartement bij Monsieur Delize, rue sur Meuse (à l'Eau) no. 929.³¹ Vanaf de eerste dag heeft hij zich in Luik thuis gevoeld. Omdat het academisch jaar binnen drie maanden zou aflopen, kon er van een geregelde studie geen sprake meer zijn. Hij beperkte zich dus tot de voorbereiding op het volgende studiejaar, maar deed dat met veel toewijding en enthousiasme. Particulier nam hij les in Grieks, rekenen en muziek; aan de universiteit volgde hij de colleges elementair Grieks, wiskunde en Latijn, maar hij was te laat gearriveerd om de cursussen logica, wereldgeschiedenis en Romeinse oudheden nog met vrucht te kunnen volgen. Tussen vijf en zes uur 's morgens stond hij op, ontbeet en begaf zich tegen acht uur naar de universiteit of naar een particulier docent; om één uur volgde het diner, in de middag nog een of twee lessen of colleges; 's avonds om half negen soupeerde hij en tussen half tien en tien uur ging hij naar bed; de overblijvende tijd was bestemd voor studie en ontspanning.³²

Nauwkeurig legde hij eind juli tegenover zijn ouders verantwoording af over de niet geringe kosten van zijn levensonderhoud, waar hij zelf van schrok: kamerhuur, maaltijden (bij Jouniaux) en fooien ('drinkgelden garçon de table'), declaraties van de hoogleraren medicijnen J.N. Comhaire en N.G.A.J. Ansiaux, studieboeken, lessen Grieks bij J.F.X. Würth aîné, cellolessen bij Des Cortis, bladmuziek, een studiemethode voor cello en onderhoudskosten van het instrument; toneelvoorstellingen, cafébezoek, baden, haarknippen, de was én vrij wat kleding: een nieuwe frac, een nanking pantalon van geelachtig katoen, een pantalon van Engels leer en nog een andere, twee vesten (één van Engels leer en één van geitenhaar), laarzen ('bottines') alsmede verzolen van een oud paar, een paar nieuwe schoenen en reparatie van oude; kleinigheden zoals een fles wijn, visitekaartjes, aalmoezen. De aankoop van die verschillende pantalons achtte Alexander gerechtvaardigd, omdat zijn gezondheid vereiste dat hij zich kleepte naar het weer van de dag. Enkele vrij dure boeken die hij binnenkort voor zijn studie nodig zou hebben, had hij nog niet durven kopen.³³

In een kasboek over de maanden oktober 1821- januari 1822 noteerde Alexander soortgelijke uitgaven. Zijn sociale activiteiten waren intussen aanmerkelijk toegenomen: hij nam scherm- en danslessen, bezocht toneelvoorstellingen en concerten (het orkest stond toen onder leiding van Fiévez), ging naar het bal van de 'Société militaire', waarvan hij lid was, wandelde 's middags of 's avonds naar 'la Boverie' om er te eten en

te drinken, maakte met een 'cabriolet' een toertje naar Chaudfontaine, vierde het

Kerstfeest bij zijn leeftijdgenoot Comte Max de Renesse-Breidbach in Tongeren en de jaarwisseling bij zijn vriend Jean-André Graaff in Maastricht.³⁴

Ook in de stedelijke gemeenschap van Luik presenteerde hij zich: in 1822 werd hij lid van de 'Société libre d'Émulation' en door diverse families uit de Luikse 'haute société' werd hij regelmatig genodigd op diners, thees, soupers, kaartavondjes en soirées dansantes.

Soms bracht hij een 'vrije' avond biljartend of domino spelend door in een koffiehuis.³⁵

De stad Luik en haar bevolking hebben op Alexander grote indruk

Familiewapen Michiels van Kessenich, aangebracht op de linkerzijde van het hoofdaltaar in de kerk van Kessenich. (foto: Lou Spronck)

gemaakt: de Maas, in haar vertakte bedding stromend door het bebouwde dal, de beeldbepalende Pont d'Île (nu verdwenen), de open pleinen en brede straten, het woud van torens en kerken, het justitiepaleis (het vroegere prinsbisschoppelijk paleis), de militaire fortificaties, de wapenwinkels, de rijtuigfabriek; de betrekkelijk grote groep gefortuneerden, het mozaïek van politieke meningen (clericale, aristocratische, agrarische, industriële, filosofische, Hollandse), het gunstige klimaat voor wetenschap en kunst; de drie sociëteiten (de Société d'Émulation voor de intellectuelen, de Grande Société voor de adellijken, en de Société militaire) en de studentencafés bij de Montagne de Bueren.³⁶

Zijn belangstelling voor militaria bleef intussen onverminderd voortbestaan. De colleges physica, die hij in 1817-1818 bij prof. Simon Speyert van der Eyk in Leiden gevolgd had, hadden hem bepaalde militaire technieken beter doen begrijpen, en in Luik had hij het geluk, dat hij tijdens het middagmaal dagelijks contact had met drie Hollandse officieren. Een van hen was als kapitein werkzaam in de kanonnengieterij van Luik. Door hem geïntroduceerd, bracht Alexander er meermalen een bezoek.³⁷

Ook bleef Alexander zo nu en dan zijn vader assisteren bij diens werkzaamheden als arrondissementscommissaris van Roermond. Zo schreef hij in januari 1820 een nota over onderwijskwesities die vader kon gebruiken bij zijn rapport voor de provinciale onderwijsjury. Als vertrouwenspersoon van zijn vader vervulde Alexander in maart 1820 de opdracht van Gedeputeerde Staten van Limburg om bij het Pruisisch gouvernement in Kleef een pakket archiefstukken met betrekking tot het kanton Horst (voorheen onderdeel van het Departement van de Roer) op te halen en deze te deponeren bij het arrondissementscommissariaat in Roermond. De weg richting Kleef zou hij de komende jaren nog vaak afleggen. In de herfst van 1819 had hij namelijk in Roermond zijn achternichtje Maria ('Mimie') ontmoet, een meisje van bijna dertien. Met haar vader, oom Henricus Antonius ridder Van der Renne uit Elten, een neef van Henri, was zij een week in Roermond op bezoek. Alexanders vader had zijn zoon vroeger al eens over dat meisje, 'une cousine que j'avois sur les bords du Rhin', gesproken als een mogelijke huwelijkskandidaat. Die stimulans bleek te werken. Mimie - nog een kind, maar een mooi kind - maakte op Alexander een onvergetelijke indruk. Er volgde een afspraak voor een tegenbezoek als de winter voorbij was.³⁸

Eindelijk - dat halve jaar tussen november 1819 en Pasen 1820 leek hem een halve eeuw - reisde Alexander naar Elten. Zijn verliefdheid nam daar zo mogelijk nog toe. Bij zijn vertrek maakte hij met Mimie de afspraak dat ze elkaar zouden schrijven. Mimie, die op 23 december 1806 was geboren en al in 1807 haar moeder had verloren, zat vanaf haar zevende jaar op een kostschool in Doesburg, die geleid werd door een Française, mevrouw Persille. Alexander, bevreesd voor de mogelijkheid dat de directrice zou ingrijpen, adviseerde Mimie om haar in dat geval te attenderen op het feit dat hun plannen voor de toekomst de goedkeuring hadden van wederzijdse

ouders en dat hier geen sprake was van een jongeman die een meisje het hoofd op hol wilde brengen met irreële fantasieën. In dezelfde brief ging Alexander ook in op Mimies wens dat hij muziek-, dans- en rijlessen zou nemen - zij wilde het droombeeld van de galante ridder blijkbaar vervolmaken. Alexander vroeg even uitstel: hij zat nu te studeren voor een zwaar examen waarvoor hij zich volledig moest inzetten; maar na de zomervakantie zou hij er serieus werk van maken. Helaas sprak papa Van der Renne, mogelijk op advies van mevrouw Persille, zijn veto uit over de correspondentie. Er bleef Alexander nu niets anders over dan te gehoorzamen en van haar te dromen.³⁹

In een gedicht 'A mon ami', waarin hij 'Henri' (zijn vader?) in vertrouwen neemt als 'de bewaarder van mijn hartsgeheim', bezingt de nieuwe Petrarca de schoonheden van zijn Mimie:

*Bien faite, pied achevé, doux minois, cheveux blonds
qui d'un beau cou blanc pendent de leur long,
Yeux spirituels, physionomie charmante,
Tel est le vrai portrait de ma chère amante.
L'innocence qui brille sur son gracieux teint
Relève de beaucoup la beauté de son sein.
Toujours bonne et douce, toujours agaçante,
Telle est la vraie humeur de ma tendre amante.*⁴⁰

Al spoedig verzette hij zijn gedachten naar de dingen van de dag. Bovendien, Mimies opvoeding was nog niet voltooid: na de periode Doesburg zou ze in Brussel in het klooster Berlaimont nog vier chique kostschooljaren doorbrengen, en verder hadden ze hun belofte aan elkaar niet verbroken. Redenen om zich niet nadrukkelijk op de huwelijksmarkt te presenteren, hoewel zich door de Luikse 'haute société' heel wat jong en rijk vrouwelijk schoon bewoog.⁴¹

Werken aan de toekomst was dus het parool, al bood het Luikse studentenleven daarnaast de nodige ontspanning en vroeg het familieleven geregeld om aandacht. Zo moesten vader en moeder begin 1821 enige tijd naar Holland voor een erfeniszaak en verbleef moeder met Alexander en Frans in augustus 1821 enige tijd in Bad Aken. In deze jaren brachten Henri en zijn vrouw in de winterperiode steeds enkele weken door in Hotel de Flandre aan de Place Royale te Brussel, waar Alexander hen wel eens opzocht. Voortdurend was er zorg om vaders gezondheid, die steeds heviger leed aan jicht en bovendien astmatisch was. In 1822 zag deze zich daardoor genoopt om ontslag te vragen als arrondissementscommissaris zonder aanspraak te maken op pensioen. Als uiting van respect benoemde Willem I hem tot Staatsraad in Buitengewone Dienst. Tevens verhief hij hem op 17 oktober 1822, als waardering voor de diensten aan het land bewezen, in de adelstand met de titel van 'baron' volgens het recht van eerstgeboorte op zijn wettige mannelijke nakomelingen. De aan de verheffing verbonden kos-

ten van f. 2000,- betaalde Henri met plezier. Het familiewapen accentueert vanaf dat jaar de verbondenheid met de Oranjes, doordat zich op het schild een gouden oranjeappel bevindt en eronder de wapenspreuk 'Alles door en voor den koning'. Het respect van Alexanders Luikse medestudenten voor de verleende titel bleek uit hun bewonderende gelukwens. Als oudste zoon zou Alexander zich straks ook baron mogen noemen, hetgeen hem in de achting van de studenten en de Luikse elite niet weinig deed stijgen. Het versterkte echter ook zijn imago als aanhanger van de regeringspolitiek. Wel toonde hij steeds respect voor de opvatting van anderen, maar als hij mensen hoorde klagen over opgelegde belastingen en andere als drukkend ervaren maatregelen van de regering, ging hij daar niet op in.⁴²

De rechtenstudie

Alexander heeft met grote toewijding gestudeerd. De basis voor de rechtenstudie werd gelegd door een soort 'studium generale' dat opleidde tot een kandidaats filosofie, waarin de vakken logica, Latijn, Grieks, wiskunde, Nederlands, geschiedenis en Romeinse oudheden bestudeerd werden. De professoren, bij wie hij in deze eerste periode colleges volgde, waren o.m. de filosoof B.I. Denzinger, de latinist J.D. Fuss en de neerlandicus J. Kinker, over wie straks meer. Vervolgens begon de opleiding, eerst tot kandidaat, daarna tot doctor in de rechten, waarvoor examens moesten worden afgelegd in Romeins recht, Frans burgerlijk recht, crimineel recht, publiek recht, natuurrecht, juridische aspecten van de geneeskunde, volkenrecht en statistiek. Diverse hoogleraren hebben hem door hun persoon en door de behandelde stoffen bijzonder aangesproken. De meeste indruk heeft ongetwijfeld de jurist P.J. Destriveaux op hem gemaakt: een onafhankelijke, scherpzinnige denker, een meeslepend spreker, met wiens progressief-liberale opvattingen Alexander niet altijd gelukkig was, maar die desondanks op hem een blijvende indruk heeft gemaakt. De dictaten van zijn colleges over het publiek recht, het strafrecht en de valsheid in geschrifte heeft Alexander later in druk doen verschijnen (*Droit public* 1853, *Droit criminel* 1853-1854, *Crime de faux* 1845). Natuurrecht kreeg hij van de jurist J.G.J. Ernst sr., wiens overlijden in 1842 door Alexander zeer betreurd werd. Het dictaat van zijn colleges werd opgenomen in het tweede deel van *Droit criminel*, dat ook de door P.J. Destriveaux samen met de medicus N.G.A.J. Ansiaux gegeven cursus over de 'Médecine légale' bevat. Zeer geliefd bij de studenten was de protestantse historicus en staathuishoudkundige J.G. Wagemann, bij wiens vroege dood in 1825 Destriveaux een herdenkingsrede uitsprak. In 1821-1822 had Alexander bij hem de colleges gelopen, hetgeen een kwart eeuw later resulteerde in een uitgave ervan in zes delen (*Statistique* 1846-1851). In datzelfde studiejaar volgde Alexander ook de colleges over de Pandecten, die door de bekende rechtshistoricus L.A. Warnkoenig gegeven werden.⁴³

De studie werd afgesloten met een in het Latijn geschreven dissertatie over een onderwerp ter vrije keuze van de student. De verdediging (in het Latijn!) van dissertatie en bijgevoegde stellingen diende in het openbaar te geschieden. Met het schrijven en spreken van Latijn had Alexander weinig moeite, wat niet van alle rechtenstudenten gezegd kon worden. Op 10 juli 1823 heeft hij zijn proefschrift over de medeplichtigheid (*De sociis in crimine*) met succes verdedigd, zodat hem de doctorsbul kon worden overhandigd. Daarop staat tevens de aantekening van de eerste griffier van het Justitiepaleis, dat Alexander op 15 juli 1823 aan het Luikse hooggerechtshof als advocaat beëdigd werd, en een 'voor gezien' door procureur-generaal O. Leclercq. Achteraf bezien was die beëdiging niet meer dan een formaliteit, want hij zou het ambt nooit uitoefenen.⁴⁴

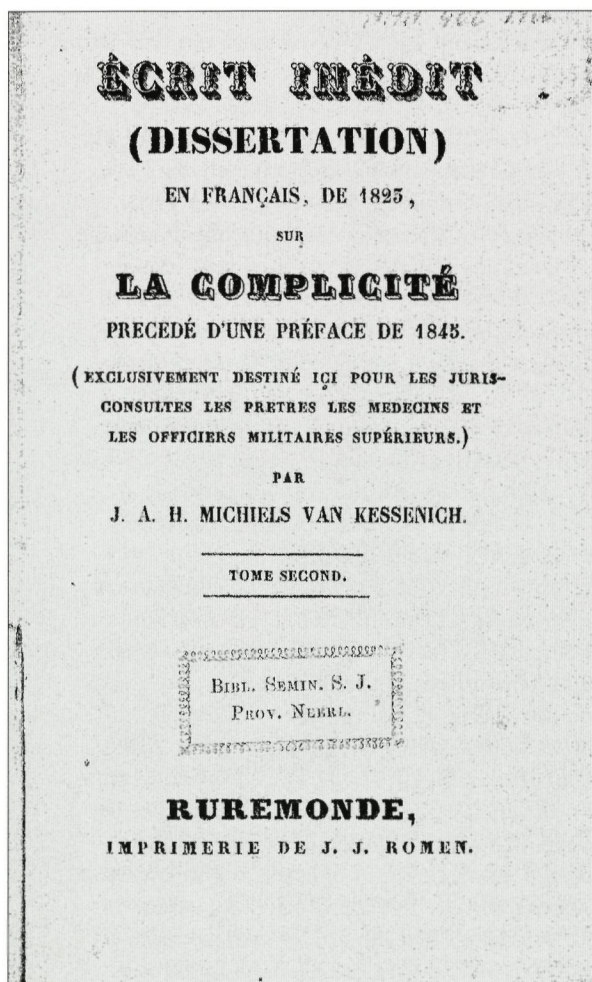
Of de procureur-generaal van het hooggerechtshof te Luik bij Alexanders afstuderen aanwezig is geweest, weten we niet, maar ze kenden elkaar intussen goed. Alexander was immers gedurende twee en een half jaar een trouw medewerker geweest van het parket. Hij was er belast met vertaalwerk Frans-Nederlands, o.a. van stukken in verband met het geruchtmakende proces Hennequin in 1821, en met de redactie van rapporten over gratieverzoeken. Niet altijd voelde hij zich gemakkelijk in zijn positie als medewerker van de procureur-generaal; hij was immers ook student van prof. Destriveaux, wiens opvattingen over criminele zaken soms ingingen tegen die van de regering. Ook leerde Alexander er wat zien en zwijgen was, bijvoorbeeld met betrekking tot de Franse refugiés Ramel en Thuriot de la Rosière, die door de politie geschaduwd werden en die hij bijna dagelijks zag in Café des Deux Fontaines, maar vanwege zijn relatie met het parket van de procureur-generaal uiteraard nooit aansprak. Hetzelfde gold voor de bekende advocaat J.B. Teste, die als bonapartist bekend stond en bevriend was met Alexanders streekgenoot en oudere medestudent Marcel Magnée. Zo maakte Alexander al tijdens zijn studie kennis met de praktijk van het justitiële apparaat. In zijn getuigschrift d.d. 17 juli 1823 was de procureur-generaal een en al lof over Alexanders gedrag, ijver en intelligentie.⁴⁵

Maar hoe succesvol de rechtenstudie voor de overijverige student ook verliep, er waren ook tegenvallers en frustraties. Vooreerst was daar in 1820 de gang van zaken rond zijn inzending voor de prijsvraag die de letterenfaculteit van de universiteit van Gent had uitgeschreven. Zijn *Responsum*, handelend over de opvoeding van de jongens in het oude Rome, werd niet bekroond, en uit Gent vernam hij taal noch teken. Zijn eigenliefde was er flink door gekrenkt en hij zocht allerlei verklaringen voor deze niet verwachte tegenvaller. Waren die paar Latijnse taalfouten dan zo zwaar bestraft? Had hij het advies van een vriend om de oorspronkelijk gebruikte eerste persoon enkelvoud om te zetten in het meervoud, beter niet kunnen opvolgen? Bij de verzending van het *Responsum* had hij verzuimd een reuutje te vragen; wellicht was het pakket bij de post zoekgeraakt. Of was de oorzaak eenvoudig het feit dat alleen kandidaten in de Letteren en

Filosofie mochten meedingen die voornemens waren een doctoraal in die faculteit af te leggen, terwijl hij 'doctor juris' wilde worden? Hoewel hij later de stad Gent zou bezoeken én bewonderen, bleef hem de affaire dwarszitten. Twintig jaar later besloot hij alsnog zijn *Responsum* bij J.J. Romen in Roermond te laten drukken, onder bijvoeging van een kort tractaat over de ouderlijke machtsuitoefening.⁴⁶

Ook bij het werk aan zijn dissertatie ondervond hij tegenslag. In eerste instantie was hij van plan een verhandeling te schrijven over de positie van de vrouw in verschillende landen en culturen, maar toen hij, reeds drukdoende met de uitwerking van zijn plan, bemerkte dat een oudere medestudent, Marcel Magnée uit Horn, ook met dat onderwerp bezig was, liet hij zijn voornemen varen. Achteraf bleek dat dit niet nodig was geweest, omdat Marcel Magnée voor een andere aanpak had gekozen en bovendien pas een

Titelpagina van *La Complicité*, deel 2, 1846. (UB Maastricht, signatuur MU AAA 400)

jaar na Alexander afstudeerde. Bijna drie decennia later besloot Alexander alsnog tot de uitgave van zijn *Condition des femmes*. Hij deed dat mede als teken van dankbaarheid jegens zijn moeder, die hem tijdens zijn ernstige ziekte in 1818 als het ware voor de tweede keer het levenslicht had geschonken.⁴⁷

Andere onderwerpen die Alexander vervolgens voor zijn dissertatie overwoog, waren de valsheid in geschrifte en de medeplichtigheid in criminele zaken. De aanleiding voor het eerste onderwerp vormde de cursus die prof. Destriveaux over deze materie in 1822-1823 gegeven had. In 1845 zou Alexander er een boekje aan wijden (*Crime de faux*). Maar zijn voorkeur ging uit naar het tweede onderwerp. Dit leek temeer interessant, omdat hij van prof. Warnkoenig een aantal werken over criminele zaken en van zijn medestudent en stadgenoot Joseph de Zantis de dictaten van de colleges van prof. K.J.A. Mittermayer uit Bonn ter inzage had gekregen. Maar toen Alexander zijn proeve volgens de regels ter visie had voorgelegd aan de faculteit, volgde een afwijzing: men vond dat de behandeling te breed-

sprakig was en dat de jurisprudentie ten aanzien van de medeplichtigheid in de verschillende landen verwarrend was gepresenteerd. Alexanders verdriet was onuitsprekelijk, mede omdat de arbeid van een aantal maanden nu nutteloos leek. Maar hij vatte weer moed, zette een aantal fragmenten uit de oorspronkelijke tekst in een heldere volgorde, gaf pittig commentaar op een recent verschenen artikel in het *Neues Archiv des Criminalrechts* en formuleerde vervolgens, direct in het Latijn, de definitieve tekst van *De sociis in crimine*, het werkstuk waarop hij inderdaad zou promoveren. Ruim twintig jaar later nam Alexander alsnog revanche met een uitgave van de afgewezen proeve in twee delen (*Complicité* 1845-1846). Omdat hij het met diverse punten van kritiek van de faculteit wel eens was, had hij de oorspronkelijke tekst uit 1823 grondig bewerkt. Het eerste deel bevat voornamelijk bijlagen; het tweede deel het eigenlijk geschrift, aangevuld met een tweede druk van zijn dissertatie *De sociis in crimine*.⁴⁸

Tandem

Een bijzondere relatie ging Alexander aan met de zeer gouvernementsgezinde hoogleraar in de Nederlandse taal en letterkunde, de dichter en Verlichtingsfilosoof Johannes Kinker. Deze had in Luik, waar de achting voor de Noord-Nederlandse taal en cultuur gering was, geen gemakkelijke taak. Zijn beste leerlingen vond hij onder de Limburgse studenten, die van huis uit al wat Nederlands meebrachten, en onder de Luxemburgers, wier thuistaal veelal Duits was en die daardoor minder vreemd tegenover het Nederlands stonden dan de Walen. Kinker bracht vanaf het studiejaar 1819-1820 een kleine groep studenten die redelijk Nederlands spraken, eenmaal per week 's avonds van vijf tot negen uur in zijn huis bijeen om daar met hen 'bij een pijpje tabak, een kopje thee, een glaasje wijn' de Nederlandse taal en letterkunde te beoefenen en te discussiëren over culturele en staatkundige zaken. Een vereiste was dat de leden van het gezelschap, dat vanaf 1822 Tandem heette, 'met goede gevoelens voor den Vorst, het Vaderland en de Vaderlandsche taal beziel'd waren. Dat Alexander aan deze eis ruimschoots voldeed, behoeft geen betoog. Al in december 1821 werd hij in een brief van Kinker aan A.R. Falck, minister van Onderwijs, Nijverheid en Koloniën, opgevoerd als informant over het rumoerige Luikse studentenleven. Een jaar later meldde Kinker aan minister van Justitie C.F. van Maanen, dat Alexander hem op de hoogte hield van lopende geruchten over een mogelijke invoering van het Nederlands in de Waalse provincies.⁴⁹

Begin 1822 werd Alexander in Kinkers dispuutgezelschap opgenomen. Enkele maanden later introduceerde hij er zijn Maastrichtse vriend Jean-André Graaff. Ook zijn neef Clément Michiels van Verduynen zou lid worden. Uit het bewaard gebleven gedeelte van de notulen blijkt dat Alexander tot zijn afstuderen een actief lid van Tandem geweest is. Nog op 7 juli 1823, drie dagen voor zijn doctorspromotie, las hij 'ter vervulling van zijn spreek-

beurt twee opstellen, waarvan het eene *over de gematigdheid* handelde en het andere een mythologisch-allegorisch vertelseltje was'. Een week later sprak hij 'zijne afscheidsredevoering', en op 15 juli, bij de plechtige vergadering waarmee het academiejaar werd afgesloten, overhandigde Kinker hem 'zijn getuigschrift, waarmede hij als blijvend eerlid van Tandem erkend werd'. Aan Tandem en zijn omgang met prof. Kinker heeft Alexander behalve goede herinneringen ook een betere beheersing van de Nederlandse taal overgehouden.⁵⁰

Vader en moeder betreurden het dat hun gezondheid niet toeliet dat zij op 10 juli in Luik de 'trionphe' van Alexanders afstuderen konden meemaken. Jean-André Graaff verraste hen de dag erna met een brief, waarin hij hen met het succes van hun zoon gelukwenste. Broer Frans, die in Leuven studeerde, en zijn medestudent en vriend Oswald van der Renne, de broer van Mimie, waren wel bij de plechtigheid aanwezig. Samen met Alexanders studievrienden zaten zij aan het banket, dat de jonge doctor hun naar goed academisch gebruik aanbood. Alexander gaf Oswald bij diens vertrek een briefje mee voor Mimie, die inmiddels voor de voltooiing van haar vorming in het Brusselse pensionaat Berlaimont verbleef. Hij deed haar daarin mededeling van zijn afstuderen. Zij was inmiddels 16 jaar oud en zou haar kostschooltijd over een jaar afsluiten. Het afscheid van Luik, van de studenten met wie hij in cafés en restaurants, tijdens uitgaansavonden en wandelingen zoveel plezier had beleefd, van de mensen in de stad bij wie hij welkom was of die belangstelling voor hem toonden, is hem zwaar gevallen. Zijn studie jaren waren definitief voorbij. Maar hij was optimaal voorbereid op wat komen ging. Een glanzende carrière in magistratuur of bestuur leek voor hem weggelegd.⁵¹

1823-1826 MIMIE

Oriëntatie in Noord en Zuid

In het eerste jaar na zijn afstuderen richtte Alexander zich op de verdere voorbereiding van een maatschappelijke carrière. Zolang Mimie nog veilig afgeschermd op kostschool zat, was het niet wel mogelijk en leek het ook niet verstandig om het liefdesvuur aan te wakkeren.

Toen Alexander in juli 1823 zijn zaken in Luik had afgewikkeld, keerde hij terug naar Roermond om zijn academisch succes ook met zijn ouders te vieren. Zij woonden intussen niet meer in de Swamakerstraat, maar op kasteel Hattem. Sinds vader zijn functie van arrondissementscommissaris had neergelegd, was zijn gezondheid er niet op vooruitgegaan. Hij was in toenemende mate astmatisch en zijn lichaam werd gemarteld door de jicht. Maar zijn ambitieuze karakter liet zich niet verloochenen. Henri Michiels van Kessenich, sinds 1822 'staatsraad in buitengewone dienst' van

de koning en drager van de titel 'baron', accentueerde zijn nieuwe positie door een wijziging in zijn woonplek. Voortaan hield hij een zomer- en een winterverblijf aan. Als zomerverblijf fungeerde kasteel Hattem (even ten zuiden van de stad gelegen) en in de winter verbleef hij enkele weken met zijn vrouw in Hotel de Flandre op de Place Royale no. 8 in Brussel. Voor dit laatste was hij op zoek naar een permanente vervanging, een eigen 'hôtel'. Alexander kon hem daarbij weer van dienst zijn. Maar ook om een andere reden was een reis van zijn oudste zoon naar Brussel zinvol. Deze ambieerde immers een plaats bij parlement of ministerie of een functie bij de rechterlijke macht, het liefst als officier van justitie ('procureur du roi') bij een hooggerechtshof. Brussel was de ideale plaats om deze wens met behulp van de daar ruim voorhanden relaties te realiseren. Van de steun van zijn vroegere hoogleraar Kinker was hij al verzekerd. Deze beval zijn oudleerling gaarne bij de minister van justitie aan voor een eventueel vrijkomende substituut-post. Wellicht ontving Alexander van Kinker ook de suggestie, in Brussel op audiëntie te gaan bij Prins Frederik - als vooraanstaand vrijmetselaar had Kinker met hem een goede relatie - en daarbij zijn dissertatie aan de prins te offeren. Later in het jaar diende Alexander bij de regering een officieel verzoekschrift in. Zijn neef Clément Michiels van Verduynen deelde op 31 december 1823 mee, dat hij met spanning wachtte op het bericht omtrent Alexanders 'politieke bestemming'; zijn gevoel zei hem dat Alexanders sollicitatie succes zou sorteren, omdat 'jij niet behoort tot die ongelukkige lieden die vergeefs de fortuin najagen'. Maar van regeringswege volgde vooralsnog geen positieve reactie. Volgens Kinker waren de op handen zijnde veranderingen in de ministeries hiervan mogelijk de oorzaak.⁵²

Half september 1823 kwamen vader en moeder naar Brussel om een huurpand te zoeken. Zij vonden dat in wijk 6 aan de Place de Louvain no. 1061. Een lange terugreis van drie volle dagen voerde hen via St.-Truiden, Maastricht en kasteel Limbricht naar kasteel Kessenich, waar ze gingen uitzoeken welke spullen eind september naar Brussel vervoerd zouden worden. De zesde dag na hun vertrek uit Brussel arriveerden ze in Hattem. Tegen 10 oktober maakten ze, nu vergezeld van het noodzakelijke huispersoneel, opnieuw de reis naar Brussel om er het gehuurde pand te betrekken. Moeder zou de Brusselse winterperiode onder meer gebruiken voor het afleggen van enkele bezoeken aan nichtje Mimie in het pensionaat Berlaimont. Het meisje leek haar nog altijd de ideale partij voor hun oudste zoon: ze was jong, lief en mooi, afkomstig uit een vooraanstaande familie die ook nog rijk was, had haar opvoeding genoten op Berlaimont, én was katholiek.⁵³

De winter van 1823-1824 bracht Alexander bij zijn ouders in Brussel door. Hij nam er gretig deel aan het gezelschapsleven van de adel. Hij frequenteerde de bijeenkomsten van de 'cercle' op de bovenverdieping van het 'café des Mille Colonnes' aan het Muntplein en het 'concert noble' in het

'petit Parc'. Tevens werd hij lid van het Nederlandsch Letterkundig Genootschap Concordia, dat zich tot taak had gesteld de positie van de Nederlandse taal in Brussel te versterken en er de Verlichting in de geest van Willem I te verspreiden. Kinker was van dit genootschap erelid. Met bijzondere interesse volgde Alexander de moeizame ontwikkeling van het Nederlandstalig toneel in Brussel. Intussen bleef hij door brieven van Kinker en van zijn neef Clément Michiels van Verduynen op de hoogte van het Luikse studentenleven. Vooral die van Clément, met speciale aandacht voor het Luikse roddelcircuit, zijn het lezen waard. Ook informeerde hij Alexander over de speciale chocola die hij desgevraagd voor diens moeder zou kopen: hij was van het merk De Santé, was heilzaam voor de longen, nam de honger niet weg, maar zorgde juist voor appetijt.⁵⁴

Alexander kreeg van zijn ouders in 1823-1824 ruimschoots de gelegenheid om te reizen. Zo maakte hij in november-december een tocht 'dans nos contrées du nord', waarbij hij o.a. bij Bosch van Drakenstein in Utrecht logeerde, familie van moederskant. In afwachting van de gevraagde benoeming maakte hij in de maanden mei, juni en juli 1824 een grote tocht door de Zuidelijke provincies, een pendant van de 'grand tour' in 1823 van zijn leeftijdgenoten Jacob van Lennep en Dirk van Hogendorp, al heeft Alexander vrij luxe gereisd en dus heel wat minder gelopen. Met hun voetreis door de noordelijke provincies, Noord-Brabant en Zeeland hadden Van Lennep en Hogendorp dezelfde oogmerken als Alexander met zijn reis door België: het versterken van hun sociale netwerk en het leren kennen van het land. Nadat Alexander zich in Brussel voorzien had van een paspoort, vertrok hij op 18 mei naar Antwerpen. Onderdeel van het bezoek daar was een excursie naar het 'correctiehuis' St.-Bernard, op enige afstand van de stad gelegen, een penitentiaire inrichting, waar gestraften volgens een nieuwe aanpak voorbereid werden op hun terugkeer in de maatschappij. Naar aanleiding van dit bezoek schreef Alexander een artikel, dat gepubliceerd werd in een Noord-Nederlands, een Franstalig Zuid-Nederlands en een Frans tijdschrift (*Correctiehuis St. Bernard 1824, Maison St.-Bernard 1824, 1825, Nader over St. Bernard 1825*). In het Amsterdamse tijdschrift *De Recensent* voegde Alexander de kwalificatie 'doctor in beide regten' toe aan zijn naam; in het Brusselse *Thémis* noemde hij zich nogal grootsprakig 'avocat près de la Cour supérieure de Liège', terwijl hij daar weliswaar beëdigd was, maar nooit als zodanig gefunctioneerd had. Van Antwerpen voerde de reis vervolgens naar Gent, en vandaar ging het met de trekschuit naar Brugge. Die trekschuit onderscheidde zich in positieve zin van alle andere die Alexander kende, omdat de passagiers van de eerste en de tweede klasse er konden plaatsnemen in aparte voor hen bestemde appartementen aan de uiteinden van de boot en omdat zij om half één vergast werden op een heerlijk diner, waarbij alleen de wijn apart afgerekend hoefde te worden. Daarna bezocht hij de bezienswaardigheden van West-Vlaanderen, Henegouwen, Namen, Luik en de Ardennen. De reis eindigde eind juli in Roermond. Tijdens de al

gauw aanbreekende zomervakantie maakte Alexander vervolgens met zijn broer Frans, die sinds 1820 in Leuven rechten studeerde, vanuit Roermond een excursie naar Koblenz aan de Rijn. Voor en na die reis logeerde hij in Aken om er te baden: 'Niets is ons teveel voor het bewaren en verbeteren van je gezondheid,' schreef vader hem op 22 september.⁵⁵

Verliefd, verloofd, getrouwd

In augustus 1824 had Mimie haar opvoeding in Berlaimont voltooid en was naar Elten teruggekeerd. Enkele weken daarna hoorde Alexander van een vriend, dat Mimie voor een voortzetting van het vroegere contact openstond. De oude vlam laaide weer op. Alexander bedacht zich niet lang, vroeg haar vader of hij mocht komen, kreeg toestemming en reisde als op vleugels naar Elten. Hij vond haar onveranderd aantrekkelijk naar lichaam en geest, zij het dat haar puntneusje van vroeger flink wat groter geworden was. Naar verluidt zou dit een gevolg zijn van het feit, dat meisjes, in dit geval Mimies moeder, in hun kostschooltijd vaak staande hun maaltijden tot zich moesten nemen, met bovengenoemd effect op de vrucht tijdens latere zwangerschappen. Maar dit kleine schoonheidsfoutje zette geen rem op zijn enthousiasme. Een week later was hij terug in Roermond, hopen en rekenend op een huwelijk in de nabije toekomst.⁵⁶

Op vrijdag 5 november verzonden vader en moeder Michiels van Kessenich-Bosch brieven naar papa Van der Renne en naar Mimie, waarin zij om Mimies hand vroegen voor hun oudste zoon, 'die in een excellent hart alle kwaliteiten verenigt om een vrouw gelukkig te maken en een goede vader te worden'. Twee dagen later beantwoordde Van der Renne het verzoek in positieve zin. Alexander bevond zich op dat moment in Utrecht en reisde de volgende dag via Vianen en Gorkum naar Antwerpen. Op dinsdag 9 november was hij 's morgens om 10 uur al op de Place de Louvain in Brussel, waar de conciërge in afwachting was van de aankomst van Alexanders ouders uit Roermond. Toen Alexander kennis genomen had van het goede bericht uit Elten, werd het wachten hem te lang. Om 12 uur nam hij de diligence naar Leuven, zijn ouders tegemoet. Ongeveer vijf kilometer voor die plaats kon hij de diligence verlaten en overstappen in het rijtuig van zijn ouders, - het meereizende kamermeisje nam bescheiden plaats in het tweede rijtuig. Om 5 uur waren ze terug in Brussel, geëmotioneerd-gelukkig, tot laat in de avond discussiërend over de door papa Van der Renne gestelde condities, het betreurend dat Brussel en Elten niet op dezelfde plek lagen op deze aarde, zodat een rustige uitwisseling van meningen en voorstellen onmogelijk was.⁵⁷

Vader Michiels achtte het opportuun om de koning zo spoedig mogelijk te informeren over het aanstaande huwelijk van Alexander met Mimie, in de stellige verwachting dat deze verbintenis de koning aangenaam zou zijn. De mogelijkheid daartoe deed zich op woensdag 10 november al voor.

Maar omdat vader die dag erg astmatisch was en nog moe van de lange reis, schreef hij een briefje en vroeg Alexander om dit zelf aan Willem I te overhandigen en toe te lichten. Om 12 uur precies leverde de koets van vader Michiels met in livrei gestoken huisknechten Alexander af bij het paleis. Het was er druk. Alexander, gekleed in groot gala, moest drie uur op zijn beurt wachten, en er kwamen toen nog circa veertig personen na hem. In de antichambre hoorde hij vertellen, dat ook prins Frederik zich onlangs verloofd had. Toen de kamerheer hem eindelijk aan Zijne Majesteit voorstelde door het noemen van zijn naam en Alexander de koning naderde, gaf deze met hoofdknik te kennen dat hij wist wie Alexander was. De audiëntie, waarvan Alexander na afloop woordelijk verslag deed, verliep als volgt:

Alexander: Sire!

De koning: Hoe! is uwe alleen hier of is mijnheer uw vader bij uwe? (Alexander maakte hieruit op, dat de koning niets zou doen zonder eerst zijn vader te raadplegen; reden waarom hij zich er zorgvuldig van onthield zelf een voorstel te doen of er een aan de koning te ontlokken.)

Alexander: Mijn vader, Sire, is gisteren avond eerst hier aangekomen, is zeer vermoeid en vindt zich in de onmogelijkheid om vandaag op de audiëntie te komen, 'tgeen hem des te meer leed doet daar hij voornemens was Uwe Majesteit geluk te wenschen met het huwelijk van Z.K.H. den Prins Frederik der Nederlanden, waaraan wij alle het grootste deel nemen. (De koning maakte een buiging met het hoofd.) Verder was mijn vader voornemens mijn eijge huwelijk aan Uwe Majesteit bekend te maken.

De koning (hem onderbrekend, haastig-nieuwsgierig): Zoo, en met wie? en met wie?

Alexander: Met een freule Van der Renne uit Gelderland.

De koning: Ah Gelderland! Gelderland!

Alexander: Het is eene eenige dogter van een lid van de Ridderschap, aan Uwe Majesteit zoo ik vermeen bekend?

De koning: Ja, in de winter woont hij op het Pruijssisch.

Alexander: Ja, Sire.

De koning: En in de zomer in Gelderland.

Alexander: Juist. Hiernevens is de schriftelijke kennisgeving. (Hij overhandigde de brief.)

De koning (de brief aannemend en met een beetje spijt in zijn stem): Nu zal u misschien dat huwelijk geheel al onbruikbaar maken. (Alexander vond deze woorden zeer vleiend. Uit 'geheel al' concludeerde hij namelijk dat de koning hem een functie wilde geven op een hem schikkende plaats, en uit het woord 'onbruikbaar' dat de koning hem graag wilde aanstellen, maar vreesde dat Alexander, gezien zijn onafhankelijke positie als gevolg van zijn en Mimies fortuin, nu elke baan zou weigeren.)

Alexander: Geenzins, Uwe Majesteit, het zal mij altoos een eer en geluk zijn in dienst van koning en vaderland te kunnen treden op dusdanige wijze als Uwe Majesteit geschikt zal oordeelen.

De koning (met stemverheffing en geruststellend): Gij zult misschien denken dat het vergeeten is, maar het is gezins vergeeten 'tgeen wat u betreft.

Alexander (met bewogen stem): Sire, ik ben geroerd van de wijze op welke het Uwe Majesteit behaagt mij te ontvangen. Ik verzoek Uwe Majesteit mij toe te staan van mij te retireeren.

De koning (boog, stond op en zei met hartelijke stem): Mijnheer, ik wensch u veel geluks met u huwelijk. (Alexander maakte een buiging, trok zich respectvol terug en was al in het midden van de salon, toen de koning met krachtige stem riep:) Wel, mijn kompliment aan mijnheer u vader!⁵⁸

De 10de november 1824 is voor Alexander ongetwijfeld een goudomrande dag geweest. 's Konings woorden wekten grote verwachtingen en voerden hem tot de toppen van het geluk. Ook ten aanzien van zijn nog steeds uitblijvende benoeming werd er plotseling vooruitgang geboekt. Baron J.H. Mollerus, vice-president van de Raad van State, was bij vader op bezoek geweest en had meegedeeld dat het rapport naar aanleiding van Alexanders sollicitatie bij de koning was ingediend. Het was de bedoeling dat hij Commies van Staat bij de Raad van State zou worden en dat de benoeming tegen het nieuwe jaar zou plaatsvinden. In de euforie van het moment was Alexander zelfs van mening, dat men hem bij gelegenheid van zijn huwelijk tot referendaris zou benoemen.⁵⁹

Op 21 november 1824 schreef hij Mimie, hoe de dames van de 'haute société' verrast, maar ook instemmend gereageerd hadden op de mededeling van hun verloving (sommigen waren eerst naar Berlaimont gegaan om inlichtingen over haar te verkrijgen) en hoe hij van alle kanten met zijn keuze werd gelukkigewent. Maar voor zijn geluk had hij deze instemmende reacties niet nodig, aangezien 'al sedert lange tijd in mijn hart stond gegrift dat jij alleen mij gelukkig kon maken' en dat hij slechts één wens had: 'jouw geluk!' Haar haarlok had hij laten vatten in een gouden sierspeld, verfraaid met diamanten en edelsteentjes die haar naam vormden, een sieraad dat hij nu permanent aan zijn hart droeg. Papa Van der Renne moest nu maar gauw de datum van het huwelijk bepalen. Dat was het eerste wat hij hem bij zijn komst naar Elten in december zou vragen. Pas daarna kon de kerkelijke dispensatie worden aangevraagd (Alexander en Mimie waren aan elkaar verwant in de derde graad). Slechts één ding baarde hem ernstig zorg: de gezondheid van vader Michiels.⁶⁰

Na een verblijf van enkele weken in Elten keerde Alexander rond 1 januari terug naar Brussel. Vandaar stuurde hij Mimie een samen met moeder uitgezochte gewatteerde zijden blouse met plooi kraagje, die haar deze winter van pas kon komen. De kou was dan ook nog niet van de lucht: papa Van der Renne, die geen gemakkelijk heer was, deed moeilijk over het op te maken huwelijkscontract en treuzelde met het aanvragen van de kerkelijke dispensatie. 'Ik zou wensen dat al dat gedoe over dispensatie, officiële aankondigingen, huwelijkscontract, problemen over de plaats van de

Mimie, 1825.

Aquareel door

F. Bobres, in particulier bezit. (foto:

Commissie

Limburgse

Iconografie,

G. Hukkelhoven)

Je n'en ai qu'imposés par la nécessité. Mes repas n'ont
plus d'attraits et les tickets les plus suaves n'ont point le
gout délicat de ceux préparés par une main qui est chère.
Les Soirées sont longues et tristes passées à la maison; à l'assemblée
elles n'offrent que le chagrin de s'y voir seul; au spectacle
Elles retracent des bonheurs dont l'absence se permet
point de jouir. — Les Soirées... ~~ont~~ ^{ont} nous en réité
Vulchimères... une anticipation de la d'une réalité future...
Jusqu'à quand dureront ces ennuis? Jusqu'à quand ces incertitudes?
quand enfin des formalités hélas indispensables auront-elles
levés tout obstacles? — Je crains que le 12 mai nous surprenne!
Ce sera point le jour de bonheur! C'est trop heureux de
voir nos vœux accomplis à cette époque! Espérons!!!

Fragment uit de brief van Alexander aan Mimie, Brussel 10 februari 1825. (RAL, Arch. MuK, nr. 198)

Eten trekt me niet meer en de heerlijkste gerechten hebben niet de fijne smaak van de spijzen die bereid zijn door een geliefde hand. Als ik thuis ben, zijn de avonden triest en lang; in gezelschap bezorgen ze me slechts het pijnlijke gevoel dat ik alleen ben; in de schouwburg weerspiegelen ze geluksmomenten die ik door hun afwezigheid niet kan genieten. En de nachten ... laat ik zwijgen over de spookbeelden die anticiperen op een toekomstige werkelijkheid ...

Hoelang nog zullen deze verdrietelijkheden duren? Hoelang deze onzekerheden? Wanneer zullen de helaas onvermijdelijke formaliteiten elk obstakel hebben weggeruimd? Ik vrees dat de datum van 12 mei ons zal overvallen! Het zal geen dag van geluk zijn! Ik zou meer dan verbeugd zijn als ik mijn wensen tegen die tijd vervuld zag! Laten we het hopen!!!!...

huwelijksvoltrekking enz. enz. enz. uit de wereld was.' De verliefdheid nam toe naarmate de buitenwereld bozer werd: 'Sedert mijn terugkeer in Brussel ben ik nog maar bij twee toneelvoorstellingen, één bal (waar ik pas om half elf arriveerde en rond middernacht al vertrok) en één bijeenkomst geweest; alle andere avonden heb ik thuis doorgebracht, zonder ergens plezier in te hebben. Ik doe niets anders, mijn lieve Mimie, dan denken aan jou. Niet bij jou te zijn dompelt me permanent in een droeve stemming.' En buiten al die problemen bij de voorbereiding van het huwelijk was daar zijn ernstig zieke vader, die de huwelijksdag wellicht niet meer zou mogen meemaken.

'Mimie, mijn lieve Mimie, alleen in jouw armen kan ik troost vinden voor wat mij verdriet! In jouw hart, en daar alleen, kan ik leniging vinden voor mijn smart! Uit jouw stem kan ik moed putten!!!' Hoezeer betreurde hij het, dat een reis naar Elten in de eerste helft van februari vanwege de gewassen rivieren onmogelijk was. 'Al vóór het dag wordt ontvliedt mij de slaap en zijn mijn gedachten bij jou.' De dagen brachten niets wat aantrekkelijk was, de avonden - thuis, in de schouwburg of in gezelschap - maakten de afwezigheid van de geliefde pijnlijk voelbaar, en de onrustige nachten waren vol 'spookbeelden die anticiperen op een toekomstige werkelijkheid'.⁶¹

De toekomstplannen vroegen om concretisering. Als datum en plaats voor het huwelijk werd gedacht aan de 12de mei in Beek bij 's-Heerenberg, waar de Van der Rennes hun zomerverblijf hadden; het feestdiner zou in de namiddag in Kleef kunnen plaatsvinden. De keuze van een 'bruidsknegt' en 'bruidsmeyd' was geen probleem; dat werden Alexanders broer Frans en de zeventienjarige Roermondse freule Louise de Pollart. Waar Alexander en Mimie na hun huwelijk zouden gaan wonen, stond nog niet vast: Brussel wellicht, kasteel Kessenich? Maar in geen geval wenste Alexander bij zijn ouders in te trekken. Eenmaal getrouwd, wilde hij niet meer afhankelijk zijn van de 'caprices' van zijn vader en wenste hij dat zij hun leven zelf konden inrichten. 'Nog 87 dagen tot de 12de mei, - als alles dan tenminste geregeld is,' schreef Alexander op 14 februari. Zijn vader had intussen voor Alexander en Mimie in Brussel een huis op het oog. Verder was hij met papa Van der Renne eindelijk tot een akkoord gekomen over het huwelijkscontract. Begin maart begaf Alexander zich door een winters landschap weer naar Elten om bij Mimie te zijn en de resterende problemen te bespreken.⁶²

Over de dispensatie deden de kerkelijke autoriteiten erg moeilijk. Hun getalm bracht de huwelijksdatum zelfs in gevaar. Begin maart besloten de families tot een noodgreep, daarbij gebruik makend van de goede contacten van vader Henri met mgr. J.A. Barrett, vicaris-generaal van het bisdom Luik, en van het gegeven dat een verblijf van zes weken in een bepaalde parochie en het voornemen om er te blijven wonen voldoende waren om onder de jurisdictie van de betreffende pastoor te vallen. In dat kader zou Mimie wellicht haar intrek kunnen nemen bij oud-tante Meyer in Roermond en kon mgr. Barrett daarna de dispensatie verlenen. Ter definitieve vaststelling van het plan reisde Alexander op 18 maart naar

Roermond - de reis verliep in één dag vanuit Elten via Kleef, Gelder en Venlo - en twee dagen later naar Luik. De missie slaagde. Rond 1 april verhuisde Mimie naar Roermond, waar zij hartelijk welkom was in het huis van oom en tante Meyer-Messemecker in de Munsterstraat nr. 10. Vervolgens werd het burgerlijk huwelijk geafficheerd in 's-Heerenberg (waar Beek onder viel) en in Roermond. Tevens vonden de drie roepen voor het kerkelijk huwelijk plaats vanaf de preekstoel in de parochiekerk van Beek en in de St.-Christoffel te Roermond. Op 30 april passeerde de akte van huwelijkse voorwaarden voor notaris Louis Dirix te Roermond. Zoals afgesproken verleende mgr. Barrett de noodzakelijke dispensatie. Eindelijk - het was anderhalve week later geworden dan oorspronkelijk gepland - kon het burgerlijk huwelijk (23 mei 1825) en het kerkelijk huwelijk (24 mei 1825) plaatsvinden. Op de dag van de kerkelijke inzegening door pastoor J.H. Matthei bood tante Meyer het jonge paar ten afscheid een feestelijk ontbijt aan en schonk ze Mimie een beursje met enkele goudstukken. Papa Van der Renne was niet bij het huwelijk aanwezig.⁶³

Op 18 maart had Alexanders studievriend Jean-André Graaff, die in Maastricht voorzichtig aan een advocatenpraktijk begonnen was, hem een brief geschreven met de vraag hoe het stond met zijn 'plans politiques'. Hij wist dat Alexander zat te wachten op een benoeming en troostte hem door op te merken dat de verrassing des te groter zou zijn als de kogel eindelijk door de kerk was. Inderdaad was de zaak niet gelopen zoals in november 1824 verwacht werd. Alexander had vernomen, waarschijnlijk van vice-president Mollerus, dat op zijn verzoek om aanstelling als Commies van Staat bij de Raad van State op korte termijn niet zou worden beslist. Daarom had hij aangeboden om in afwachting van de benoeming te werk gesteld te worden bij de commissie tot vervaardiging van de nieuwe wetboeken, die zou worden opgesplitst over Brussel en Den Haag. Maar in deze eerste maanden van 1825 zal Alexander zich niet bijzonder hebben beziggehouden met zijn 'plans politiques'. De prioriteit lag bij de realisering van zijn huwelijksplannen.⁶⁴

Wittebrood

Na de grote dag gingen de jongelui - Alexander was 25, Mimie goed 18 jaar oud - zes weken op huwelijksreis naar Maastricht, Luik en voor een wat langer verblijf naar Aken. Daarna waren ze enkele dagen op kasteel Kessenich om vervolgens in Roermond een bescheiden woning te betrekken. Ze was eigendom geweest van hun beider tante Elisabeth Tackoen-van der Renne, die in 1823 was overleden. Parterre bestond de woning uit een kamer, een keuken, een provisiekast en een kelder. Op de eerste verdieping waren er vier kamers, respectievelijk ingericht als echtelijke slaapkamer, eetkamer, salon (voor het ontvangen van bezoek) en logeerkamer. De tweede verdieping was bestemd voor het personeel. Als we Alexander mogen geloven, heeft hij in dit huis de gelukkigste tijd van zijn leven doorgebracht:

‘Wat was er meer nodig voor twee jonge harten die elkaar beminden en niets anders wensten dan te leven voor elkaar?’ Maar de zon zou niet lang blijven schijnen. In september moest Alexander met zijn moeder naar Holland voor het regelen van een erfeniskwestie; - het was niet de eerste en ook niet de laatste; het leven van Alexander en al zijn familieleden was vol van procedures en verwickelingen over bezittingen en geld. Op 30 september schreef Alexander vanuit Amsterdam aan vader, dat moeder ziek te bed lag. Heeft Henri de brief nog gelezen? Op 2 oktober 1825 stierf hij op zijn buiten, kasteel Hattem. Zijn vrouw ontving de jobstijding in Amsterdam en was fysiek niet in staat de klap te verwerken. Alexander was eveneens zwaar geschokt: hij had zijn vader verloren, zijn leidsman én zijn beste vriend, van wie hij de vertrouweling was in alle publieke en particuliere zaken. Eind oktober, toen de eerste dagen van rouw voorbij waren, ging Alexander (nu baron) terug naar Amsterdam en Utrecht om de erfeniszaken verder af te wikkelen. Mimie, al enkele maanden zwanger, was naar haar vader in Elten gereisd. Alexander schreef haar op 28 oktober: ‘Ik omarm je in de geest, zo teder als de afstand die ons scheidt mij dit toestaat.’ Toen de familie weer compleet was in Roermond - moeder en Frans op kasteel Hattem, Alexander en Mimie in hun ‘modeste demeure’ in de stad - werd met betrekking tot vaders erfenis bepaald, dat moeder vruchtgebruiker zou blijven en dat Alexander en Frans voortaan een jaargeld zouden ontvangen. Omdat moeders gezondheid niet toeliet dat zij de winter buiten de stad doorbracht, werd besloten om tegen de maand december toch maar weer naar Brussel te vertrekken.⁶⁵

De rouw om vader Henri en de zwangerschap van Mimie waren er de oorzaak van dat Alexander deze winter nauwelijks deelnam aan het sociale leven van de hogere kringen in Brussel. Bovendien voelde Mimie er, ondanks aandringen van Alexander, niet voor om de banden met haar vroegere kostschoolvriendinnen weer aan te knopen. Gevolg daarvan was dat haar relaties met Brusselse ‘haute volée’ ophielden te bestaan. Evenmin was Alexander gelukkig met het feit, dat hij na vaders dood in feite financieel afhankelijk was gebleven, nu van zijn moeder. Het was voor hem aanleiding om opnieuw, en nu serieuzer, werk te maken van de oude sollicitatie naar de functie van Commies van Staat. Daarnaast deed hij zijn best om als opvolger van zijn vader benoemd te worden in de Ridderschap van de provincie Limburg. Begin april liet hij daartoe diverse stukken toekomen aan de voorzitter van de Ridderschap, C.F.J. baron De Keeverberg van Aldengoor. Hierbij kreeg hij assistentie van Arnold Michiels van Verduynen (oom Nol), die de rol van vader Henri als ‘pater familias’ én als leidsman van Alexander had overgenomen. Mimie stond op dat ogenblik op het punt van bevallen. Op 3 april, ’s avonds om 9 uur, schonk zij het leven aan een flinke, gezonde zoon: Willem Joseph Hendrik Huijbert jonkheer Michiels van Kessenich (Willem). De baby werd geboren in Wijk 6, rue de Louvain no. 29: waarschijnlijk was dat het huis dat vader Henri begin 1825 voor

Alexander en Mimie gekocht had en dat sindsdien als winterverblijf diende. Op woensdag 5 april gingen Alexander en broer Frans bij de koning op audiëntie. Behalve over de geboorte van zijn eersteling en stamhouder zal Alexander met de koning ongetwijfeld gesproken hebben over zijn uitblijvende benoeming. Vermoedelijk heeft deze hem toen geadviseerd de vroegere sollicitatie te herhalen. Ingevolge dit advies vroeg Alexander, 'oud 26 jaren, reeds echtgenoot en vader', in de vorm van een aan de koning gericht verzoekschrift, als Commies van Staat verbonden te worden aan de Raad van State of aan een ministerie. Daarbij wees hij er o.m. op, dat 'verscheide zaken door hem reeds voor en na bewerkt en aan verschillende ministeriën van Uwe Majesteit zijn ingezonden' en dat hij, gelet op zijn 'aangeborene geneigdheid en verkleefdheid' aan het Huis van Oranje niets liever wilde dan 'zijn levensloopbaan in dienst van Uwe Majesteit te beginnen en te eindigen'. Mimie herstelde intussen snel. Nog voor de zes weken om waren, was zij met Alexander en de baby terug in het knusse huis in Roermond.⁶⁶

1826-1829 IN DIENST VAN DE KONING

Den Haag 1826

Bij K.B. van 9 mei 1826 werd 'mr. J.A.H. Baron Michiels van Kessenich' benoemd tot Commies van Staat bij de Raad van State tegen een honorarium van f. 600,- per jaar. Het benoemingsdiploma was getekend door koning Willem I en door Staatsraad J.G. de Mey van Streefkerk, directeur van de staatssecretarie.⁶⁷ De regering, waarvan de zetel jaarlijks alterneerde tussen Brussel en Den Haag, bevond zich op dat moment in Den Haag. Op 22 mei meldde Alexander zich daar om de eed af te leggen en kwartier te maken. Hij vond een appartement aan de Heerengracht. Rond 20 juni reisde hij terug naar Roermond, maar niet voor lang, want op 1 juli begon zijn werk bij de Raad van State. Het vooruitzicht dat hij de komende weken van Mimie en de baby gescheiden zou zijn, stemde hem niet vrolijk. Het leed zou pas geleden zijn als hij begin september kon terugkeren naar Roermond. En vanaf oktober 1826, als de regering voor het nieuwe parlementaire jaar naar Brussel verhuisd was, zouden ze daar hun eigen huis betrekken. Reeds nu maakte hij berekeningen van de kosten van hun huishouden, als ze in oktober 1827 samen naar Den Haag zouden gaan. Hij kwam op een bedrag van f. 6.000,-, waarbij hij dan een mannelijke en twee vrouwelijke bedienden meetelde. Den Haag vond hij maar een dure stad: een portie frambozen kostte bijvoorbeeld 22 cent, een glas citroensap in de sociëteit 8 cent. Toch at hij ingevolge Mimies raad veel fruit om constipatie te voorkomen. Ook slikte hij, zo nodig, pillen, en als hij het warm had, paste hij op voor koude drank. Toen op 14 juli de nieuwe haring in de residentie was gearriveerd, vond hij die te duur om zelf te eten, maar wel liet hij er zes door een vishandelaar verpakken in een klein tonnetje en verzond

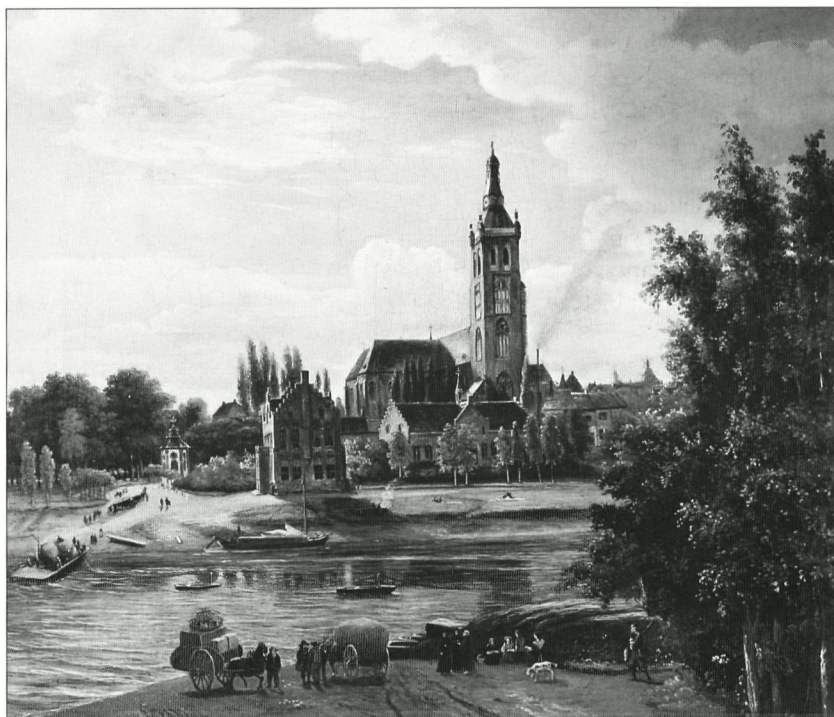
die met de diligence naar Roermond, met het verzoek om twee haringen bij oom en tante Meyer te bezorgen. Een week later volgden nog drie van die tonnetjes: een voor moeder, een voor oom Nol en opnieuw een voor tante Meyer. Vooral moeder en de Meyers waren grote liefhebbers: in de dagen die volgden verzond Alexander aan hun adres nogmaals drie tonnetjes: een met zes, bestemd voor tante Meyer, en twee met twaalf haringen voor moeder en voor tante Meyer.⁶⁸

Nog nauwelijks ingewerkt, zocht Alexander, die op 31 mei was toegelaten tot de Limburgse Ridderschap, een positie dicht bij de Koning. Maar toen hij de oude, wijze Maximiliaan baron d'Yvoy van Mijdrecht, een vertrouweling van de koning, vroeg hoe die dacht over zijn voornemen om naar een opengevallen plaats aan het hof te solliciteren, kreeg hij het advies om bij De Mey van Streefkerk eens te informeren naar de haalbaarheid van zo'n sollicitatie. Intussen zag hij uit naar de ontmoeting met broer Frans en oom Nol, die voor de afwikkeling van de erfenissen van twee broers van moeder in Holland moesten zijn. Ze zouden elkaar op 12 augustus treffen in hotel Maréchal de Turenne in Rotterdam. Zou Mimie, zo suggereerde Alexander, hen niet kunnen vergezellen? Voor een periode van vier à vijf weken zou ze best kunnen verblijven in zijn appartement. Want de scheiding werd hem op den duur ondraaglijk. Daar kwam bij dat hij in Den Haag geen enkele vriend had met wie hij vertrouwelijk kon praten. En de eerste regel in de residentie was: 'Denkt dat-je met je vijand omgaat.' Als Mimie hem in de toekomst niet naar Holland zou kunnen vergezellen, zou hij nog liever ontslag indienen. Want zoals nu was de situatie niet vol te houden. 'Het is tijd voor beraad.' Mimies hart en geest stonden open voor Alexanders verlangens. En dus reisde zij samen met Frans en oom Nol via Nijmegen naar Rotterdam. Ze kwamen daar een dag later aan dan bedoeld, omdat de stoomboot tussen Keulen en Düsseldorf op een kiezelbank was gelopen. Vanuit Nijmegen schreef oom Nol op 12 augustus aan Alexander, die zich toen al aan de haven in Rotterdam bevond: 'Je lieve vrouw maakt het uitstekend; ze is een model van geduld.' Toen het paar weer verenigd was, braken heerlijke weken aan. Alexanders functie bracht niet veel werk met zich mee, zodat er alle tijd was om samen stad en omstreken te verkennen en frequent het theater te bezoeken. Zo kreeg zijn eerste Haagse periode in regeringsdienst nog een ontspannen afsluiting.⁶⁹

Brussel 1826-1827

Na enkele 'vrije' weken in Roermond⁷⁰ vertrokken Alexander, Mimie en de kleine Willem begin oktober naar hun huis aan de Leuvensestraat nr. 29 in Brussel. Alexander had de stad met zijn mooie boulevards, theaters, bals, kaart- en biljartclubs en dansavonden al eerder leren waarderen. Op de derde maandag van oktober vond de opening van de Staten-Generaal plaats. Door zijn functie bij de Raad van State ontvingen Alexander en

Mimie nu invitaties voor de grote soirées aan het hof en voor galante avonden bij hooggeplaatste particulieren. Veel zorg, ook financieel, besteedden ze in dit verband aan hun kleding, die bij die schittering moest passen. Ook muzikaal vond Alexander het verblijf in Brussel een genot. Met betrekking tot de staatszaken heeft hij het parlementaire jaar 1826-1827 als rustig ervaren. Wel beschouwde hij de belastingwetten van 1821 als een probleem, omdat die het idee levend hielden dat het Zuiden moest betalen voor de schulden van het Noorden. Toen Mollerus in maart 1827 een concept voor een betere verdeling van de grondbelasting aan de Raad van State had voorgelegd, had Alexander - desgevraagd, op papier, maar overhaast - lucht gegeven aan zijn visie dat de gezeten Noord-Nederlanders door de vigerende wetgeving bevoordeeld werden, omdat zij veelal effecten bezaten

De oversteek van de Maas tussen Horn en Roermond omstreeks 1850. Schilderij van J.A. van der Drift, Gemeentemuseum Roermond. (foto: Waanders b.v., Zwolle)

Op zaterdag 23 oktober 1842 keerden Alexander en Mimie per rijtuig terug uit Maastricht en arriveerden heel laat op de avond tijdens een onweer aan de oversteekplaats van de Maas bij Roermond. Door de vreselijke wind konden de veerlieden hun geroep ('baol euver!') niet horen. Na ruim een half uur wachten in de regen maakten ze rechtsonkeer en vroegen onderdak in het eerste huis langs de weg naar Horn. De volgende morgen arriveerden ze even na achten in de nog zondagsstille stad. (RAL, Arch. MvK, nr. 342, Alexander aan Frans, Roermond 24 oktober 1842)

welke niet belast werden, terwijl de welgestelde Zuid-Nederlanders meestal vast goed bezaten en daarover wel belasting betaalden. Omdat hij vreesde dat de inhoud van zijn notitie onder de ogen van de koning was gekomen en deze daardoor 'niet dan een ongunstig denkbeeld van mij heeft kunnen vormen', kwam hij in een uitvoerig schrijven aan Mollerus terug op zijn aanvankelijk visie, nu als 'eene oogenblikkelijke verkeerde opvatting' aangemerkt. Een eventuele promotie mocht immers niet in gevaar komen. In dit verband was er toch al sprake van rivaliteit tussen de oudere collega's, die op grond van anciënniteit voorrang claimden, en de jongere, die konden bogen op een doctoraat in de rechten.⁷¹

In december 1826 waren ook moeder Michiels en Frans voor enkele maanden naar Brussel overgekomen. Toen zij in het voorjaar weer naar Hattem vertrokken, was Mimie hoogzwanger van haar tweede kind. Op 3 mei 1827 kondigde zich de bevalling aan. De geboorte van de baby, de navelstreng om de hals gewonden, geschiedde overhaast; de dokter was niet op tijd aanwezig en Alexander moest diens taak overnemen. De boreling was een meisje, Eugénie, officieel Cornelia Maria Eugenia Petronella geheten. Oom Nol, van plan om het gezin op korte termijn in Brussel op te zoeken, feliciteerde Alexander met de gelukkige afloop van de bevalling: 'Ziedaar, de wens van rijke ouders vervuld: een zoon én een dochter.' Op 30 mei reisde Alexander naar Maastricht, waarschijnlijk om de vergadering bij te wonen van de Limburgse Ridderschap, waarvan hij sinds 1826 lid was. Toen moeder Michiels op Hattem vernam, dat de kleine Willem, juist tijdens Alexanders afwezigheid, stuipjes gekregen had, werd ze ongerust. Ze wilde weten wanneer het gezin naar Roermond zou komen, - wat haar betreft hoe eerder hoe liever. En ze sloot haar briefje als volgt af: 'Vertel me ook of de rode vlekken van de kleine Eugénie een beetje minder worden. Jullie oom verzekert me dat ze helemaal zullen verdwijnen, wat ik hoop. Nu moet ik naar de Mis. Ik kan jullie allen dus alleen nog van harte omhelzen.'⁷²

Den Haag 1827-1828

Tijdens hun vakantie in Roermond waren Alexander, Mimie en de kinderen de welkome gasten van moeder Michiels en broer Frans op kasteel Hattem. Intussen had Alexander door bemiddeling van een bevriende relatie in Den Haag een gemeubileerd appartement kunnen huren. Het lag in een chique wijk, in de Hoogstraat, boven de winkel London, en was eigendom van een zekere De Groot. De eerste verdieping bestond uit een mooie salon met daarachter een tweede kamer en terzijde een 'cabinet', de tweede etage uit een grote kamer aan de voorkant en nog twee slaapkamers; daarnaast bevatte het appartement een kleine keuken, kamers voor het personeel en ruimte voor opslag van brandstof. Alexander huurde het met ingang van 1 oktober 1827 voor de duur van een jaar tegen de prijs van f. 800,-, in twaalf maandelijkse termijnen te betalen. Hij kon het pand al op 23 september betrekken.⁷³

Eind september vertrokken Alexander, Mimie en de kleine Willem met twee dienstmeisjes (Helena Thijssen en Elisabeth Lucas) naar Den Haag, waar ze bovendien nog over een aparte huishoudster konden beschikken. Eugénie was achtergebleven bij moeder Michiels, die de ouders met aandrang gevraagd had de baby aan haar toe te vertrouwen, daarbij wijzend op de nadelige gevolgen van de jaarlijkse verplaatsing van Alexander voor de rustige uitgroei van het kind. Uit respect voor hun moeder en schoonmoeder hadden Alexander en Mimie toegegeven. Zij zouden daar spijt van krijgen, want toen zij moeder na verloop van tijd, herhaald en met aandrang, smeekten om Eugénie terug te geven, bleek die niet vatbaar voor die begrijpelijke en rechtmatige wens. Later moesten ze harde woorden gebruiken om moeder tot toegeven te bewegen. Maar zover was het nog lang niet. Moeder kweet zich met toewijding van haar taak en schreef half oktober trots, hoe Eugénie krachtiger werd, hoe mooi ze was gebouwd en hoe zacht en blij haar karakter leek te worden. 'Ze biedt troost en ontspanning aan haar grootmoeder, die jullie beiden dankt voor het offer dat jullie de kleine aan haar hebben willen afstaan. (...) Ik ben ook heel tevreden over de voedster; ze heeft melk in overvloed.' Met de vorige, die nog beter was, had ze het haar nog toekomend bedrag van 75 gulden Kleefs en 18 sous afgerekend. Met genoegen had ze uit een brief van Alexander vernomen dat de kleine Willem zo goed sliep en niet gewiegd hoefde te worden, en verder dat ze tevreden waren met het appartement en het dienstpersoneel. 'Adieu, lieve mensen. Leef gelukkig en tevreden en weet dat jullie ook tijdens je absentie altijd gegrift staan in het hart van jullie teder toegewijde moeder.'⁷⁴

De feesten aan het hof in Den Haag konden met die in Brussel wedijveren. Wat minder vaak waren zij te gast bij particulieren. De kleding voor de evenementen aan het hof was overigens al duur genoeg. Begin februari 1828 werden hun leefkosten bovendien verhoogd door de komst van een kindermeisje uit Roermond, Helena Hansen. Maria Agnes van Aefferden-Petit, die dit voor haar nichtje Mimie geregeld had, berichtte daarbij, hoe goed de zoete lieve Eugénie gemust was toen zij eind 1827 voor de wintermaanden met haar grootmoeder naar Brussel vertrokken was. In het voorjaar en de zomer wandelden Alexander en Mimie in het Haagse Bos of verkenden met de koets de omgeving: Scheveningen aan zee, het aardige dorpje Voorburg, Rijswijk en Leidschendam. Ook brachten ze geregeld een avond door in de schouwburg. Voor Mimie werd de vreugd jammer genoeg getemperd doordat ze veel last had van slapeloosheid. Maar ook Alexanders geestelijke en lichamelijke situatie was begin 1828 vrij labiel. Oom Nol bracht die uitvoerig ter sprake in een brief van 10 februari: 'Al geruime tijd heb ik gemerkt dat je geest én je lichaam niet gezond zijn. Dat je humeur zo somber en onrustig is, komt m.i. door je obstipaties. Wanneer iemand zijn kwaal kent en de oorzaak ervan, moet hij de middelen zoeken en gebruiken om zich ervan te ontdoen en maatregelen treffen om ze te voorkomen. Het middel tot herstel en ter voorkoming bestaat in jouw geval in het gebruik

van wat geestkracht. (...) Met wat meer vastberadenheid kun je gemakkelijk alle sombere ideeën verjagen die zich zo vaak aan je opdringen en waarvoor je je openstelt omdat je onrustige en hoogst actieve geest onvoldoende bezet is en spoken najaagt bij gebrek aan een reëel object.' Alexander moest zich niet door futiliteiten en kleine tegenvallers laten verontrusten. Met betrekking tot zijn ambitie om een belangrijke functie te verwerven moest hij geduld oefenen en niet door overhaasting de reeds gedane investeringen teniet doen. En mocht zijn wens op den duur onvervuld blijven, dan moest hij die ambitie opgeven. 'Je hebt die immers niet nodig om met je gezin in de meest aangename omstandigheden te leven.' Ook met betrekking tot enkele lopende familiezaken moest Alexander de rust bewaren in zijn handelen en geen hersenschimmige angsten hebben. 'Breng rust in je gedachten, mijn beste Alexander, beheers de ambitie en dank de hemel die jou met zoveel goede dingen heeft overladen.'⁷⁵

De plotselinge dood van Mimies vader in april 1828 maakte de situatie niet gemakkelijker. Op verzoek van Alexander, die stond op een correcte regeling van de ingewikkelde erfenis, werden de bezittingen van de overledene door de betreffende rechtbank verzegeld. Tijdens de ontzegeling en het opmaken van de juridische inventaris werd Alexander ziek, waardoor de afwikkeling enige tijd moest worden opgeschort. Daarna werd het een lang splende kwestie waaraan diverse advocaten te pas kwamen. Pas nadat Alexander en Mimie in januari 1830 broer Frans als hun gevolmachtigde hadden aangewezen, wist deze in goed overleg met Mimies broer Oswald, zijn oude studievriend uit Leuven, op 2 april 1832 te komen tot een definitieve regeling van de erfenis.⁷⁶

In de periode april-september 1828 heeft Alexander alleen of samen met Mimie heel wat tijd in Elten en op hun logeeradres (het Zwijnshoofd) in Arnhem doorgebracht zonder in de erfeniskwestie veel voortgang te boeken. Zijn gezondheid en zijn humeur gingen er niet op vooruit. Hij kwam tot de conclusie dat, als zijn situatie zich niet in positieve zin wijzigde, een besluit tot het aanvragen van ontslag voor de hand lag. Oom Nol schreef begin juli aan Alexander, dat hij met hem te doen had omdat diens verstoppingen ('obstructions') maar niet overgingen en dat hij veel begrip had voor Alexanders conclusie om de zaak niet langer op zijn beloop te laten. Wel zou hij graag zien dat Alexander zijn beslissing nam in een minder sombere periode en zonder overhaasting, dus zoals hij al eerder van plan was geweest: na afloop van de Brusselse zittingsperiode 1828-1829. Broer Frans was intussen succesvoller geweest in zijn carrière: na zijn rechtenstudie in Leuven was hij in Maastricht advocaat geworden, en onlangs, nog maar 26 jaar oud, namens de Limburgse ridderschap benoemd in Provinciale Staten.⁷⁷

Eind september werd Alexander in Arnhem opnieuw ziek, misselijk van de Eltense kwestie waarmee hij permanent van doen had. Na een kort verblijf in Hattem reisde hij begin oktober naar Brussel, waar Mimie met de kleine Willem en het dienstpersoneel intussen gearriveerd waren.⁷⁸

1828-1829 Brussel

Vanaf de opening van het nieuwe parlementaire jaar op 20 oktober 1828 was Alexander met ander werk belast. Bij K.B. van 12 september 1828 was hij gedetacheerd bij de Tweede Kamer als waarnemer van de dienst van zijn collega R.K. baron van Tuyll van Serooskerken, 'zullende hij dien post gelijktijdig met zijne functien bij den Raad van State vervullen'. Dit K.B. kwam niet onverwacht. Op Alexanders eigen verzoek was er al eerder met hem over deze verandering van werkkring gesproken. Wel had hij toen schriftelijk gevraagd om zijn relatie tot de Raad van State te mogen behouden. De functie bij de Tweede Kamer bracht hem van de regen in de drup, want hij werd erdoor blootgesteld aan de politieke storm die in het voorjaar van 1829 opstak door de acties van de in het Monsterverbond verenigde katholiek-liberale oppositie, in en buiten de Tweede Kamer.⁷⁹

Zijn nieuwe werk heeft Alexander in de herfst en de eerste wintermaanden nog met engagement verricht. In een brief van 12 december 1828 schreef hij er althans vrij enthousiast over. Ook toonde hij zich daarin dankbaar voor de levenskracht van zijn beide kinderen. Na de overkomst van 'Roermond' op 20 december was ook Eugénie (nu anderhalf jaar oud) weer voor enkele maanden met vader en moeder verenigd. Maar er waren ook minder opwekkende zaken. Zo was er in bovengenoemde brief sprake van ernstige 'affaires domestiques' (zou het om moeders claim op Eugénie gaan?) en ontving hij in januari 1829 een dreigende brief van Oswalds advocaat in de Eltense erfeniskwestie. Ook was hij licht geraakt toen hij hoorde dat zijn voorganger Van Tuyll wèl en hijzelf niét geïnviteerd was voor het banket aan het hof op 13 december. Zijn inziens hing dit samen met het feit dat hij de koning na diens terugkeer naar Brussel nog niet gesproken had; in ieder geval was hij ervan overtuigd dat er geen sprake kon zijn van opzet, aangezien hij zich in zijn werk een trouw dienaar des konings betoond had.⁸⁰

In de maanden februari-mei 1829 spitsten de tegenstellingen in de Kamer zich toe. De maand februari bracht het hoogtepunt van de eerste petitiebeweging; in de maand mei werd de tweede tienjaarlijkse begroting afgekeurd, iets wat een parlementaire opstand genoemd kon worden. Alexander werd door de omstandigheden verplicht het onverenigbare te verenigen: enerzijds waren daar zijn gehechtheid aan Oranje, welke hij van huis uit had meegekregen en sindsdien versterkt had, en zijn ambtelijke trouw aan de regering, in wier zending hij heilig geloofde, anderzijds had hij het nodige begrip voor de religieuze en politieke opvattingen die leefden in de landstreek waarin hij was opgevoed en zich 'thuis' voelde.⁸¹

Maar er was meer dat hem aanzette tot het nemen van ontslag. Een voorname reden was het feit dat hij sinds zijn aantreden in juli 1826 geen promotie had gemaakt. Sinds april 1828 was daar de permanente irritatie van de Eltense erfeniskwestie bijgekomen. Steeds vaker betreurde hij nu de

‘dromen van de ambitie’, die door zijn vader in hem gewekt en nadien door hemzelf gevoed waren en waardoor hij nu gepijnigd werd. Die ambitie had het volmaakte geluk van de zomer van 1825 wreed verstoord. Alexanders onvrede werd overigens mede veroorzaakt door de ongelukkige effecten van zijn eigen optreden. Want naast grote ijver en inzet had hij een aantal minder positieve eigenschappen, die door zijn collega’s en superieuren niet erg gewaardeerd zullen zijn. Op de eerste plaats was daar zijn eigenliefde, waardoor hij het gewicht van zijn daden vaak overschatte. In de tweede plaats een gebrekkig vermogen tot reflectie, waardoor hij het onderscheid tussen hoofd- en bijzaken niet voldoende onderkende en zich verloor in details. Ten derde, in samenhang met het voorafgaande, een tekort aan sociale vaardigheid, noem het: handigheid, eventueel politiek opportunisme. Zelf stelde hij later vast dat hij als een onbeschreven blad - of was het veel-
eer: als een onmondig kind? - aan zijn openbare taak begonnen was. Omdat hij bij zijn aantreden de protectie genoot van Mollerus en De Mey van Streefkerk, stelde hij zich onvoorwaardelijk, de kop in het zand, achter hen op, zonder precies te weten welke zaken beide hoge heren voorstonden. Die aangeboren onhandigheid is door Alexander waarschijnlijk zelf bevroed, maar werd zelden verstandig gecompenseerd. Vanuit zijn nieuwsgierigheid om door te dringen in de geheimen van de ministeries speelde hij tegenover verschillende personen soms een verschillende rol, - een gevaarlijk spel, waardoor hij zich compromitteerde, zelfs als hij zijn fout naderhand eerlijk toegaf. Zo zette hij bijvoorbeeld zijn goede relatie op het spel met Karl Stedman, zijn vriend uit de Tandem-jaren, inmiddels werkzaam bij Binnenlandse Zaken. Een aangelegenheid waardoor hij het idee kreeg dat hij in ongenade gevallen was bij de kroonprins, de latere Willem II, was zijn sollicitatie naar een plaats in de regering, waarbij hij afgeweken was van de hiërarchieke weg. Die kwestie is voor hem waarschijnlijk de directe aanleiding geweest tot het aanvragen van eervol ontslag.⁸²

Intussen was Alexanders labiele geest flink overspannen geraakt. Hij had zelfs paranoïde gedachten. Een onthutsend bewijs daarvan levert de brief die hij, waarschijnlijk eind maart 1829, geschreven heeft aan zijn broer. ‘Van tijd tot tijd word ik gekweld door heimwee of door aambeien, ook de laatste dagen weer. Dan komt een drang tot schrijven in mij op, mijn gedachten raken in de war, ik droom ... En te midden van het geluk geloof ik dat ik ongelukkig ben. (...) Er is een idee-fixe dat me niet loslaat: het is een onbegrensde toewijding aan de koning, die allerlei spookbeelden doet ontstaan: te midden van de droefenissen van de vrede verbeeld ik me dat we oorlog krijgen, dat er samenzweringen zijn etc. etc. Tenslotte geloof ik werkelijk dat, als ik niet tot rust kom, ik gek word, net zoals de heer Pompe van Meerdervoort, de vroegere secretaris van het kabinet des konings. - Vertel hier niets over aan onze lieve moeder; zij zou zich maar ongerust maken. Overigens geloof ik dat ik niets beter kan doen dan te proberen op een eervolle manier ontslag te krijgen. Als de aambeien me pakken, dan

wordt mijn geest zo woelziek dat ik geen raad meer weet. Zonder me te vergelijken met de nobele Lord, maar ik geloof werkelijk dat Lord Castlereagh ook aambeien heeft gehad toen hij zijn hals doorsneed. Je ziet, het zijn altijd ministers, ik heb geen andere gedachten, en ik geloof niets beter te kunnen doen dan de zaak te verlaten. Het is gek dat ik altijd aan het eind van de maand zo somber ben; ik geloof echt dat ik een beetje maanziek ben.⁸³

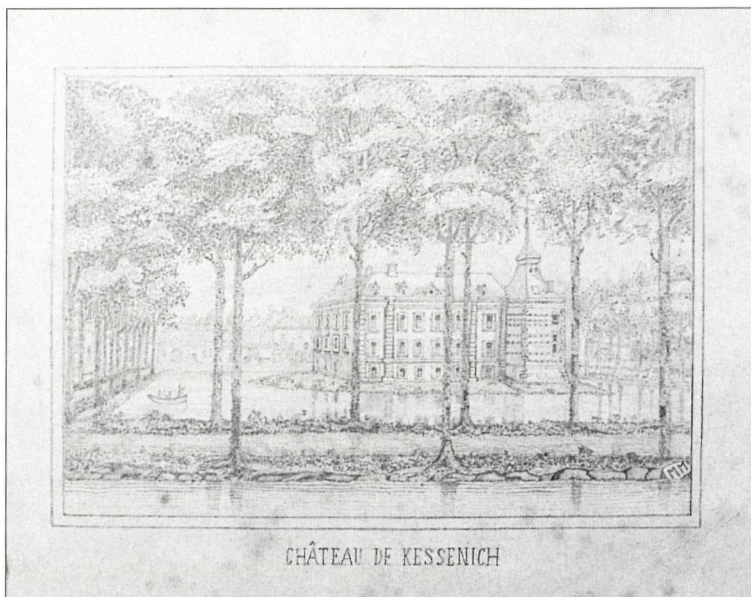
Alexander vroeg in eerste instantie alleen ontslag uit zijn betrekking bij de Tweede Kamer. Bij K.B. van 27 april 1829 werd hem dat eervol verleend 'met het eindigen der tegenwoordige zitting der Staten-Generaal'. Formeel bleef hij dus nog in functie als Commies van Staat bij de Raad van State, maar het besluit dat hij ook daarvoor ontslag zou aanvragen was nog slechts een formaliteit, al wachtte hij ermee tot 30 augustus. Toen deelde hij mee besloten te hebben 'tot het terzijde stellen van alle publieke zaken en het leven als partikulier boven alle publieke zaken te verkiezen'.⁸⁴

In samenspraak met Frans werden nu voorbereidingen getroffen voor het vertrek uit Brussel. Het huis aan de Leuvensestraat werd verkocht. Eind mei kwam Alexander nog enkele dagen naar Limburg om in Maastricht de vergadering van de Limburgse Ridderschap bij te wonen, die daar op zaterdag 30 mei en maandag 1 juni plaatsvond, en om in Roermond met Frans nog een en ander door te spreken. Mogelijk is Mimie met het gezin toen al meegekomen. Alexander ging weer terug naar Brussel. Daar ontving hij eind juni van zijn Brusselse huisarts, dr. P.A. Plancken, een attest waarin deze verklaarde dat Alexander al enige jaren 'gekwollen' werd door herhaalde obstipaties, met aambeien als gevolg, redenen waarom kuren in Aken en in Karlsbad werden aanbevolen. Begin juli vertrok voerman Willem Krein uit Brussel met een kar, bespannen met twee paarden en beladen met kisten en manden, die de huisraad bevatten van het pand Leuvensestraat 29, op weg naar Kessenich. Alexander zal hem spoedig gevolgd zijn. Hij werd nu heer van Borgitter, het door vader voor hem bestemde kasteel, waar hij in zijn jeugd gelukkige tijden beleefd had. De 'dromen van de ambitie' waren over.⁸⁵

1829-1839 CRISIS EN HERSTEL

Kasteel Borgitter 1829-1831

Toen Alexander begin juli, na zijn mislukte carrière in staatsdienst, op kasteel Kessenich (Borgitter) arriveerde, had hij zijn belangstelling voor de politieke gebeurtenissen definitief verloren. Een krant keek hij niet meer in dan bij toeval. Verder voelde hij zich te ziek om de Eltense erfeniskwestie, waarvan hem de trage voortgang verweten werd, verder af te handelen. Vandaar dat neef Clément gevraagd werd om in samenspraak met oom Nol en broer Frans voor Mimie een modelbrief te ontwerpen, waarmee zij aan Clément mandaat kon verlenen om de affaire van de vaderlijke erfenis verder te behandelen. Voor Alexander een nieuw testimonium paupertatis.⁸⁶

Chateau de Kessenich (kasteel Borgitter). Potloodtekening, rechts beneden gesigneerd met M.M. (mogelijk Maria Michiels van Kessenich, geb. Van der Renne = Mimie). (RAL. Arch. MvK, nr. 1224) (foto: Henk Janssen)

Naar deze tekening lijkt de anonieme lithografie vervaardigd die verscheen in J. Wolters, Notice historique sur l'ancien comté de Hornes et sur les anciennes seigneuries de Weert, Wessem, Ghoor et Kessenich (Gent 1850).

Een andere contemporaine litho van kasteel Borgitter is omstreeks 1820 vervaardigd door Alexander Frans van Aefferden, over wie Gerard H.A. Venner schreef in het Jaarboek Roerstreek 32 (2000) 51-61. Deze litho is afgebeeld in de Inventaris arch. MvK, 228.

Niet minder negatief zal zijn welbevinden beïnvloed zijn door de toestand van Borgitter, dat vrijwel onbewoonbaar was. Vader Henri was vóór zijn dood begonnen met omvangrijke restauratiewerkzaamheden, maar die waren niet voltooid, zodat entree en trappenhuis nog zonder dak waren. Wie bij regenweer een aanpalende kamer verliet, stond in de drup. Een snelle voortzetting van de restauratie werd bemoeilijkt doordat Alexander en Mimie, zolang de erfenissen van hun beide vaders niet waren vastgesteld en toegekend, gebrek aan contanten hadden en voorlopig dus afhankelijk waren van moeder Michiels, die het aan Alexander toegekende jaargeld maar traag en in kleine porties uitbetaalde; - zo nu en dan betaalde ze zelfs in natura. Het geldgebrek deed zich tot in het dagelijkse huishouden gevoelen. Door dit alles werden de wintermaanden op Borgitter een ellendige tijd. Voor Mimie gold dat in nog heviger mate, doordat ze vaak kiespijn had en vanaf eind december weer zwanger was.⁸⁷

Alexanders positie in de regio maakte het voeren van een daarbij passende staat niettemin gewenst. Vandaar dat tot zijn huishouden ook drie vrouwelijke bedienden en twee mannelijke behoorden, t.w. een koetsier en een kamerknecht. Bij de openbare functionarissen in de regio en bij zijn vroegere vrienden was Alexander niet meer zo gezien. Ze beschouwden hem als iemand die hun zaak in de steek had gelaten. Dat was bepaald niet de opzet geweest van zijn ontslagaanvraag, al speelde daarbij een rol dat hij zich ongemakkelijk voelde omdat hij zich niet wenste uit te spreken over de belastingpolitiek van de regering. Zijn contacten beperkten zich zodoende tot bezoeken aan enkele burens en aan zijn moeder op kasteel Hattem bij Roermond. Paardrijden was zijn grootste verzet; - bij zijn aankomst op Borgitter beschikte hij over één paard, later over twee. Tweemaal per week ging hij kaarten bij een oude man in een naburig dorp, en zo nu en dan had hij een etentje bij pastoors en burgemeesters uit de omgeving.⁸⁸

De positie van Mimie was beklagenswaardig. Geplaagd door de regen en de winterkou, permanent gehinderd door geldgebrek, enkel aanspraak hebbend aan een somber gestemde echtgenoot, die daarenboven voor haar kamermeisje meer belangstelling toonde dan haar lief was, doodde ze de tijd met urenlange wandelingen door de tuin en de lanen van het kasteel, enkel troost en kracht puttend uit haar diep geloof. De moeilijkste periode van haar leven brak aan, toen Alexander in december 1829 tekenen van ernstige overspanning ging vertonen. In die dagen heeft hij een aan de koning gerichte brief geconcipeerd, waarin hij, terugblikkend op de laatste maanden van zijn loopbaan, zichzelf weliswaar niet vrijpleitte, maar tegelijk tekende als het slachtoffer van de 'force aristocratique des choses'. Hij was ten einde raad, vreesde dat zijn toestand nog zou verergeren en vroeg de koning, die zijn positie genoegzaam kende, om zich over zijn persoon uit te spreken: 'of hij zich moet voorbereiden op de dood of dat de koning en degenen die de zaak betreft, hem genade schenken.' Hij sloot af met de zin: 'Verwaardig u, majesteit, een genadige, beschermende blik te werpen op uw trouwe onderdaan.' Begin januari 1830 werd Alexanders toestand nog zorgwekkender. Hij kwam niet meer uit zijn slaapkamer (vlak bij die van Mimie gelegen), bleef in bed of ijsbeerde heen en weer, en at vrijwel niets meer. Gedurende een periode van negentien dagen had hij helemaal geen stoelgang. Als Mimie hem erom smeekte, liet hij eten gereed maken, maar als dat dan gebracht werd, stuurde hij het terug. Pas toen de honger hem ging obsederen, liet hij wit vlees brengen, at daar overdadig van, en ging vervolgens weer enkele dagen in hongerstaking. De paranoia was evident. Zo had hij het waandenkbeeld dat de staat bankroet zou gaan, tenzij de inwoners minder zouden eten. Ook de zwangerschap van Mimie hield hij voor een verzinsel. Mimie bad hem vergeefs, zijn kamer te verlaten, liet de beste geneesheren komen en consulteerde enkele bekende medici buiten de regio. Wel kreeg ze hem zover, dat hij een volmacht tekende, zodat zijn broer Frans de Eltense erfeniskwestie, intussen nog wat gecompliceerder geworden door het sterven van oom en tante Meyer, kon afwikkelen.⁸⁹

Het donkere geluid, dat zijn levenslot in handen lag van de koning, klinkt ook op uit de brieven die hij in januari en begin februari 1830 richtte tot de medicus prof. J.C.B. Bernard, toen inspecteur-generaal van de medische militaire dienst, die meermalen de koning zelf behandeld had. Met hem had Alexander als Leids student in 1817-1818 en als Haags ambtenaar in 1827-1828 in contact gestaan. In een brief, geschreven enkele dagen na de plotselinge verergering van zijn ziekte in het begin van januari, verzocht hij om de voorspraak van prof. Bernard bij de koning, omdat hij 'na de valstrikken die voor hem gespannen zijn, geen hoop meer heeft, tenzij Zijne Majesteit bereid is op uw voorspraak een mens te redden die hem geheel en al is toegedaan.' Op 4 februari schreef hij prof. Bernard: 'Is er dan geen mens, zo heb ik vaak uitgeschreeuwd, die geïnteresseerd is in de verlenging van mijn bestaan? (...) Zijn de relaties van de koning overal ter wereld dan niet van dien aard, dat hij me kan redden en de verlenging van mijn bestaan kan beschouwen als van een onderdaan (misschien zwak door goedheid) die hem geheel en oprecht is toegewijd en die, als hij zich vergist heeft, dit betreurt? (...) Er zijn in deze wereld ongelukkige toevalligheden, maar Zijne Majesteit zal de duur mijner dagen daarvan toch niet laten afhangen?' Tegelijkertijd richtte hij een brief aan mevrouw Bernard: 'De stem der vrouwen is zo machtig. Als u, als uw dochter, een enkel woord tot de inspecteur-generaal zouden willen spreken ten mijnen gunste, wellicht zou de koning mij dan te hulp willen komen (...) en voorzeker, als de toestemming van een of andere hooggeplaatste persoon noodzakelijk zou zijn voor mijn heil, geen van hen zou u die weigeren.' Prof. Bernard reageerde op 17 februari, niet door in te gaan op Alexanders roep om voorspraak, maar door hem, waarschijnlijk op verzoek van Mimie en familieleden, als medicus van advies te dienen. Ons lichaam, aldus prof. Bernard, kan niet blijven bestaan zonder dat we spijs en drank gebruiken. 'Zonder deze natuurwet op te volgen worden onze vochten scherp, bederven. Wij worden alzo de oorzaak onzer eigene slooping en brengen ons leven in gevaar, hetgeen den Christen niet vrijstaat. Vermag ik derhalve iets op u, zoo verzuim niet u van zachte voedsels, soupe, groenten, wit vleesch, gerstendrank met een weinig Moezel of Rijnwijn te voorzien en spaar uw leven. Gij denkt niet wel en zondigt indien gij anders handelt.' Tenslotte bezwoer hij Alexander om zijn raad op te volgen, net zoals hij dat voordien gedaan had, en de raad te volgen van zijn huisarts.⁹⁰

Aan het begin van de ziekte had de huisarts een flinke aderlating toegepast. (Volgens Alexander ondervond zijn zenuwstel nog jarenlang de gevolgen daarvan.) Verder drong hij er evenals prof. Bernard ten sterkste op aan, dat Alexander de door hem voorgeschreven voeding tot zich nam. Maar deze weigerde, omdat hij zich inbeeldde dat de artsen hem wilden vergiften. Toen zijn toestand na enkele weken niet verbeterde, achtten moeder, oom Nol, Frans en andere familieleden het verstandig om Alexander in een tehuis voor geesteszieken te plaatsen. Buiten Alexander, die eenvoudig ont-

kende dat hij gek was, was Mimie, 'ma courageuse épouse', de enige die zich lange tijd met hand en tand tegen dit plan verzette. Als de ziekte voortduurde, wilde zij in het kasteel zelf een kamer voor hem laten inrichten. Maar ze stond alleen; de juristen die ze om advies vroeg, gaven niet thuis. Uit die tijd, waarschijnlijk half februari 1830, dateren twee brieven van Frans aan advocaat J.J. Batta en, via Batta, aan de procureur des konings N. Verloren, beiden te Maastricht. Frans herinnerde Batta eerst aan de informatie die zijn neef Clément Michiels van Verduynen al in januari 1830 over de toestand van Alexander verstrekt had, en vervolgde: 'De staat van zinneloosheid (...) heeft dan nu sedert een maand dusdanige vorderingen gemaakt, dat denzelfen tot op het hoogste toppunt gestegen is. Het is nu geen politiek meer, noch familie zaken, maar alle voorwerpen hoegenaamd waarop zijne zinnen spelen. Bijwezen van personen waaraan hij het meest gehecht was, is hem thans onverdragelijk. Kennis tot die hem omringen draagt hij zeer weinig. Dikwijls raakt hij in woede en gewelddadigheden, die hemzelve en de personen die hem omringen aan de grootste gevaren blootstellen. En benevens deze omstandigheden heeft hij nu sedert ... dagen geweigerd hoegenaamd voedsel noch drank te nemen, hetgeen zijne positie zeer bedenkelijk maakt, en de geheele familie doet wenschen dat men weldra gemagtigd worde om hem, immers voor den beperkten tijd van een jaar, in een gezondheid-huis te plaatsen, waarvoor mevrouw Michiels dat van Luik zoude verkiezen.' In dat geval, zo blijkt uit de brief van Frans aan de procureur des konings, zou Mimie zich in Luik vestigen 'om onder haar toezigt haren geliefden man te zien verzorgen'. Onder bijvoeging van een verklaring van twee artsen en van een lijstje van te horen getuigen verzocht Frans, de familie te machtigen tot plaatsing van Alexander in het Luikse gesticht voor geesteszieken. Op 19 februari schreef Frans aan Mimie, dat hij met genoegen gehoord had dat Alexander eindelijk gedronken had, en hoopte dat hij daarna ook ander voedsel tot zich zou nemen, maar dat de plaatsing vooralsnog doorgang moest vinden, reden waarom hij Mimie vroeg om de namen en voornamen van een aantal bij de zaak betrokken personen, onder wie de werkmans Dorus, die op dat moment bij Alexander verbleef. Op 3 maart deelde hij haar mee, dat ze over een week bezoek kon verwachten van twee rechters, die zich op de hoogte zouden stellen van de toestand van 'notre pauvre malade'; ze moest maar denken dat, met het oog op genezing, de opname in een 'maison de santé' het beste was.⁹¹

Maar eind maart kwam de ommekeer. Toen Alexanders geestesziekte bijna drie maanden geduurd had, kreeg Mimie hem eindelijk zover, dat hij op een middag met de koets met haar meeding naar moeder op kasteel Hattem. Alexander leek plotseling hersteld. De volgende dag stond hij op en maakte eigener beweging een wandeling door de lanen. 'We hopen dat het met Alexander beter blijft gaan,' reageerde Frans verheugd op 31 maart. Van toen af hervatte Alexander het gewone dagritme. Mimie, verheugd over het herstel van haar man en tevreden met het voorspoedig verloop van haar

zwangerschap, bleef overigens ongelukkig met hun financiële afhankelijkheid van Alexanders moeder, juist omdat ze voldoende eigen vermogen had, waarover ze vanwege de slepende erfeniskwestie echter niet kon beschikken. ‘Dagelijks schreeft zij daarover, en beweent het verlies harer moeder’, noteerde Alexander.⁹²

Door de Belgische revolutie werd de politieke overtuiging van Alexander in september 1830 opnieuw op de proef gesteld. Maar duidelijkheid verschaftte hij niet: hij bleef op beleefde afstand van de voorstanders van de omwenteling, omdat hij de mogelijkheid van een restauratie van de Oranjes wilde openhouden, zolang dat kon. Op 15 september, ’s nachts om twee uur, beviel Mimie op een eenvoudige stromatras van haar derde kind, alleen geholpen door een kraamvrouw met weinig ervaring. De baby werd Henriette genoemd, volledig: Henriette Françoise Sophie Hubertine. Enkele dagen na de bevalling bracht de dokter een bezoek en adviseerde Mimie om de baby voortaan de fles te geven of voor een voedster te zorgen. Mimie, eigenzinnig als ze was, bleef de baby zelf voeden, besteedde er alle zorg aan en zag Henriette voorspoedig groeien. Het leven op Borgitter was nu weer draaglijk, werd zelfs aantrekkelijk door de diners en de muzikale avonden, verzorgd door vrienden uit verschillende naburige steden. Maar op een dag, toen Alexander en Mimie tegen de avond terugkeerden van een korte rit naar Roermond, troffen ze het kindje aan in hevige stuip trekkingen. De arts, die het kind bijstond, kon niet meer doen dan medicijn bestellen. Tegen middernacht was die er. Onder het toezien oog van de arts en Alexander werd ze door Mimie toegediend. Het mocht niet baten; enkele minuten later was Henriette dood. Twee dagen later, op 27 juni 1831, werd ze begraven op de motte tegenover de kerk van Kessenich (‘in monte vulgo Bronshorn’).⁹³

Roermond

Sindsdien was het verblijf op Borgitter voor Mimie ondraaglijk. Het echtpaar besloot daarom te gaan wonen in Roermond. Op de Markt konden ze een flink appartement huren, vlak bij de Sint-Christoffel, met uitzicht op het stadhuis. Vanuit hun raam konden ze de militaire parade bekijken en Alexander zat er vlak bij de herensociëteit. Een ideaal verblijf voor de winter, maar in het voorjaar en de zomer, als de zon scheen, niet om uit te houden van de hitte. Hier probeerden ze de pijn om het verlies van Henriette te vergeten door actief deel te nemen aan het sociale leven: kaartavonden, muziekavonden, visites, concerten en bals.⁹⁴

Intussen schreven de diplomaten in Londen aan de tekst van de 24 artikelen, ver van de hitte van het revolutievuur en zonder enige persoonlijke betrokkenheid. Willem I weigerde vooralsnog het verdrag te tekenen. De onzekerheid over de politieke toekomst van de streek bleef dus bestaan. Daar stond tegenover dat het in de Eltense erfeniskwestie dankzij Frans op 2 april

Frans Michiels van Kessenich (1802-1881) en zijn echtgenote Jeannette Michiels van Verduynen (1808-1876). (RAL, Arch. MvK, nr. 414).

Alexander, van wie ons geen afbeelding bekend is, moet blijkens zijn signalement (ovaal gezicht, hoog voorhoofd, kastanje-bruine baard en wenkbrauwen, blauwe ogen, vrij dikke neus, vrij grote mond, kuiltje in de kin) op Frans geleken hebben.

1832 tot een bevredigende verdeling kwam. Van nu af was Mimie van financiële zorgen bevrijd. In de zomermaanden van 1832 legden Alexander en Mimie bezoeken af bij familie, vrienden en kennissen in de omgeving. Het appartement aan de Markt ruilden ze in de herfst van dat jaar in voor een klein huurhuis, gelegen in de Munsterstraat, waar Mimie vlak voor haar huwelijk in 1825 enkele weken had doorgebracht. Ze bleven er vier jaar wonen, 's winters genietend van diners en avondjes in de kring van de gegoede burgerij, de zomermaanden gebruikend voor het maken van reizen. Zo bezochten ze in 1832 Gelderland en Utrecht, in 1833 Frankfurt, samen met Frans en Jeannette, in 1838 voerde de reis naar Den Bosch. Inmiddels waren ze verhuisd naar de Swamakerstraat. Diverse malen gingen ze in deze periode naar Luik of naar de baden in Aken, waar Willem enige tijd op kostschool zat, later ook naar Brussel, o.a. om Eugénie op het pensioonaat Sacré Coeur te bezoeken. Mimie, die van reizen echt kon genieten, maakte deze trips ook wel zelfstandig, enkel vergezeld van een kamermeisje.⁹⁵

Op 23 maart 1839 overleed moeder, bijna 66 jaar oud. Eugénie ('mijn peetekind dat ik heb opgevoed') had ze apart bedacht met een flink geldbedrag en enkele kostbare kleinoden. Enkele weken later werd in Londen het licht gewijzigde verdrag der 24 artikelen getekend, als gevolg waarvan Roermond in juni 1839 werd opgenomen in het Nederlandse koninkrijk. Kessenich daarentegen bleef bij België. Eind mei gingen Alexander en Frans over tot de verdeling van de erfenis van hun ouders. Zoals eerder opgemerkt, verwierf Alexander daarbij het bezit van enkele hofsteden en vele hectaren bos, wei- en bouwland en werd hij eigenaar van kasteel Borgitter en van het imposante pand aan de Swamakerstraat, waar hij een groot deel van zijn jeugd had doorgebracht en eind 1836, nu met Mimie en de kinderen, weer zijn intrek had genomen. De verdeling van de onroerende goederen werd verschoven naar een latere datum. Alexander was zo verstandig - Mimie zal hem daartoe ongetwijfeld hebben aangespoord - om zijn broer Frans in december 1839 officieel te machtigen tot het voeren van de administratie over al zijn bezittingen in Kessenich, Ophoven, Neeritter, Hunsel, Swalmen, Beesel, Linne en Roermond, alsmede tot het afhandelen van alle daarmee samenhangende zaken.⁹⁶

De positie van zelfgekozen afhankelijkheid bracht hem de rust die zijn labiele geest behoefde. Hij besloot zijn leven nu verder te wijden aan de beoefening van kunsten en wetenschappen, waaraan hij vanaf zijn kindheid en jeugd gehecht was. Voor de buitenwacht bleef hij een eigenaardige figuur, die niet volledig van zijn geestesziekte genezen was; een man die, zo berichtte de procureur-generaal bij het provinciaal gerechtshof desgevraagd aan het ministerie van justitie, 'op eene niet alleen dwaze, maar meesttijds geheel onverstaanbare en onbegrijpelijke wijze' sprak en schreef over de onderwerpen van zijn voorkeur. Een mens met een niet geringe eigenliefde, maar ook met een 'zeer zacht, ja vreesachtig karakter'. Een beetje gek, maar niet gevaarlijk.⁹⁷

Verhouding tot oom Nol en broer Frans

We dienen nog even stil te staan bij de dubbelzinnige verhouding van Alexander tot oom Nol, de broer van zijn vader en na diens dood in 1825 Alexanders toegewijde en graag aanvaarde leidsman. Van de ene kant ging Alexander er prat op, dat hij de vertrouweling van oom Nol was in zaken van het openbaar bestuur, net zoals hij dat tot 1825 van zijn vader geweest was. Maar anderzijds had hij een beeld van daarmee conflicterende verhoudingen, die alleen in zijn eigen geest bestaan zullen hebben. Zo dacht hij zich een invloedrijk netwerk van vier gelijkgezinde geesten, t.w. vader Henri, koning Willem I, Mollerus en zichzelf. Dit netwerk ging teniet door een drietal gebeurtenissen: de dood van Henri in oktober 1825, het vertrek uit de regering van Mollerus die in mei 1829 als vice-president van de Raad van State ontslag nam en vervangen werd door de kroonprins, en ten derde

door zijn eigen fouten. Mede als gevolg hiervan groeide de macht van een ander netwerk van op elkaar afgestemde geesten, bestaande uit oom Nol, Willem II, broer Frans en neef Clément. Oom Nol had vaders invloedrijke positie in Roermond met veel succes overgenomen, zodat Alexander zijn eigen bijdragen aan het vaderland in de jaren 1814-1816 geheel in het vergetboek zag raken. Willem II, van wie oom Nol de protégé was en Alexander de 'ennemi personnel', had aan oom Nol op 13 juni 1841 de titel 'baron' verleend. De belangen van broer Frans waren door zijn huwelijk in 1829 met oom Nols dochter Jeannette in het verlengde van die van oom Nol komen te liggen. Clément, de jongere medestudent van Alexander in Luik, was de oudste zoon van oom Nol en verleende vanuit zijn functie in de juridische wereld hand- en spandiensten aan zijn vader en zijn zwager Frans.⁹⁸

Vanaf zijn ziekte in 1830 voelde Alexander zich liefdevol, maar stevig ingepakt door deze groep, in het bijzonder door Frans. Die was in januari 1830 de procurator van Mimies bezittingen geworden. Mede als gevolg daarvan was hij de aangewezen administrateur van Alexanders eigendommen in Belgisch- en Nederlands-Limburg. Zonder de hulp, de verstandige adviezen en het wijs beheer van Frans zouden Alexander en Mimie stuurloos geweest zijn: Alexander omdat rustig denken en handelen niet in zijn aard lag, Mimie omdat zij als vrouw juridisch niet zelfstandig kon optreden. Frans verdient grote waardering voor zijn familietrouw, maar vooral voor de genegenheid en het respect waarmee hij ('votre dévoué frère et ami') zijn broer steeds bleef bejegenen.⁹⁹

Alexander van zijn kant heeft de royaal verstrekte hulp graag geaccepteerd, al was er niet steeds sprake van adequate waardering. Hij was nu eenmaal degene die de hulp behoefde, en de erkenning van dit feit kostte hem begrijpelijk moeite. Toen Frans hem in juli 1842 om een lening vroeg 'pour une personne très solide', volgde niet slechts een weigering op grond van gebrek aan courant geld, maar ook een onheuse uitval: 'P.S. Jij wilt mij alleen maar vernederen. Nou, dan heb je je zin! Jij weet niet wat mij eeuwig kwelt: nooit is er geld genoeg.' Zo negatief kwam Alexander zelden uit de hoek. Veeleer had hij de neiging zijn verliezerspositie te compenseren. Steeds weer, in zijn publicaties en in onuitgegeven geschriften, poogde hij het gewicht van zijn persoon en zijn werk op te blazen of zichzelf af te schilderen als ongewild slachtoffer van de loop der dingen. Ook de wat ongelukkige verdeling van zijn goederen over Nederlands en Belgisch grondgebied en de problemen die daarvan het gevolg waren, weet hij voor een deel aan bepaalde, niet verkeerd bedoelde maar wel onvoordelig uitgevallen activiteiten van oom Nol en broer Frans als bestuursambtenaren, maar ook aan de persoonlijke vijandschap van Willem II, wiens politieke gezichtspunten hij niet deelde. Op de precieze oorzaken van die vijandschap ging Alexander niet in; die zaak behoorde tot de 'haute politique'. Zou Willem II zich ervan bewust geweest zijn? Hoe het ook zij, de Limburgse procureur-generaal Van

Panhuis merkte nog in 1842 op, dat Alexander zich steeds door het hoger bestuur achtervolgd zag. En Alexander op zijn beurt deelde in juli 1843 aan Frans in vertrouwen mee, 'dat ik dagelijks bid tot de man van hierboven, dat het hem behaagt spoedig in de hemelse zaligheid op te nemen Friedrich Wilhelm IV van Pruisen en Z.M. Willem II.'¹⁰⁰

1839-1863 REIZEN EN SCHRIJVEN

Reizen

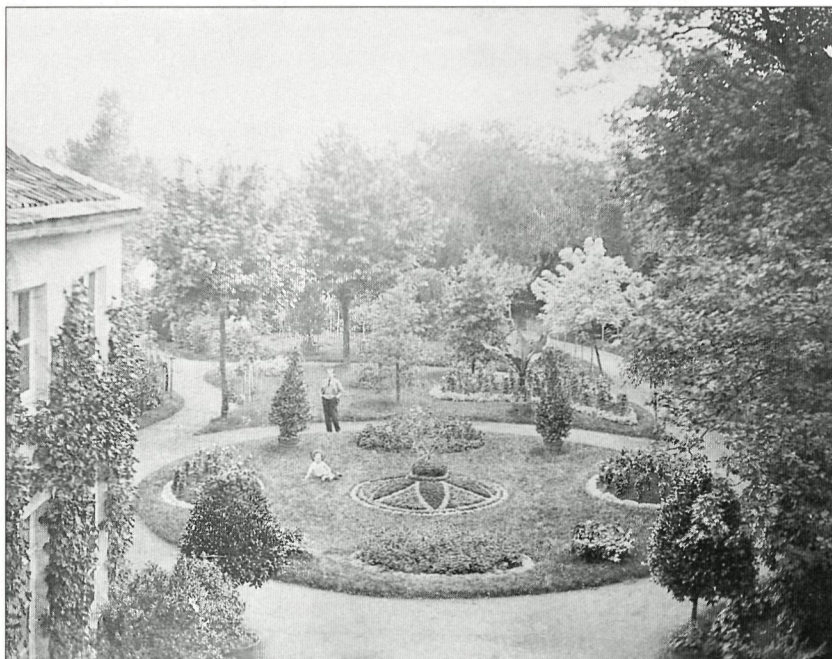
Doordat Alexander zijn broer Frans tot administrateur had benoemd van zijn uitgebreide bezittingen - na de graaf De Marchant et d'Ansembourg te Amstenrade en de Maastrichtse industrieel Petrus Regout stonden hij en Frans in 1861 respectievelijk als derde en vierde hoogstaangeslagene in Limburg te boek - had hij een zee van vrije tijd. Hij heeft die niet in ledigheid doorgebracht. Wel zag hij na zijn ziekte definitief af van het netwerken, waaraan hij in de jaren 1817-1829 zoveel tijd zonder veel succes besteed had. Zo heeft hij bijvoorbeeld geen zitting meer genomen in de Limburgse ridderschap, hoewel hij daarin bij K.B. van 8 mei 1842 was herbenoemd, tegelijk met broer Frans, oom Nol en neef Clément.¹⁰¹

Roermond, de stad waarin hij zijn jeugd had doorgebracht, had sindsdien veel van zijn aantrekkingskracht verloren. Van hen die bijgedragen hadden aan het levendige sociale verkeer en de bloei van het culturele leven in het eerste kwart van de eeuw, waren er een aantal gestorven. Bovendien trokken in de jaren 1839 en volgende verschillende goeie families weg uit de stad. Alexander betreurde ook de teloorgang van de Société du Grand Concert, die in de jaren dertig langzaam was doodgebloed. Vanaf 1840 bestond alleen nog het in 1819 opgerichte Philharmonisch Gezelschap Sint-Caecilia, dat in 1846 werd voortgezet als Koninklijke Harmonie. Het muziekleven in Roermond was volgens Alexander toen nog slechts een zwakke afspiegeling van wat het in de eerste decennia van de eeuw geweest was. In dit verband speelden volgens hem de verbeterde verbindingen zelfs een negatieve rol. Immers, toen vooral na 1839 diverse nieuwe wegen werden aangelegd, konden de Roermondse cultureel geïnteresseerden elders gaan halen.¹⁰²

Van dat verbeterde verkeersnet heeft Alexander overigens gretig gebruik gemaakt. In de voorbije twintig jaar had de stoomboot het gebruik van de waterwegen aantrekkelijker gemaakt; nu, na 1840, breidde zich over West-Europa in hoog tempo een net van spoorwegen uit, waardoor het mogelijk werd om in korte tijd grote afstanden te overbruggen. Door hun riantie financiële positie konden Alexander en Mimie zich veroorloven jaarlijks lange reizen te maken. Helaas heeft Alexander het plan om zijn verslagen van die reizen uit te geven, niet uitgevoerd. Hoewel zijn stijl niet sterk was, zouden we genoten hebben van de rijke informatie over het reizen

door West-Europa in de jaren 1840, afwisselend met de postkoets, per boot en met de trein. Alexander en Mimie verbleven daarbij in de beste hotels of huurden desgewenst voor enkele weken of maanden een gemeubileerd appartement. Alexander betrachtte overigens matigheid bij eten, drinken en het gebruik van genotmiddelen: een enkel glas wijn (thuis dronk hij dat bijna nooit), geen bier, zelden koffie, nooit rookwaar. Ook streefde hij, zoals eerder opgemerkt, niet naar contacten met de 'société du monde' in de vele steden die hij bezocht. Maar aan het toneel, de opera en de muziek, wereldlijk en religieus, had hij zijn hart verpand. Alexander heeft tijdens zijn reizen een indrukwekkend aantal concertzalen, operagebouwen en theaters bezocht, verspreid over heel West-Europa.¹⁰³

*De tuin van het
huis Michiels van
Kessenich,
30 juli 1895.
(GA Roermond,
foto 11.949)*

Intussen zorgde Frans voor het beheer van Mimies en Alexanders geld en goed. Daarnaast had hij oprecht zorg om de geestelijke toestand van zijn broer. Toen deze met Mimie en de kinderen in augustus 1839 enkele weken in hotel 'Im Niederländischen Hof' in Wiesbaden verbleef, schreef Frans aan Mimie een brief, waarin hij erop aandrong dat Alexander maar veel ontspanning moest nemen en zich vooral moest onthouden van mondelinge of schriftelijke contacten waarvan hij slechts onaangenaamheden kon verwachten. Een teken dat Alexander zichzelf nog onvoldoende in de hand had en te gauw zijn mond voorbijpraatte. Aan Alexander zelf schreef Frans dat hij met plezier vernomen had dat Wiesbaden voldoende ontspanningsmogelijkheden bood en dat Alexander zijn tijd daar dus aangener zou kunnen

doorbrengen dan in Roermond waar hij altijd maar aan het schrijven was. Ook hield Frans hem op de hoogte van de lopende financiële zaken en van de schilderswerkzaamheden in het huis aan de Swamakerstraat. Want na de forse verbouwing in 1836 werd er in de jaren 1837, 1838 en 1839 nog voortdurend vertimmerd en opgeknapt.¹⁰⁴

Buiten het huis aan de Swamakerstraat bleef ook kasteel Borgitter vragen om aandacht en regelmatig onderhoud. Nadat de pijn over het leed van de jaren 1830 en 1831 wat gesleten was, brachten Alexander en Mimie er in de zomermaanden zo nu en dan weer enige tijd door. Frans, die in oktober 1840 lid van Gedeputeerde Staten geworden was en in verband daarmee een woning aan de Brusselsestraat in Maastricht had betrokken, bleef de zaken van Mimie en Alexander ook nadien behartigen. Tijdens al zijn 'Maastrichtse jaren' hield hij kasteel Hatterem aan als vast zomerverblijf, waardoor er tussen beide families ook mondeling een levendig contact bestond.¹⁰⁵

In de maanden april-mei 1841 - Eugénie zat toen juist op kostschool in Brussel (Sacré Coeur in het stadsdeel Jette) - maakten Alexander en Mimie voor het eerst een trip naar Parijs. Zoon Willem, die de reis mocht meemaken, schreef er een verslag van in twee deeltjes. Ze betrokken een appartement in Hotel des Douvres in de rue de la Paix. Frans had intussen gemerkt dat Alexander op een onvoordelige manier zijn cheques verzilverde en adviseerde hem terzake. Met het oog op het aanstaande bezoek van Willem II aan Roermond vroeg hij toestemming om ook voor Alexanders huis een 'drapeau national, c'est-à-dire rouge, blanc et bleu' te mogen kopen. Na hun verblijf in Parijs reisden Alexander en de zijnen nog naar Brussel, waar ze enige tijd in Hotel de Suède logeerden.¹⁰⁶

In 1842 kuurden ze in de baden van Laubach bij Koblenz (bekend om hun genezende kracht bij zenuwaandoeningen en aambeien). Mimie ging er, samen met een nicht Van der Renne, al op 13 juli heen. Alexander, die op 7 en 8 juli in Den Haag een muziekconcoers had bijgewoond, volgde een maand later. Hij reisde via Düsseldorf, waar hij op 10 augustus te gast was in het Pruisische militaire kamp om er de grote manoeuvres gade te slaan. In de zomer van het volgende jaar waren Alexander en Mimie eerst een aantal weken in Aken, zoals vaker voorheen en nadien. Vervolgens maakten ze met de kinderen een vakantiereis naar Baden-Baden, dit in combinatie met een verkenning van het Rijndal en een tocht naar Zwitserland via Straatsburg. Eugénie noteerde haar ervaringen van die reis in een klein cahier. Alexander was van de Duitse Kur-cultuur duidelijk gecharmeerd. In 1848 combineerden de echtelieden Baden-Baden met Bad Homburg; in 1849 verbleef Alexander opnieuw enige tijd in Baden-Baden, nu alleen.¹⁰⁷

De reis die Alexander met Mimie en de kinderen in 1845 ondernam naar Londen, maar vooral de lange tocht die hen in 1846 via Zwitserland naar Italië voerde en vandaar terug via Frankrijk en België, spreken tot de verbeelding. Dat Alexander geen Engels sprak of verstond en evenmin

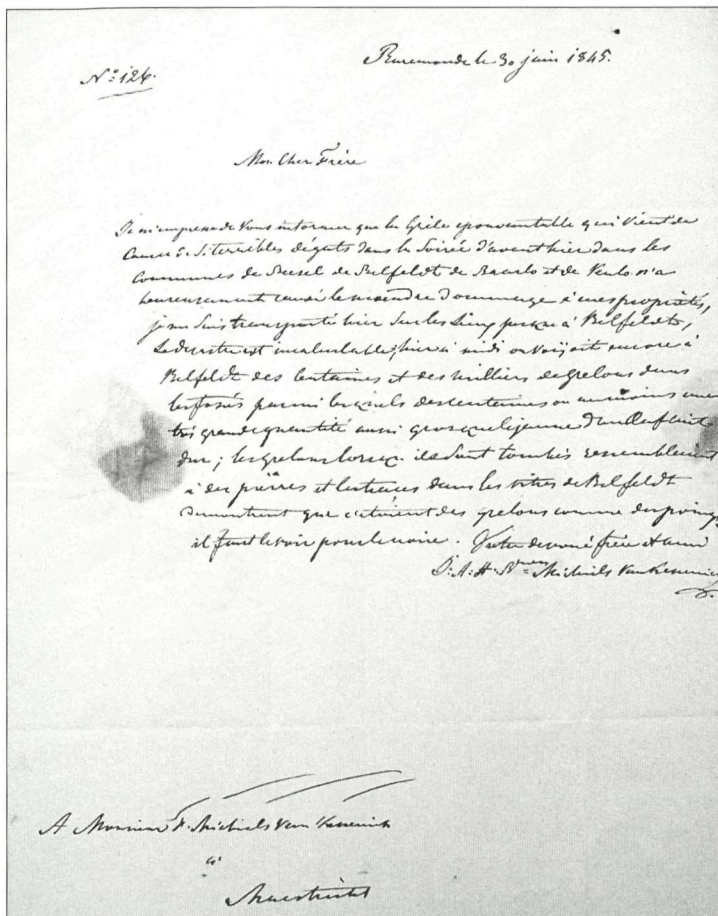
Italiaans, was duidelijk geen probleem in een tijd waarin het Frans nog de 'langue universelle' was. De reis naar Londen vond plaats in september 1845. Met het stoomschip 'La Princesse Marie' werd de oversteek van Oostende naar Dover gemaakt. Aan de zeeziekte waar de familie toen flink last van had, wijdde Alexander in zijn verslag een plastische beschrijving. De terugvaart van Engeland naar Antwerpen geschiedde op 2-3 oktober. Vandaar reisde de familie eerst naar Brussel, waar Eugénie op Sacré Coeur werd afgeleverd, en vervolgens naar Luik, waar Willem aan zijn rechtenstudie zou beginnen. Zondag 5 oktober was een echte rustdag; na de Mis speelden Alexander en Willem een partijtje biljart, daarna maakten Mimie en Willem een wandeling en werkte Alexander aan zijn reisverslag. De vier dagen die volgden gebruikte Alexander om de stad opnieuw te verkennen en oude vrienden op te zoeken.¹⁰⁸

Iets langer zullen we stilstaan bij de Europa-reis, die tot Milaan voerde. Ze begon op 2 september 1846 en eindigde in de late avond van 24 december. Behalve Mimie en de kinderen (Eugénies kostschooltijd was voorbij en Willems academische studie had een voortijdig einde gevonden) maakte ook een 'femme de chambre' de reis mee. Alexander heeft er een uitvoerig verslag van gemaakt onder het motto: 'Hier vindt de dichter en schilder de grenzen zijner kunst, want zulk eene natuur laat zich noch met de penseel noch met de pen afmaalen.' Ook Willem hield een reisdagboek bij. Vanuit Zwitserland trokken ze de Alpen over en op 3 oktober waren ze in Milaan. Vandaar ging de reis eind oktober naar Genua. Alexander memoreert de bijzonder voorkomende wijze waarop ze in Milaan door de Belgische, en in Genua door de Belgische en de Nederlandse consuls ontvangen werden. Per boot staken ze van Genua over naar Marseille. Via Aix-en-Provence, Avignon, Orange en Valence bereikten ze op 21 november Lyon. Vandaar ging het per boot naar Chalons-sur-Saône, waar Alexander - de vertrouwde Parijse haven in zicht en het gereis langzamerhand beu - uitvoerig schreef over de 'voortdurende onaangenaamheden' van zo'n reis: de steeds terugkerende slapeloosheid van Mimie en haar zenuw- en kiespijnen, de reumatische aandoening van Willem, zijn eigen constipaties en aambeien; het permanent op elkaars lip zitten bij vrijwel complete afwezigheid van sociale contacten; de lichte irritaties over de onhandigheden van de jongelui; de verveling tijdens het reizen zelf; de eeuwige lectuur van reis- en plaatsbeschrijvingen; de soms gevaarlijke situaties waarin ze geraakten en de vaak voorkomende ongemakken. Hoewel Mimie een gepassioneerd reiziger was, achtte Alexander het voor haar gezondheid, die van Willem en wellicht ook voor zijn eigen welzijn verstandiger om te kiezen voor het onbekommerde en redelijk luxueuze leven in Roermond. Over 'gezondheid' gesproken: In vergelijking met die van Mimie en Willem was Alexanders gezondheid tijdens de Europa-reis tamelijk goed. Maar in de jaren daarvoor werd hij meermalen gekweld door hoge bloeddruk - baden en bloedzuigers moesten dan verlichting brengen - en in januari 1845 had hij hevige kiespijn

gehad - ook toen had het plaatsen van bloedzuigers in de mond de pijn doen verdwijnen. In de komende jaren zou hij bovendien gaan lijden aan reumatiek en jicht. Eugénie genoot tijdens de lange reis van 1846 een uitstekende gezondheid. Over die van de 'femme de chambre' - ze lijkt een wezen van een andere orde - werd met geen woord gerept.¹⁰⁹

Maar het einde van de reis was gelukkig nabij. Op 25 november vertrokken ze per postkoets uit Chalons met bestemming Saulieu. Opnieuw verbaasde Alexander zich over de energie van zijn vrouw, die ondanks haar slapeloosheden, altijd vier uur voor het vertrek uit de veren was. De heuvelachtige weg westwaarts, langs hellingen beplant met wijnstruiken, kon hem niet boeien. Zij praatten met elkaar over reizen die ze in Holland zouden kunnen maken en vertelden hun kinderen, die daar nooit geweest waren, wat ze er konden zien; ze spraken over hun familieleden, vrienden en kennissen, en over personen die ze tijdens hun reizen hadden leren kennen. Toen ze na een pauze voor het diner in Arnay-le-Duc verder reden, viel al gauw de duisternis in en werden de lantaarns van de postkoets aangestoken. Buiten was niets meer te zien. Nu voelden ze hoe moe ze waren: de een klaagde over stijve benen, een ander wilde eindelijk wel eens een stukje lopen; een derde had een pijnlijk zitvlak. Gelukkig vonden ze in Saulieu comfortabele kamers: een voor Mimie en haar 'femme de chambre', een aangrenzende kamer voor Eugénie (dat lukte niet altijd; vaak moesten de 'drie vrouwelijke wezens' een enkele kamer met elkaar delen), een voor Alexander en een voor Willem (meestal werd het voor de heren evenwel een kamer 'à deux lits'). Na aankomst in het hotel zaten ze zoals gewoonlijk een uurtje bij elkaar op de kamer van Mimie. Daarna trokken Alexander en Willem zich terug om onder het genot van een kop thee aan hun reisverslag te werken, waarbij ze elkaar hielpen als een van hen zich iets niet meer precies herinnerde. De avond werd besloten met het opmaken van de kas (de kosten van 2 september tot 4 december beliepen 12860 francs, dus 137 francs per dag) en het tellen van de dagen die hen scheidden van Parijs en Roermond.¹¹⁰

Op 28 november bereikte het gezelschap Parijs. Vandaar vertrok Willem, die al enkele weken met zijn gezondheid sukkelde, op 3 december per trein naar Luik en vandaar met de boot naar Maastricht. Op 7 december reisden Alexander, Mimie, Eugénie en de 'femme de chambre' door naar Brussel, waar ze hun intrek namen in Hotel de Suède. Brussel was voor hen bijna thuis. Eugénie bracht een dag door in haar vroegere internaat Sacré Coeur, Mimie ging winkelen (al had ze veel last van hoestbuien), terwijl Alexander zijn paspoort liet viseren op de Nederlandse ambassade en een aantal oude studievrienden opzocht. Bepaald enthousiast waren ze over de keuken van Hotel de Suède: de kreeft, de kalfszwezerik en de lamsbouten smaakten er heerlijk. Op 22 december voerde de trein hen naar Luik. Vandaar vertrokken ze met een eigen rijtuig op 23 december via Tongeren naar Maastricht, gingen op 24 december eerst nog even ter begroeting naar

RAL, Arch. MuK, nr. 342, Alexander aan Frans, Roermond 30 mei 1845
 (abusievelijk gedateerd 30 juni 1845). (foto: Henk Janssen)

Mijn beste broer,

Ik haast me jou te berichten, dat de verschrikkelijke hagelbui, die eergisterenavond zo'n grote schade heeft aangericht in Beesel, Belfeld, Baarlo en Venlo, mijn eigendommen gelukkig nauwelijks getroffen heeft. Gisteren ben ik ter plekke gaan kijken, tot aan Belfeld toe. De gevolgen van de ramp zijn niet te schatten.

Gistermiddag lagen in Belfeld nog honderden, ja duizenden hagelkorrels in de greppels, waaronder honderden, in ieder geval zeer vele, zo groot als de dooier van een hard gekookt ei. Toen ze vielen leken het wel stenen, en de sporen in de ruiten van Belfeld bewijzen dat ze vuistdik waren. Men moet het zien om het te geloven.

Je toegewijde broer en vriend, J.A.H. Baron Michiels van Kessenich.

Frans, Jeannette en hun kinderen en arriveerden op de vooravond van Kerstmis 1846 weer in de Swamakerstraat te Roermond.¹¹¹

Een merkwaardige episode in het leven van Mimie en Alexander was hun verblijf in Parijs in 1848-1849. Toen ze daar in oktober 1848 arriveerden, was de stad, na de februari-revolutie en de bloedige juni-opstand, weliswaar rustig geworden, maar verkeerde nog steeds in staat van beleg. Blijkens zijn reisverslag had Alexander nauwelijks oog voor de gebeurtenissen van dat historische jaar. De eerste maanden hadden ze kamers in Hotel des Douvres in de rue de la Paix, later huurden ze aan de Champs Elysées nr. 47 een appartement van de heer Philipon de la Madeleine, die er later voor zou zorgen dat Alexander tot corresponderend lid van de 'Société académique des Hautes-Pyrénées' zou worden benoemd. Mimie bleef bijna een jaar in Parijs, van oktober 1848 tot augustus 1849, permanent geplaagd door kiespijn, culminerend in de extractie van een aantal tanden in januari 1849. Alexander onderbrak het verblijf enkele maanden. Hij ging eind maart 1849 terug naar Roermond, maakte begin mei een trip naar

Amsterdam om er de inhuldiging van Willem III mee te maken en reisde op 1 juni opnieuw naar Parijs om vandaar op 24 juni met Willem en Eugénie weer terug te keren naar Roermond. Mimie verliet haar Parijse appartement pas eind augustus en voegde zich begin september in Aken bij Alexander. De cholera-epidemie, die tijdens de zomermaanden in Maastricht en in het Belgische Maasdal de nodige slachtoffers had gemaakt, was toen voorbij. Na een kort verblijf in Spa - ook daar kon gekuurd worden - waren ze op 20 september 1849 eindelijk samen terug in Roermond. Het is duidelijk dat dit provinciestadje Mimies hart niet sneller deed kloppen.¹¹²

Alexander heeft zijn ledige uren in Parijs onder meer gevuld met het schrijven van korte notities over het leven daar. Zo bijvoorbeeld over 'het uur van slapen gaan': 'Men gaat laat naar bed in Parijs. De theaters gaan pas om 11 uur uit, of nog later. Thuisgekomen heeft men enige tijd nodig om zich los te maken van de indrukken die men in het theater heeft opgedaan (...). Het is dan vaak al vlug middernacht of één uur, voor men in bed ligt. 's Morgens slaapt men uit (...). Men ontbijt, leest de kranten, de annonces van de theaters, men maakt een wandeling in de stad. Tegen één uur eet men een kleinigheid, dineert in de namiddag, in ieder geval vóór zes uur, en gaat weer naar het theater. Zo rijgen de dagen zich aaneen, als men tenminste geld heeft en niet ziek is.'¹¹³

Terug in Roermond zal Mimie ongetwijfeld over een volgende reis zijn gaan praten. Heeft Eugénie, inmiddels 22 jaar, toen geweigerd om mee te gaan? En heeft Mimie haar plan toch doorgezet? Hoe het zij, in een brief aan Frans van 24 oktober 1849 vroeg Alexander of Eugénie de winter in het gezin van Frans in Maastricht mocht doorbrengen, gelet op 'de voortduuring van de onaangenaamheden die wij ondervinden'. Frans en Jeannette reageerden onmiddellijk in positieve zin; alleen leek het hun tegenover de buitenwacht beter om te spreken over een van hen uitgaande invitatie aan Eugénie om voor korte tijd in Maastricht te komen logeren. Alexander kon dat billijken, maar wenste wel een pensioenprijs te betalen. Voor Frans hoefde dat niet, maar omdat Alexander erop stond, vroeg hij een bescheiden bedrag van 15 gulden per maand. Eugénie is waarschijnlijk omstreeks 1 december 1849 naar Maastricht gegaan, in ieder geval vóór begin januari 1850, toen haar ouders op reis gingen, en zal in het gezin van Frans gebleven zijn tot hun terugkeer in augustus 1850. Uit de brieven van Frans aan Alexander blijkt dat ze het bij oom Frans, tante Jeannette en hun kinderen zeer naar haar zin heeft gehad. En dat plezier was wederzijds. De verhouding tussen Eugénie en Mimie na augustus 1850 lijkt weer genormaliseerd. Samen maakten ze in 1851 opnieuw een reis naar Londen. In 1854 trouwde Eugénie met haar neef jhr. mr. Carel J.C.H. van Nispen tot Sevenaer en ging in Arnhem wonen, hoewel een Belgische stad haar liever geweest was. Oom Frans gunde zijn 'chère nièce' van harte haar nieuwe geluk en hoopte dat deze statusverandering tot verbetering van haar gezondheid zou leiden.¹¹⁴

Juist als ze op reis was, had Mimie vaak last van slapeloosheid. Maar in Roermond vond ze die kwaal nog veel lastiger te dragen. In het hart van de winter, op 8 januari 1850, vertrok het echtpaar (met kamermeisje) naar Düsseldorf en vandaar met de trein naar Berlijn, waar ze op 11 januari arriveerden en hun intrek namen op het adres Behrenstrasse 60. Hoewel Alexander contacten in de society-sfeer in het algemeen vermeed, ging hij in Berlijn toch graag in op de uitnodiging voor een diner bij de Nederlandse gezant Alexander Carel Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye, broer van Willem Anne baron Schimmelpenninck van der Oye van de Poll, de toenmalige gouverneur van Gelderland, in wiens Arnhemse ambtswoning Alexander ook een avond zou doorbrengen. Na ruim drie weken, op 6 februari, vertrokken ze naar Breslau; de volgende middag om 14.00 uur reisden ze met de nachttrein door naar Wenen. Ze kwamen er op 8 februari om 10.00 uur aan en vonden kamers in Hotel de l'Impératrice d'Autriche. Ze waren van plan om vanaf maandag 18 februari een appartement te betrekken in de Brennerstrasse nr. 1130. Toen ze er de dag daarvoor, na de zondagsmis, een kijkje gingen nemen, kregen ze een fiks meningsverschil over de vraag wat ze eigenlijk zouden gaan zien. Het resultaat was dat ze teruggingen naar het hotel, hun spullen pakten en terugreisden naar Berlijn. Drie dagen later waren ze in Hannover, o.m. om er een concert bij te wonen van de beroemde sopraan Jenny Lindt. Op 24 februari reisden ze naar Keulen (Hotel Disch), op de 25ste via Aken naar Luik (Hotel Bellevue) - alsof Roermond niet bestond - en op 26 februari bereikten ze Brussel (Hotel de Suède). Op de 27ste namen ze de nachttrein naar Parijs, waar ze 's ochtends om 7.00 uur aankwamen en waar zoon Willem zich bij hen voegde. Eerst logeerden ze in Hotel Mirabeau in de rue de la Paix; later huurde Mimie, die zich in Parijs voelde als een vis in het water, een flink appartement in de rue Duphot nr. 20. Pas op 5 augustus aanvaardden ze de terugreis naar Roermond: eerst met de nachttrein naar Brussel, drie dagen later vandaar naar Aken, en pas op 11 augustus per rijtuig naar Roermond. De lange reis had in totaal 18.000 francs gekost, omgerekend 83 francs per dag. Alexander had nu genoeg van het eeuwige trekken. Mimie zou in de komende jaren nog reizen maken naar Parijs (alleen vergezeld van een kamermeisje), Londen (met Eugénie) en het bedevaartsoord Notre Dame de Salette (met Willem).¹¹⁵

Tijdens al die reizen was Frans de contactpersoon met het thuisfront, ook voor zaken van huishoudelijke of culinaire aard. Hij administreerde met toewijding Mimies en Alexanders bezittingen, gaf verstandige adviezen en schroomde bijwijlen niet om Alexander tot de orde te roepen. Op 22 januari 1842 raadde hij zijn broer met klem aan om voortaan aan derden geen brieven meer te schrijven over zaken waarvan hij onvolledig op de hoogte was, zonder hem, Frans, daarin vooraf te kennen. In augustus van dat jaar maande hij Alexander om zich niet onnodig hard op te stellen tegenover mensen die schade hadden aangericht aan zijn eigendommen in

Kessenich. In die gemeente, waar hij zoveel eigendommen had, moest hij de goodwill bewaren en zich niet gehaat maken. Een aantal jaren later, op 25 oktober 1851, toonde Frans zijn ergernis over het feit, dat Alexander hun Tongerse advocaat Jaminé voor nadere informatie over een civiele kwestie naar Frans verwezen had, zonder hem daarover ook maar met een enkel woord te informeren, en dat terwijl Alexander deze inlichtingen veel beter zelf had kunnen verstrekken. Bovendien had Frans nog steeds geen antwoord gekregen op een enige tijd geleden schriftelijk gestelde vraag. Echt boos was Frans in oktober 1853, toen Alexander de slepende zaak over de molen bij kasteel Borgitter wilde opgeven, terwijl hij, volgens Frans, gewoon moest blijven staan op zijn formele rechten en niet bang moest zijn om wat geld aan juridische bijstand uit te geven. Frans voelde de actie van Alexander ('jij, die zoveel geld uitgeeft aan nutteloze reizen') als kritiek op de door hem in dezen geadviseerde handelwijze, en besloot: 'Zie nu maar tot overeenstemming te komen met je zoon, en doe wat jou goeddunkt; ik kan je slechts mijn advies geven.' In 1856 waren beide broers betrokken bij een oude (door Alexander opgerakelde?) Utrechtse erfeniskwestie. Frans constateerde dat het hun aan valide argumenten ontbrak, en verweet Alexander ('jij, die toch een redelijk goed geheugen hebt') dat hij zich daar niet eerder rekenschap van gegeven had.¹¹⁶

Zojuist werd Willem genoemd als partner van zijn vader bij het beheer van kasteel Borgitter. Dat was gebeurd op advies van oom Frans, die zich zorgen maakte over de levenswijze van de *bon vivant*. De verhouding van Frans met Willem was altijd goed geweest; zij vonden elkaar in hun liefde voor de jacht; bovendien was Willem een graag geziene gast in het gezin van Frans. Oom Frans kon bij Willem dus een potje breken en een serieus advies van hem telde zwaar. Welnu, het feit dat Willem bij gebrek aan een echte taak 'absoluut niets anders te doen had dan te trachten om zijn 24 uur per dag door te komen', bracht Frans tot het voorstel aan Alexander om Willem onder bepaalde randvoorwaarden te belasten met het beheer van het goed Kessenich. Willem zou zodoende de nodige administratieve, financiële en agrarische kennis opdoen, die hem later goed van pas zou komen. Frans zou Willem daarbij graag van advies dienen en rentmeester Van Crugten zou hem kunnen assisteren. Tenslotte herinnerde Frans zijn broer eraan, dat zijn voorstel geheel in de lijn lag van de ideeën terzake van hun vader zaliger ('l'auteur de nos jours').¹¹⁷

Zoals gezegd was Alexander na 1850 het reizen moe. In maart 1851 liet hij Mimie, enkel vergezeld door een 'femme de chambre', alleen naar Parijs gaan. Wel vergezeldde hij haar in de zomer van datzelfde jaar voor een wat langer verblijf naar Den Haag. Dit beviel hen zo goed, dat ze er in de winter van 1851-1852 terugkeerden. Ook de wintermaanden van 1852-1853 brachten ze in Den Haag door. Zij bewoonden toen een bovenhuis aan de Lange Voorhout nr. 285. Eugénie en Willem waren bij hen, althans een groot deel van de tijd. Met Mimie en Eugénie dineerde Alexander een

Mimie, 1852.
 Olieverfportret van
 Maria Johanna
 Francisca Wilhelmina
 Josepha Michiels van
 Kessenich - Van der
 Renne (1806-1879)
 door de Roermondse
 schilder Henri
 Linssen (1805-1869),
 in bezit van Michaël
 von Villers Grignon-
 court te Beesel. (foto:
 Henk Janssen).

met zoon Willem en 'femme de chambre' Betje (Elisabeth Bolwerk) voor enkele weken naar Brussel vertrok. In november van dat jaar ging ze met Willem naar Eugénie en schoonzoon Carel in Arnhem, terwijl Alexander daar de maand tevoren zelf een week geweest was. 'Ik leid hier het leven van een uil, en zie geen mens,' schreef hij toen aan Frans. Men krijgt de indruk dat de echtelieden, die elkaar in hun briefwisseling respectvol 'attaché époux', c.q. 'attachée épouse' bleven noemen, voor elkaar niet meer warm konden lopen en liefst hun eigen gang gingen. Op 5 april 1856 schreef Mimie aan haar echtgenoot, die blijkbaar enkele dagen weg was, een kort briefje met de volgende inhoud: 'Ik heb je niet kunnen feliciteren met je verjaardag (op 2 april, LS), omdat je in die dagen was als 'een aal die men bij de staart heeft', maar ik heb het in de geest gedaan. Adieu, tot ziens.' Wat men er ook van zeggen mag, mobiel bleven ze wel.¹¹⁸

keer bij de minister van Buitenlandse Zaken Van Sonsbeeck. Tevens hadden ze er contact met hun Roermondse kennis Henri Geradts, die na zijn benoeming tot raadsheer van de Hoge Raad der Nederlanden in maart 1853 een huis gehuurd had aan de Prinsengracht. Mimies humeur was in die maanden overigens niet te genieten: maandenlang hield ze het vol om niet te reageren op de ochtend- en avondgroet van haar twee kinderen. In juni 1853 keerde Alexander terug naar Roermond om vervolgens door te reizen naar Brussel. Mimie vertrok pas begin juli uit Den Haag naar Roermond om in augustus met zoon en dochter weer enige tijd in Elten door te brengen. Alexander was toen alleen in het grote huis aan de Swamakerstraat en hield zich bezig met het laten drukken van zijn geschriften (*Droit public* 1853, *Droit criminel* 1853-1854) en met wandelingen door zijn grote tuin. Verkoos hij het solitaire leven boven het echtelijk samenzijn? In ieder geval bleef hij thuis, toen Mimie eind mei 1854

Schrijven

Toen de Luikse historicus Ulysse Capitaine in zijn *Nécrologe liégeois* het leven schetste van Alexanders leermeester prof. P.J. Destriveaux, typeerde hij Alexanders *Droit criminel* als 'een bizarre publicatie, afgesloten door de biografie van de auteur'. Deze rake typering geldt voor vrijwel alles wat Alexander vanaf 1844 liet drukken. Hij wilde wel helder zijn, maar raakte verstrikt in de veelheid van opwellende gedachten. Hij wilde nauwkeurig zijn en alles verantwoorden, op het scrupuleuze af, maar hij voerde zijn intenties onvolledig en inconsequent uit en deed zich zelfs de moeite niet om kopij verzorgd in te dienen en drukproeven behoorlijk te corrigeren. Zodoende wemelt het van slordigheden in spelling, accentgebruik en interpunctie, van uitweidingen die niet terzake zijn, afsluitingen die toch weer een vervolg krijgen, en - uitingen van zijn ziekelijke acribie - gedetailleerde maar tegelijk horendol makende informaties over de ontstaansgeschiedenis van de gepresenteerde teksten, aantekeningen bij eerder gemaakte noten en aanvullingen op errata. En toch was het oprecht gemeend, toen hij in *Musique II* (1859) schreef: 'In alle eerlijkheid: ik tril van de zenuwen als ik mijn geschriften aan de drukpers toevertrouw, altijd bang dat ik niet gereproduceerd zie wat ik heb geschreven of heb willen schrijven.' Uit dergelijke opmerkingen blijkt Alexanders mentale handicap. Hetzelfde geldt voor een noot die hij maakte bij enkele puntjes (een openge-laten tekstfragment) in *Complicité II* (1846). Daar zegt hij, dat 'diverse gedachten tegelijk in mijn hersens binnendringen om opgeschreven te worden, waarvan er me dan ontsnappen die ik vervolgens niet meer kan achterhalen. Ik schrijf dat toe aan het verlies van een aantal tanden.' Op dit verschijnsel attendeerde hij zijn lezers ook op drie plaatsen in *Ouvrage militaire II* (1850): 'Opnieuw een ontsnapte gedachte' (waarna een verzoek om begrip van de lezers); elders: 'In de nacht van 2 op 3 december 1847 kwam een 'idée militaire' bij me op, dat ik naliet direct op te schrijven omdat ik niet wilde opstaan, vermoeid als ik was nadat me in de voorafgaande dagen drie tanden getrokken waren. De volgende dag herinnerde ik het mij niet meer; ik meen dat het op kampementen betrekking had'; en verderop: 'Twee gedachten over militaire zaken zijn me vannacht ontsnapt. Men kan 's nachts niet altijd opstaan om ze op te schrijven. De volgende dag is men ze vergeten.'¹¹⁹

Voegt men bij het bovenstaande de pose van gewichtigheid die hij vaak aanneemt in zijn vele gedrukte en niet gedrukte autobiografische notities, door namelijk als auteur de schijnbaar bescheiden positie van de verteller te kiezen en zichzelf dus als een gewichtige medespeler met voornamen en titel in de tekst op te voeren, door familie of bekenden als kleine halfgoden af te schilderen, door zichzelf te presenteren als een geleerde die zijn bijdragen levert aan wetenschap en kunst of door een eenvoudig dispuutgezelschap als Tandem te benoemen als 'une société littéraire savante hollandaise', dan

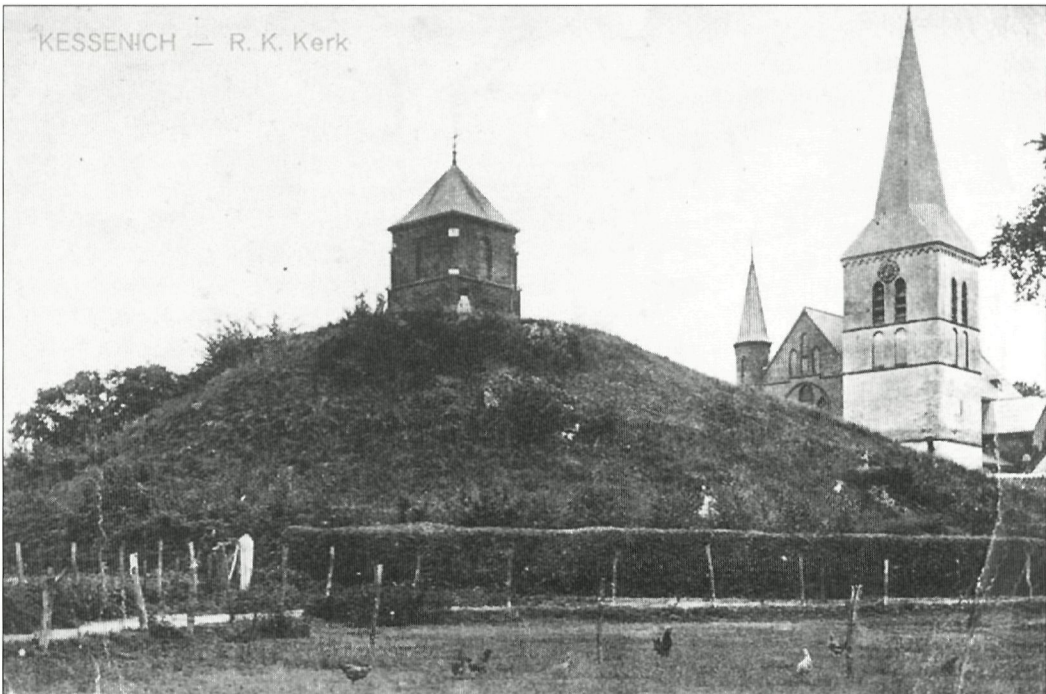
komt men er gemakkelijk toe hem als een verwaand narcist te bestempelen. Toch is die eigenliefde en verwaandheid voor een deel schijn. Men kan ze niet losmaken van de functie die zijn geschriften voor hemzelf gehad hebben. Toen hij in *Musique II* (1859) zijn lezers attendeerde op de neergang van het culturele leven in Roermond na 1839, noemde hij als reden voor zijn geschriften dat ze hem 'een aangename bezigheid verschaffen in het belang van de wetenschappen en de kunsten'. Maar mijns inziens was dat niet de belangrijkste reden. Die was gelegen in het nemen van revanche op de mislukking van zijn maatschappelijke loopbaan. In een van zijn geschriften merkte hij zelf op, dat door het indienen van zijn ontslag in 1829 de breed opgezette, langdurige en kostbare voorbereidingen voor een carrière in staatsdienst nutteloos geworden waren. Niet alleen voor hemzelf was dat een niet te verwerken frustratie, ook zijn ouders en zijn omgeving had hij in hun verwachtingen teleurgesteld. Dit in aanmerking nemend, waren zijn publicaties een rechtvaardiging voor de investeringen in zijn opleidingen en een middel om zijn gevoel van eigenwaarde terug te winnen en zijn leven zin te geven.¹²⁰

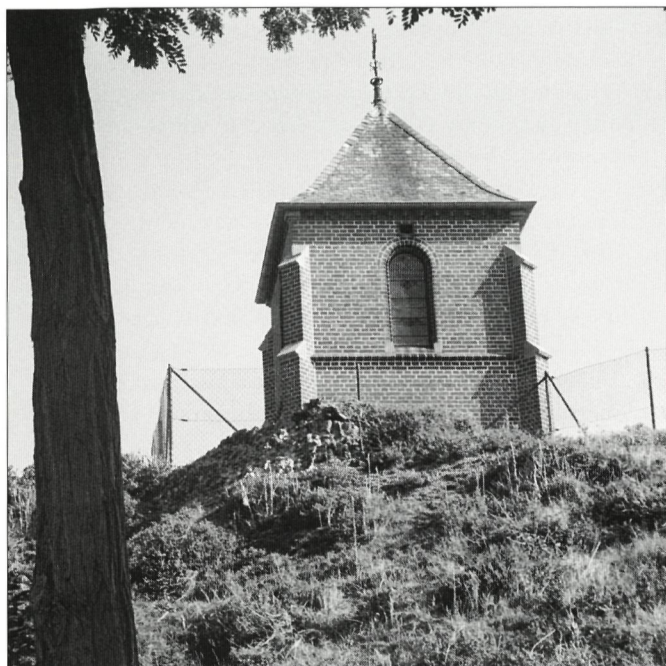
In de Bijlage hierachter zijn alle publicaties van Alexander opgesomd, voorzien van hun vindplaatsen, soms met een enkele toelichting. Hij is er vanaf 1844 tot 1860 druk mee geweest. De meeste zijn gedrukt bij J.J. Romen in Roermond. Toen die de handen vol had aan de zes deeltjes *Statistique* - Alexanders kopij moet voor een zetter een crime geweest zijn - ging Alexander met *Bois et forêts* (1847) en *Ouvrage militaire* (1846-1850) naar de weduwe H. Bontamps in Venlo. In 1859, na het drukken van *Musique I*, stapte Alexander voor *Musique II*, *Question juridique en Bien des époux* over naar de tweede Roermondse drukker H. Timmermans. Zoals eerder opgemerkt, is de spelling van het Frans in de citaten uit Alexanders werk ter wille van de leesbaarheid gecorrigeerd.

De oplagen van de publicaties zullen gering geweest zijn. Alexander gaf vrijwel alle exemplaren cadeau aan vrienden en bekenden. Zij zullen er niet altijd gelukkig mee geweest zijn. Weinigen hebben durven zeggen wat ze ervan vonden, op tenminste twee uitzonderingen na. Xavier Heuschling, chef van de afdeling Statistiek van het ministerie van Binnenlandse Zaken in Brussel, liet zich in een levensbeschrijving van prof. J.G. Wagemann zeer negatief uit over Alexanders uitgave van diens colleges Statistiek: 'Het is werkelijk spijtig dat Wagemann geen vertolker gevonden heeft die methodischer en bondiger te werk ging en meer vertrouwd was met de Franse taal.' In het voorwoord van *Droit criminel II*, gedateerd 25 november 1853, reageerde Alexander vooral op Heuschlings opmerking over de kwaliteit van zijn Frans, daarmee impliciet het verwijt van gebrek aan methode en bondigheid acceptierend. Volgens Alexander zat niet zijn Frans, maar het college-Frans van de Duitser Wagemann vol germanismen. Heuschling had dat kunnen weten als hij beter kennis genomen had van de teksten die van Alexanders hand waren. De andere criticus was Alexanders neef Clément

Michiels van Verduynen. Hij ontzegde Alexander het genoegen niet om zijn druksels te verspreiden, 'welk gebruik de personen aan wie u ze adresseert er ook van zullen maken'. Maar hij had zich echt boos gemaakt over het feit dat Alexander in de 'notice biographique' achterin *Droit criminel II* zich gepermitteerd had een oordeel te geven over handel en wandel van Cléments vader (oom Nol) en gegevens te publiceren over diens familieleden, dus ook over hem, Clément, en zijn broer Ferdinand Hilaire. Vier bladzijden theatrale retoriek had Clément nodig om 'op zijn zachtst gezegd, de onbezonnenheid en de lichtzinnigheid' van Alexander te veroordelen. Op aarde was daarvoor geen vergeving meer mogelijk. Hij eiste daarom dat 'uw pen het papier niet meer bevuilt met de vermelding van interne familie-zaken van mijn betreurde ouders zaliger, noch met feiten over hun leven als privé of publiek persoon.' Tenslotte gaf hij blijk van zijn verontwaardiging over het feit dat Alexander 'eenige grondregels voor zwangere vrouwen, zulks wetende van mijne moeder' had afgedrukt. Die respectabele dame had dit misbruik van vertrouwen niet verdiend. 'Ja, vaak heb ik haar om u horen wenen.' Die laatste opmerking van Clément was een stoot onder de gordel. Hetgeen niet wegnam dat Alexanders eigenliefde en zijn onbezonnenheid de primaire oorzaak waren van deze 'brouille' in de 'famille'. Maar aan die onbezonnen openheid danken we ook de persoonlijke informaties, waarvan hij zijn geschriften zo royaal voorzag.¹²¹

Kessenich, ca. 1930: de kerk en de oude kasteelmotte met de grafkapel van de familie Michiels van Kessenich. Ansichtkaart, in bezit van Mathieu Henkens te Kessenich.

De motte van Kessenich, anno 2001: grafkapel van de familie Michiels van Kessenich, met muurrest van kasteel Bronsborn. (foto: Ton Henrar)

ven in Roermond en in mindere mate in West-Europa bevat het veel wetenswaardigs, natuurlijk ook over Alexanders particuliere opvattingen. Wat dacht u bijvoorbeeld van het idee, dat ‘van adel zijn’ en ‘muziek uitvoeren’ op gespannen voet met elkaar staan? De adel is immers geboren om te gebieden, terwijl de muziek gehoorzaamd moet worden. ‘Resteert de conclusie, dat het God behaagt heeft om zijn gaven te verdelen’, aldus Alexander.¹²²

Die laatste opmerking brengt ons bij zijn geloofsovertuiging en zijn mede daardoor bepaald conservatisme. Uit zijn jeugd was hem de wijze les van abbé Reyners bijgebleven: ‘Als goed katholiek weet ik dat alles wat God gemaakt heeft, goed is, en dat als er iets verkeerd gebeurt, Hij dit alleen maar toelaat.’ Met enige trots noemde hij zich ‘catholique’. Hij las veel, vroeg en verkreeg daarom kerkelijke toestemming voor het lezen van boeken die op de Index stonden, maar was er bijna trots op dat hij er niets voor voelde om nader kennis te maken met natuurkundigen als Copernicus en Newton, en filosofen als Descartes, Voltaire en Rousseau. In zijn *Responsum* (1844) schrapte hij een passage ‘pour motif de religion’. Een ‘zeer erudiet man, die bovendien zeer goed katholiek was’ had hem ervan overtuigd dat tolerantie op dogmatisch gebied leidde tot onverschilligheid inzake godsdienst en dat dit alleen maar ellende met zich meebracht, - de afgelopen decennia leverden daarvoor het overtuigende bewijs.¹²³

Dit conservatisme was voor Alexander een natuurlijk gegeven, onlosmakelijk verbonden met de belangen van zijn stand, en het behoefde dan ook geen onderbouwing of rechtvaardiging. Dat zijn eigen politieke opvattingen

Wie Alexanders publicaties in de Bijlage hierachter overziet, constateert dat het grootste deel (de nummers 1-8 en 11-13) voortvloeit uit zijn Luikse periode. Voor wie studie maakt van de inhoud van het universitaire onderwijs in Zuid-Nederland rond 1820 zijn ze ongetwijfeld informatief. Een ander deel werd bepaald door familiebelangen, t.w. nummer 9 (een eerbetoon aan zijn vader) en de nummers 15 en 16 (juridische implicaties van zijn huwelijk en erfeniskwesties). Nummer 10 en nummer 14 komen voort uit zijn twee grote hobby’s: militaire zaken en de muziek. Het laatste is ongetwijfeld zijn meest originele werk.

Voor de kennis van het muziekle-

verschilden van die van de liberale prof. Destriveaux, verklaart hij simpelweg door een verwijzing naar de positie van zijn vader; die was immers Staatsraad in buitengewone dienst van de koning. Ook de veronderstelde achteruitgang van de moraal past bij dit eng conservatisme: 'In de eeuw waarin wij leven, kan men verwachten dat, ondanks alle voorzorgsmaatregelen, documenten verdwijnen' en 'wij leven in een land van bandieten'.¹²⁴

Zijn verering voor het gezag in het algemeen, zijn standsgebonden vooroordelen en zijn begrijpelijke wens om zichzelf niet tekort te doen maakten hem blind voor nieuwe gedachten. Meer dan anderen kon hij van de vooruitgang profiteren, maar hij zag dit als een natuurlijk recht, ontleend aan de status van zijn geslacht en zijn bezit. Het was nu eenmaal zo, dat geboorte en fortuin bepaalden uit welke personen de drieledige groep van leidinggevend (adel, geestelijkheid en publieke ambtsdragers) bestond. Wie daar niet bij hoorde, was ondergeschikt, ongeacht de min of meer gunstige positie die hij in deze wereld bekleedde.¹²⁵

Over Alexanders laatste jaren is weinig bekend. Al vanaf 1853 had hij last van reumatische pijnen, waardoor hij soms nauwelijks kon schrijven, maar die handicap was niet van blijvende aard. Dat hij na 1860 niet meer publiceerde over juridische zaken, verklaarde hij door erop te wijzen dat de door hem goed gekende Napoleontische wetgeving in de omringende landen intussen sterk gewijzigd was. Het laatste van hem bewaarde briefje dateert van 25 januari 1863. Het is een vlot geschreven felicitatie aan zijn neef Lodewijk, zoon van broer Frans, bij gelegenheid van diens voorgenomen huwelijk met Anna Catharina Feyens. Op dinsdagavond 13 oktober 1863 schreef Frans' dochter Julie aan haar zus Clémence: 'Oom Alexander is sinds gisteren sterk achteruit gegaan. Vanavond ontvangt hij de laatste sacramenten. Papa gaat er vanavond nog heen'. Anderhalve dag later, op 15 oktober 1863 om 8.30 uur, is Alexander gestorven. Zijn bidprentje - vol aanhalingen uit het Oude en Nieuwe Testament, zoals in die tijd gebruikelijk - accentueert zijn groot geloof en de steun die hij verleende aan armen en behoeftigen. Mimie zou haar man ruim vijftien jaar overleven.¹²⁶

Hun zoon, Willem baron Michiels van Kessenich, heeft in 1898 voor zijn ouders een blijvend teken opgericht. Op 'de Berg' (de motte met de restanten van kasteel Bronshorn) tegenover de kerk in Kessenich, waar Alexander in juni 1831 zijn eenjarig dochttertje Henriette had begraven, liet hij een neogotische grafkapel bouwen, die evenals de nieuwe kerk ontworpen werd door de in Thorn geboren architect Joseph H. Tonnaer uit Delft. Ook de bouw van de kerk was door een 'prinselijke gift' van Willem mogelijk gemaakt. In januari 1899 was de grafkapel gereed en konden de stoffelijke resten van Willems grootouders Henri baron Michiels van Kessenich en Cornelia Bosch, van zijn ouders Alexander baron Michiels van Kessenich en Maria van der Renne en van zijn zusje Henriette Michiels van Kessenich worden bijgezet. Voor Willem zelf was ook een plaats gereserveerd. Hij zou in 1910 overlijden.¹²⁷

Bijlage

PUBLICATIES VAN ALEXANDER MICHIELS VAN KESSENICH

1. 1823 De sociis in crimine (zie ook: 1845-1846 Complicité)

Dissertatio inauguralis juridica **de sociis in crimine** (...) pro gradu doctoris, in jure romano et hodierno (...) Die 10 Julii MDCCCXXIII, hora XII / auctor Joannes-Alexander-Hubertus Michiels van Kessenich, Ruraemundensis. Leodii, typis P.-J. Collardin, typographi academici. MDCCCXXIII. (afgekort: De sociis in crimine)

Exemplaren in SB Maastricht, signatuur SB 27 C 9, en in RAL, Arch. MvK, nr. 241.

Deze dissertatie over de medeplichtigheid, waaraan vijf stellingen zijn toegevoegd, is met haar 55 pagina's relatief omvangrijk. Alexander droeg ze op 'parentum optimis pietatis aeternae monumento' (aan de besten der ouders als een monument van kinderlijke afhankelijkheid).

2. 1824 Correctiehuis St. Bernard (zie ook: 1824 Maison St.-Bernard)

Jonkh. J.A.H. Michiels van Kessenich, Doctor in beide Regten, 'Iets over het correctiehuis St. Bernard bij Antwerpen', in: **De Recensent, ook der Recensenten** 17 (Amsterdam 1824) 2e stuk, 364-371. (afgekort: **Correctiehuis St. Bernard**)

Een exemplaar in UB Maastricht, signatuur T 0981 MU.

Alexander bezocht dit 'correctiehuis' op 24 mei 1824, tijdens zijn rondreis door Zuid-Nederland (Arch. MvK, nr. 193).

3. 1824 Maison St.-Bernard

J.A.H. Michiels de Kessenich, avocat près de la Cour supérieure de Liège, 'Lettre à MM. les Rédacteurs de la **Thémis**, sur la Maison de St.-Bernard, près d'Anvers', in: **Thémis ou Bibliothèque du Jurisconsulte**, t. VI (Paris 1824) 503-509. (afgekort: **Maison St.-Bernard**)

Een exemplaar van **Thémis**, deel VI bevindt zich in UB Universiteit van Amsterdam.

Deze tekst is een enigszins bekorte, zakelijker en minder stroef geschreven versie van het artikel in **De Recensent ook der Recensenten** (zie hierboven onder 2).

N.B. Het artikel uit **Thémis** werd herdrukt onder de titel 'Notice sur la maison de correction de St. Bernard, près d'Anvers' in: **Journal de la société de morale chrétienne**, t. V, no. 30 (Paris 1825) 376-382 (aldus Alexander in **Droit criminel II** (1854) 231-232).

4. 1825 Nader over St. Bernard

Jonkh. J.A.H. Michiels van Kessenich, 'Iets naders over het correctiehuis St. Bernard bij Antwerpen', in: *De Recensent, ook der Recensenten* 18 (Amsterdam 1825) 2e stuk, 316-328, 373-380.

Een exemplaar in UB Maastricht, signatuur T 0981 MU.

Dit artikel in twee afleveringen is een vervolg op nr. 2: 1824 Correctiehuis St. Bernard. Blijkens een brief van Alexander aan zijn broer Frans, d.d. 12 maart 1843 (Arch. MvK, nr. 342) had hij over het thema 'gevangenen en gevangnissen' in 1825 nog een derde opstel geschreven, maar was hij dit kwijtgeraakt.

5. 1844 Responsum

Responsum ad 1mam a facultate philosophiae et littera[rum] in Academia Gandavensi propositam quaestionem pro concursu anni 1820, auctore J.A.H. Michiels van Kessenich, in Academia Leodiensi in illo tempore studioso (...) Ruraemundae, apud J.J. Romen. 1844. (afgekort: Responsum)

Een exemplaar van dit **Responsum** (52 pagina's) is bewaard in Athenaeumbibliotheek Deventer, signatuur 86 D 21d.

Alexanders inzending voor de prijsvraag die door de universiteit van Gent voor het jaar 1820 werd uitgeschreven, is niet bekroond. De vraag betrof de wijze waarop in het oude Rome, vanaf het begin van de Republiek tot de tijd van keizer Justinianus, de jongens werden opgevoed. De tekst eindigt op pagina 39 met de (geenszins bij Alexander passende) zinspreuk 'Scribere non satis est, nec multum scribere laus est / Maxima laus haec est: scribere pauca bene' (Schrijven is niet genoeg om geprezen te worden, evenmin veel schrijven; / een weinig echt goed schrijven, dát verdient de hoogste lof).

Naar aanleiding van een passage uit het Responsum over de gestrengheid van ouders ten opzichte van hun kinderen volgt op de pagina's 40-51 nog een later geschreven Latijnse verhandeling 'de patria potestate' (over de ouderlijke machtsuitoefening). Pagina 52 bevat errata.

6. 1845 Crime de faux (zie ook: 1853-1854 Droit criminel)

Raisonnements sur le **crime de faux** par J.A.H. Michiels Van Kessenich, écrits en 1822 à 1823. Ruremonde, Imprimerie de J.J. Romen. 1844. (afgekort: Crime de faux)

Een exemplaar in UB Leiden, signatuur 2420 G 45.

Het omslag draagt de (correcte) datering 1845. De basis van deze bescheiden uitgave over de valsheid in geschrifte (48 pagina's) vormen de door Alexander gevolgde colleges van de Luikse hoogleraar P. J. Destriveaux (1780-1853). Alexander heeft er in 1844 diverse 'raisonnements' en 'notes' aan toegevoegd. Door deze uitgave hoopte hij een dienst te bewijzen aan de juristen in de landen waar de Code Napoléon nog van kracht was.

7. 1845-1846 Complicité (zie ook: 1823 De sociis in crimine)

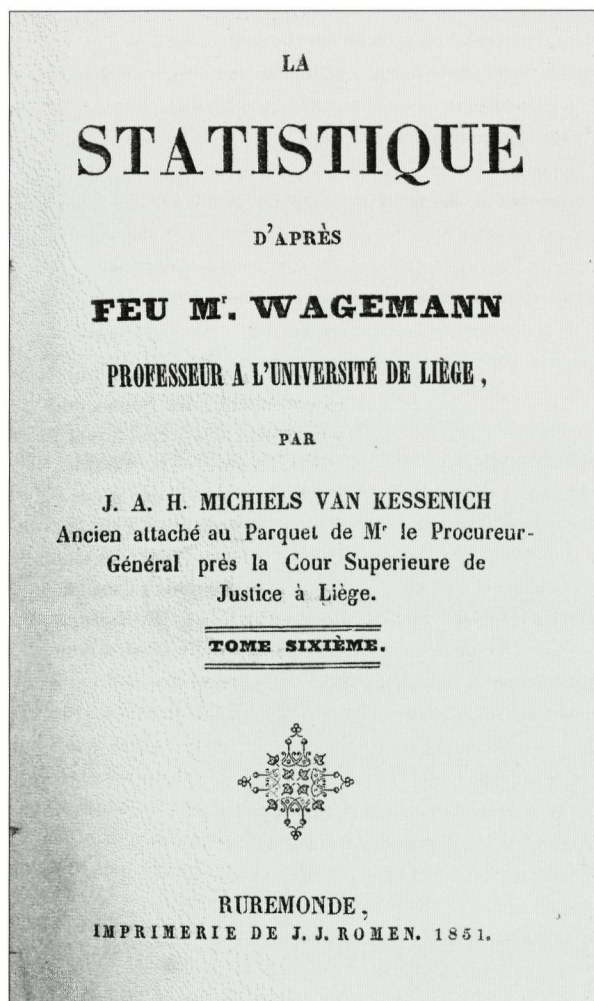
Écrit inédit (dissertation) en français, de 1823, sur **la complicité**, précédé d'une préface de 1845 (exclusivement destiné ici pour les jurisconsultes, les prêtres, les médecins et les officiers militaires supérieures) par J.A.H. Michiels van Kessenich. Ruremonde, Imprimerie de J.J. Romen 1845-1846. (2 delen) (afgekort: Complicité I, II)

Een exemplaar in UB Maastricht, signatuur MU AAA 399-400.

Titelpagina van La Statistique, deel 6, 1851. (UB Maastricht, signatuur MU 3103 G 37)

Met een schijn van gewichtigheid bestemde Alexander het werk 'exclusivement pour les jurisconsultes, les prêtres, les médecins et les officiers militaires supérieures' (de laatste figureren nog niet op de titelpagina van deel 1).

Het eerste deel ('préface': CCCVI pagina's) bevat diverse, na 1823 geconcipeerde varia over het onderwerp. Het tweede deel bestaat uit het eigenlijke 'écrit inédit' over de medeplichtigheid en enkele uit 1845 daterende 'particularités' (in totaal 320 pagina's), waaraan dan nog een apart genummerde herdruk van Alexanders dissertatie uit 1823 is toegevoegd.

8. 1846-1851 Statistique

La statistique d'après feu Mr Wagemann, professeur à l'Université de Liège, par J.A.H. Michiels van Kessenich.(...) Ruremonde, Imprimerie de J.J. Romen 1846-1851.(6 delen) (afgekort: Statistique I, II, III, IV, V, VI)

Exemplaren in UB Maastricht, signatuur MU 3103 G 32-37, in SB Maastricht, signatuur 132 H 7 / 1-6, en in bibliotheek GA Roermond, signatuur 23 F 23-28.

Alexander heeft de bladzijden van de 6 delen doorgenummerd (in totaal VIII + 1460 pagina's). Ze bevatten heel wat meer dan de collegestof van prof. J.G. Wagemann (1782-1825); men vindt er bijvoorbeeld statistische gegevens over het Departement van de Nedermaas van de hand van Alexanders vader Henri Joseph (deel II), brieven van Alexander over grenskwesties met België in 1844 (deel II en deel III), aantekeningen naar aanleiding van zijn reis naar Zwitserland, Italië en Frankrijk in 1846 (deel III) en een 'digression' over de positie van het pausdom (in deel VI).

Op de titelpagina van de deel IV voegde Alexander aan zijn naam toe: 'ancien membre de la Société libre d'Émulation de Liège', op die van deel V: 'candidat en lettres pour la jurisprudence de l'université de Liège', en op die van deel VI: 'ancien attaché au parquet de Mr le procureur-général près la Cour Supérieure de Justice à Liège'.

9. 1847 Bois et forêts

Manuscrit inédit sur les **bois et forêts** par feu monsieur le baron Henri Joseph Michiels van Kessenich en 1824 à 1825, publié en 1847 par son fils aîné, J.A.H. baron Michiels van Kessenich. Venloo, Ve H. Bontamps, Imprimeur. 1847. (afgekort: Bois et forêts)

Een exemplaar (160 pagina's) in bibliotheek RAL, signatuur 145-B 8.

Behalve de bovenstaande tekst lezen we op de titelpagina nog een opsomming van alle functies en titels van Alexanders vader Henri Michiels van Kessenich (1770-1825).

De St. Martin, redacteur van de **Journal d'agriculture et d'économie rurale et de manufacture** (uitgever L. Pouhon, rue de l'Etuve no. 1460, Brussel), schreef in 1822-1823 in de delen 13 (nr. 92), 14 (nrs. 93, 96, 97, 98), 15 (nrs. 100, 102, 103) en 18 (nr. 117) diverse artikelen over de ideeën van Henri m.b.t. het onderwerp 'bois et forêts'. Bij de gedrukte tekst van De St. Martin maakte Henri aantekeningen, waaruit Alexander afleidde dat zijn vader voornemens was een eigen publicatie aan het onderwerp te wijden. Derhalve ging Alexander over tot letterlijke publicatie van vaders aantekeningen, vaak door hemzelf van commentaar voorzien. **Bois et forêts** was een posthuum eerbetoon aan vader, van wie en over wie op de pagina's 124-158, los van het eigenlijke onderwerp, nog een en ander te lezen valt, o.a. Henri's redevoering als nieuwe burgemeester tot de raad van Roermond op 18 februari 1808, een 'nécrologie' en 'particularités'.

10. 1846-1850 Ouvrage militaire

Ouvrage militaire par J.A.H. Baron Michiels van Kessenich. Venloo, Ve. H. Bontamps, Imprimeur. 1847 (1846-1850). (2 delen) (afgekort: Ouvrage militaire I, II)

Een exemplaar in SB Maastricht, signatuur 164 E 13 / 1-2.

De titelpagina van deel 1 is later toegevoegd. De oorspronkelijke titelpagina, die zich daarachter bevindt, luidt: **Observations sur l'ouvrage de Mr. le Général Baron de Jomini, intitulé Tableau analytique des principales combinaisons de la guerre, Paris 1830. par J.A.H. Baron Michiels van Kessenich. A Venloo, chez la veuve H. Bontamps. 1846.**

De bladzijden in beide delen zijn doorgenummerd: 1-750.

Het eerste deel (344 pagina's) begint met beschouwingen over het Tableau analytique van Generaal Baron de Jomini. Daarna (vanaf pagina 55) volgen allerlei notities met betrekking tot militaire zaken, grotendeels ontleend aan door Alexander geraadpleegde werken.

In het tweede deel zet hij zijn 'varia militaria' voort. Op de pagina's 512-515 staan biografische bijzonderheden over Baron Henri de Jomini. Het werk wordt beëindigd op pagina 554, maar vanaf pagina 555 toch weer vervolgd. Op pagina 726 wordt het opnieuw afgesloten, en op pagina's 727-742 voortgezet met een door Alexander gesigneerd 'Discours à messieurs les officiers de toute arme de toutes les nations concernant plusieurs points de l'état militaire'.

De pagina's 555-742 werden blijkens diverse opmerkingen en verwijzingen geschreven in de periode 1847-1850. Het tweede deel kan dus pas in 1850 zijn verschenen, hoewel de titelpagina als jaar van uitgave 1847 vermeldt.

11. 1852 *Condition des femmes*

De la condition des femmes chez les différents peuples tant anciens que modernes, par Jean-Alexandre-Hubert baron Michiels van Kessenich, docteur en droits, ancien avocat assermenté à la Cour Supérieure de Justice de Liège (...) Ruremonde, Imprimerie de J.J. Romen. 1852. (afgekort: *Condition des femmes*)

Exemplaren in bibliotheek GA Roermond, signatuur 31 E 51, en in UB Leiden, signatuur 409 22 (XX, 252 pagina's).

Het titelblad vermeldt dat we hier met 'tome 1er' te doen hebben. Een tweede deel is evenwel niet meer verschenen.

Het werk begint (pagina's III-XVIII) met een autobiografie ('la vie sociale de l'auteur') over de jaren 1800-1824, welke verderop in het boek (pagina's 209-213) wordt voortgezet.

Zoals ik hiervóór al meedeelde, had Alexander dit onderwerp (de positie van de vrouw) in eerste instantie als onderwerp voor zijn dissertatie gekozen. Toen hij echter ontdekte dat een oudere medestudent over dezelfde materie een proefschrift wilde schrijven, besloot hij een ander onderwerp te nemen.

12. 1853 *Droit public*

Le Droit public, d'après les leçons de feu Mr le Professeur P.J. Destriveaux, professeur de Droit public et de Droit criminel à l'Université de Liège, tenues en 1822 à 1823, par J.A.H. Michiels van Kessenich, alors étudiant à l'Université de Liège. Ruremonde, chez J.J. Romen imprimeur libraire. 1853. (afgekort: *Droit public*)

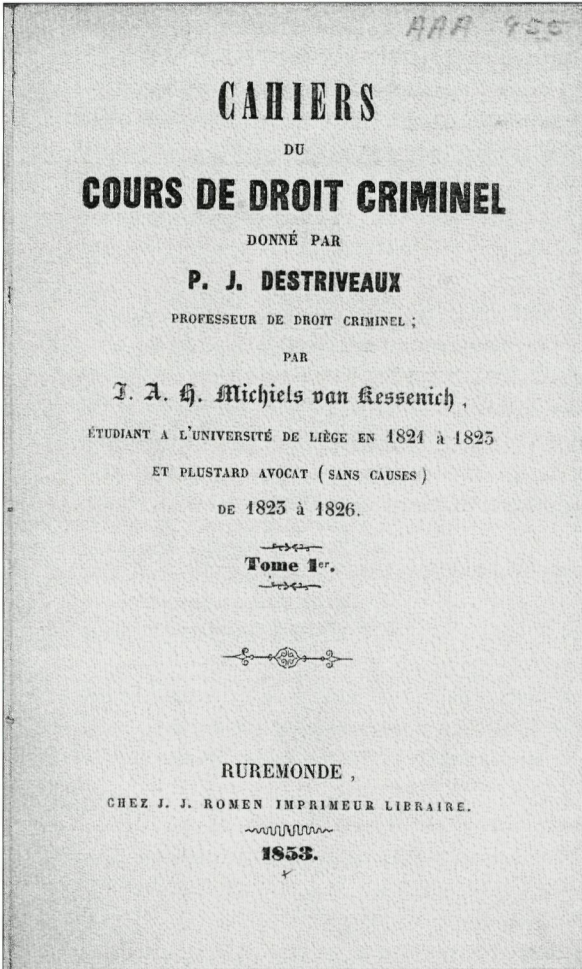
Een exemplaar in UB Katholieke Universiteit Brabant, signatuur CBM 096 A 10.

Het boekje telt 160 pagina's. In het 'Avis au lecteur' (pagina 3) attendeert Alexander erop dat hij enkele colleges gemist heeft waarin Destriveaux gesproken moet hebben over grote denkers als Copernicus, Newton, Voltaire en Rousseau en 'd'une quantité d'autres sçavans que comme Catholique je me félicite n'avoir pas lu'.

13. 1853-1854 *Droit criminel*

Cahiers du Cours de Droit criminel, donné par P.J. Destriveaux, professeur de Droit criminel, par J.A.H. Michiels van Kessenich, étudiant à l'Université de Liège en 1821 et 1823 et plustard avocat (sans causes) de 1823 à 1826. (...) Ruremonde, chez J.J. Romen imprimeur libraire, 1853(-1854). (2 delen) (afgekort: *Droit criminel I, II*)

Een exemplaar in UB Katholieke Universiteit Brabant, signatuur CBM 096 A 11 / 1-2. In UB Maastricht is alleen deel I aanwezig, signatuur MU AAA 455).

Deel I, voornamelijk over de Code pénal (de colleges uit 1821-1822), telt XXXVIII, 266 pagina's.

Omdat Alexander de ideeën van Destriveaux over de Crime de faux al eerder kritisch besproken had, drukte hij de brochure **Raisonnements sur le crime de faux** uit 1845 hier opnieuw af (pagina's 183-238). De 'causes politiques' die Alexander op de pagina's 241-249 aanvoert als verklaring voor de verschillen van opvatting tussen Destriveaux en hemzelf, zijn weinig concreet, al bevatten ze een aantal interessante biographica.

De titelpagina van deel II (LXVIII, 245 pagina's) vermeldt het jaartal 1854. Behalve het collegedictaat 1822-1823 over de Code d'instruction criminelle (pagina's 1-153) bevat het:

- de neerslag van de cursus 'Médecine légale' uit 1822 van de professoren P.J. Destriveaux en N.G.A.J. Ansiaux (1780-1834) (pagina's 155-205, met op de pagina's 198-202 'eenige grondregels voor zwangere vrouwen, zulks wetende van mijne moeder');

- het dictaat van de in 1820 gegeven colleges van professor J.G.J. Ernst aîné (1780-1842) over het 'Jus naturae' (pagina's 207-218);

- een 'Notice biographique' met acht bladzijden 'notes' (pagina's 223-237).

De oordelen van Ulysse Capitaine, Xavier Heuschling en Clément Michiels van Verduynen over deze publicatie zijn hiervóór al door mij behandeld.

Titelpagina van de
*Cours de Droit
criminel, deel 1,*
1853. (UB Maas-
tricht, signatuur
MU AAA 455)

14. 1858-1859 **Musique**

De la musique par le Baron J.A.H. Michiels van Kessenich. Ruremonde, Imprimerie de J.J. Romen, 1858. (afgekort: *Musique I*)

De la musique par le Baron J.A.H. Michiels van Kessenich. (**Suite**) Ruremonde, Imprimerie de J. Timmermans, 1859. (afgekort: *Musique II*)

Een exemplaar van het eerste deel (XLVI, 186 pagina's) in SB Maastricht, signatuur SB 132 H 8. Het tweede deel, **De la musique, Suite** (VII, 68 pagina's), is er onlangs zoekgeraakt. Gelukkig is het wel bewaard in RAL, Arch. MvK, nr. 226.

De la musique is door Alexander opgedragen aan zijn moeder, Cornelia Jacoba Bosch (1773-1839), die zeer goed piano speelde. In 1811 leidde een ziekte tot een aandoening aan haar handen, waardoor zij het instrument niet meer kon bespelen.

Voor de geschiedenis van het muziekleven in Roermond aan het einde van de 18de eeuw en in de eerste helft van de 19de eeuw bevat **De la musique** diverse gegevens, waarvan tot nu toe onvoldoende gebruik is gemaakt. Daarnaast worden we onder meer geïnformeerd over Alexanders persoonlijke 'vie musicale': zijn leermeesters, zijn directietalent, zijn muzikale ervaringen in vele landen van Europa, zijn visie op de sociale positie van musici en op de relatie tussen muziek en politieke situatie.

15. 1859 Question juridique

Question juridique relative à quelques articles du Titre V du Livre III du Code civil Napoléon et du Titre V du Livre Ier du même code concernant le contrat de mariage et concernant quelques unes des obligations qui naissent du mariage, avec citation de plusieurs autres articles du même code se rapportant à la présente discussion, par le Baron Jean-Alexandre-Hubert Michiels van Kessenich, docteur en droit de l'Université de Liège depuis 1823. Ecrite à Ruremonde. Ruremonde, imprimerie de J. Timmermans, 1859. (afgekort: Question juridique)

Een exemplaar bevindt zich in SB Maastricht, signatuur 4 E 13 (4, 46 pagina's).

16. 1860 Biens des époux

De l'administration des **biens des époux**, pendant le mariage, d'après le Code civil de Napoléon 1er, par le Baron Jean Alexandre Hubert Michiels van Kessenich (...) Ruremonde, Imprimerie de J. Timmermans, 1860. (afgekort: Biens des époux)

Exemplaren in bibliotheek GA Roermond, signatuur 23 F 29, en in UB Leiden, signatuur 417 G 24. Alexander droeg dit boek (III, 167 pagina's) op aan zijn vrouw en hun beide kinderen. Onderwerp is de gecompliceerde regeling van de erfenis van de ouders van zijn echtgenote Mimie, van wie de moeder in 1807 en de vader in 1828 gestorven was.

Op de titelpagina voegde Alexander de volgende kwalificaties aan zijn naam toe: vóór 1830 lid van de Ridderschap in de provincie Limburg, sedert 1823 doctor in de rechten van de Universiteit van Luik, sedert 1859 corresponderend lid van de 'Société Académique des Hautes-Pyrénées à Tarbes'.

- Noten
- 1 Mieke van Leeuwen-Canneman, 'Tussen Eindhoven en Emmerik. Grepen uit het leven van Jan Alexander Michiels (1740-1794)', *De Maasgouw* 115 (1996) 67-82.
G. Venner, 'Hendrik Joseph Michiels van Kessenich (1770-1825), een voorlopige schets', *De Maasgouw* 115 (1996) 81-98. Een notitie van Alexander over de 'achat des biens' door zijn vader is te vinden in RAL, Archief Michiels van Kessenich, inv. nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné' (gefingeerde titel, want de pagina's 1-4 ontbreken), chapitre 15.
 - 2 GA Roermond, Akten notaris Felix Willem Milliard, 25.05.1839, nr. 203. Het grondbezit van Frans was de helft van dat van Alexander, maar hij erfde vele malen meer in geld.
 - 3 Lou Spronck en George Vis, 'Eigenzinnig optimisme tegenover "bedekte kwaadwilligheid". Johannes Kinker bericht uit Luik, 29 januari 1824', *Spiegel der letteren* 43 (2001) nr. 1, 61-75.
 - 4 M.C. van Leeuwen-Canneman, *Inventaris van het archief van de familie Michiels van Kessenich* - G.H.A. Venner, *Inventaris van archieven van overheidsfunctionarissen in het Ambt Montfort* (Rijksarchief in Limburg, Maastricht 1995). Voortaan afgekort: Arch. MvK.
 - 5 De bijlage bij dit artikel bevat een volledig overzicht van Alexanders gedrukte geschriften, met opgave van vindplaatsen en voorzien van korte toelichtingen. Daarin ook vermelding van de afkortingen die hierna in de tekst en de noten gebruikt worden. Het overzicht van Alexanders geschriften door F.Th.W. Smeets in *Lemborgh. Het kasteel en zijn Sint Salviuskerk te Limbricht* (Assen 1984) 108 behoeft correcties en is incompleet. Wanneer ik in het vervolg van dit artikel citeer uit Alexanders geschreven of gedrukte teksten, heb ik terwille van de leesbaarheid de vele spelfouten en de talloze slordigheden in accentgebruik en interpunctie weggewerkt.
 - 6 Roelof van Gelder in zijn bespreking van Luuc Kooijmans, *Liefde in opdracht. Het hofleven van Willem Frederik van Nassau* (Amsterdam 2000), in de NRC van vrijdag 06.10.2000.
 - 7 Gaarne dank ik Sjef Deckers, Georges Groutars, Piet Orbons, Gerard Venner en de redactieleden van de Publications voor het kritisch doorlezen van dit artikel. Hun op- en aanmerkingen hebben de kwaliteit ervan verbeterd.
 - 8 *Droit criminel* II, 223; *Condition des femmes*, III. Alexander was niet de eerstgeborene: een zusje, Marie, en een broertje, Théodore, waren al heel jong gestorven (*Droit criminel* II, 225; *Condition des femmes*, V-VI). Aan gebruiken en wijsheden rond zwangerschap, geboorte, doop, borstvoeding en voedsters wordt door Alexander aandacht besteed in *Droit criminel* II, 198-202 en *Condition des femmes*, III-V.
 - 9 *Droit criminel* II, 226; *Musique I*, XXVI-XXVIII; *Bois et forêts*, 140; Venner, *Hendrick Joseph Michiels van Kessenich*, 83-87, 90. P.J.H. Ubachs, *Handboek voor de geschiedenis van Limburg* (Hilversum 2000) 271. A.M.A. Maassen, 'Hoog bezoek met een vervolg', *Limburgs tijdschrift voor genealogie* 11 (1983) 45-48.
 - 10 Arch. MvK, nr. 1309; *Droit criminel* II, 223-224.
Het pand aan de Swalmerstraat bleef tot 1948 in bezit van de familie Michiels van Kessenich (*Inventaris Arch. MvK*, Inleiding, 26). Het landgoed Verduynen, gelegen in het vroegere ambt Montfort, werd pas in 1825, bij de uitgestelde verdeling van de nalatenschap van Jan Alexander Michiels en zijn echtgenote, definitief aan Arnold toegewezen. (GA Roermond, Akten notaris Henri Antoine Milliard, 26.11.1825, nr. 208.) Al vanaf circa 1817 voegde hij de woorden 'van Verduynen' aan zijn familienaam toe, een teken

- dat hij zich al eerder de bezitter van het goed voelde. Bij K.B. van 01.10.1825 werd hij als 'Michiels van Verduynen' in de adelstand verheven. Alexander, Frans en hun moeder erfden bij de deling van 1825 o.m. het huis aan de Steenweg (GA Roermond, Akten notaris Henri Antoine Milliard, 26.11.1825, nr. 208; *Musique I*, VII). Het NNBW bevat levensschetsen van Alexanders broer Frans (IX, 676), Arnold Michiels van Verduynen (VIII, 1152) en diens zoon Clément (IX, 677).
- 11 *Droit criminel II*, 223-227, 228; Venner, *Hendrick Joseph Michiels van Kessenich*, 86-87. In *Droit criminel II*, 226-227, 231, alsmede in Arch. MvK, nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 14 ('Agrémens sociaux, concerts, bals, comédies') verstrekt Alexander informatie over het gezelschapsleven van de Roermondse 'haute bourgeoisie' in de Franse tijd. Inlichtingen over het muzikaleven in Roermond aan het eind van de 18de en in het bijzonder in het begin van de 19de eeuw geeft hij in *Musique I*, XXV-XXX, 97-102. Op beide terreinen speelde vader Henri een actieve en stimulerende rol. Van deze gegevens is door de Roermondse historiografie en door Hans van Dijk, *Panorama van drie eeuwen muziek in Limburg* (Leeuwarden-Maastricht 1991) onvoldoende gebruik gemaakt.
 - 12 *Condition des femmes*, VI.
 - 13 Venner, *Hendrik Joseph Michiels van Kessenich*, 88; *Droit criminel I*, 246; *Ouvrage militaire II*, 373, 691-692; *Allgemeine Deutsche Biographie XXXI* (Leipzig 1870) 210-212.
 - 14 *Condition des femmes*, VI-VII; Arch. MvK, nr. 210, concept-brief (Ruremonde, juillet 1862); nr. 193, 'Une éducation', I.
 - 15 *Condition des femmes*, VII-X; *Bois et forêts*, 145-146; Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages' (Brussel 1805); nr. 229, 'Trente et un ans', 5.
 - 16 *Condition des femmes*, IX, X.
 - 17 *Condition des femmes*, IX-XII; Arch. MvK, nr. 193, 'Une éducation', IV; nr. 199, Abbé Collignon aan Alexander (Bruxelles, 18.07.1818).
 - 18 *Condition des femmes*, XII; *Ouvrage militaire II*, 650; *Musique I*, 137; *Droit criminel I*, 247. Arch. MvK, nr. 193, 'Une éducation', V; nr. 210, concept-brief (Ruremonde, juillet 1862); nr. 229, 'Trente et un ans', 9.
 - 19 *Condition des femmes*, IX, XII; *Musique I*, 3, 58, 98, 100, 136-137; Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 7, 11; nr. 229, 'Cornélie', 5.
 - 20 Arch. MvK, nr. 210, concept-brief (Ruremonde, juillet 1892); nr. 193, 'Voyages'; nr. 227, 'Mes mémoires politiques', 17; nr. 229, 'Trente et un ans', 13; *Musique I*, V; *Bois et forêts*, 145; Hoge Raad van Adel (ed.), *De Nederlandse adel. Besluiten en wapenbeschrijvingen* (Den Haag 1989) 151. De stukken over de 'Société de la charité maternelle' in Arch. MvK, nr. 114, waren aan P.J.M. Ubachs bij het schrijven van zijn artikel 'Kraamzorg in Maastricht en Nedermaas. De Société Maternelle (1810-1815). Het Genootschap voor Moederlijke Weldadigheid (1829-1845)', *PSHAL* 133 (1997) 191-213, nog niet bekend.
 - 21 Arch. MvK, nr. 210, concept-brief (Ruremonde, juillet 1862); nr. 193, 'Voyages'; nr. 229, 'Trente et un ans', 17-18; nr. 147, *Journal de Maastricht* 13.06.1815; *Droit criminel I*, 244-248; *Musique I*, XXVIII-XXIX; Ubachs, *Handboek*, 279; Venner, *Hendrik Joseph Michiels van Kessenich*, 91-92; *Droit criminel II*, 149-150, 234-235. Br. W. Ubachs, 'De Nedermaas niemandsland', *PSAHL* 100 (1964) 194, 214-215.
 - 22 Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 19; *Bois et forêts*, 144: 'Mon cher fils, on ne bat que d'une aile quand on n'est très versé en droit ou profond jurisconsulte.'

- 23 Een lange lijst van militaire autoriteiten die hij gekend of gezien heeft, in *Droit criminel I*, 250-258.
- 24 *Droit criminel II*, 226-227, 238-240; *Musique I*, XXVII, XXVIII.
- 25 *Droit criminel I*, 249; Arch. MvK, nr. 243, ongedateerde sollicitatiebrief aan de Koning.
- 26 Arch. MvK, nr. 210, concept-brief (Ruremonde, juillet 1862): '(...) quand je pense en hollandais je pense que je pense en hollandais, mais quand je pense en français je ne m'aperçois pas que je pense.'
- 27 Arch. MvK, nr. 238, 'Narré'; nr. 229, 'Trente et un ans', 19; *Musique I*, 3; *Condition des femmes*, XII.
- 28 Arch. MvK, nr. 238, 'Narré'; *Ouvrage militaire I*, 137; *Musique I*, 137.
- 29 Arch. MvK, nr. 193, 'Une éducation', VIII-X; nr. 229, 'Trente et un ans', 20, 22; nr. 237; nr. 238, 'Narré'; nr. 242; *Condition des femmes*, XII, XIX; *Ouvrage militaire II*, 742 ('pour cicatrice sous le mamelon gauche suite de maladie de poitrine').
- 30 Arch. MvK, nr. 196; nr. 242.
- 31 Dit adres voor het eerst in Mimies handschrift op een enveloppe uit Doesburg, waarschijnlijk uit 1820 (Arch. MvK, nr. 210). Voor Mimie: zie noot 38 en passim wat volgt
- 32 Arch. MvK, nr. 67, Alexander aan zijn ouders (Liège, 03.06.1819).
- 33 Arch. MvK, nr. 67, Alexander aan zijn ouders (Liège, 27.07.1819).
- 34 Arch. MvK, nr. 200, J.A.E. Graaff aan Alexander (Maestricht, 16.03.1825); nr. 261, kasboek 1821-1822; *Musique I*, 138; *Biographie nationale de Belgique XXVI*, 96-97, 104-105.
- 35 *Condition des femmes*, XII-XIV; *Musique I*, XLV; Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 23.
- 36 Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 21.
- 37 *Condition des femmes*, 209; *Ouvrage militaire II*, 698; *NNBW II*, 91.
- 38 *Droit criminel II*, 235; Arch. MvK, nr. 67, nota over onderwijskwesties (geschreven op Kasteel Limbricht, 19.01.1820, en verzonden vanuit Maastricht, 20.01.1820); nr. 193, 'Une éducation', XI; nr. 229, 'Une vie de souffrances', 4, 5, 11; nr. 239. Maria van der Renne was geboren in Elten (Hoog-Elten) op 23 december 1806 en overleed te Roermond op 8 januari 1879 (*Nederland's Adelsboek* 13 [1915] 328).
- 39 *Condition des femmes*, XIII; Arch. MvK, nr. 198, Alexander aan Mimie (Liège, 10.04.1820); nr. 210, concept-brief (Ruremonde, juillet 1862); nr. 229, 'Trente et un ans', 22; nr. 229, 'Une vie de souffrances', 1, 5, 7.
- 40 Arch. MvK, nr. 210. Woordverklaringen: *piéd achevé*, volmaakt gevormde voeten; *minois*, gezichtje; *son sein*, haar inborst; *agaçante*, prikkelend. In Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 25, beschrijft Alexander haar als 'une blonde à cheveux superbes, à nez pointu, à yeux bleus, à forme élégante, à petit piéd'; in 'Une vie de souffrances', 5, wijst hij nog op haar mooie tanden ('une denture à émaille superbe').
- 41 Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 22.
- 42 Arch. MvK, nr. 69, ongedateerd schrijven van Luikse studenten aan 'Mr. le Chevalier Michiels de Kessenich'; nr. 204, Arnold Michiels van Verduynen aan Alexander, verblijvend te Aken (Ruremonde, 10.08.1821); nr. 229, 'Trente et un ans', 24; Venner, *Hendrick Joseph Michiels van Kessenich*, 93; *Bois et forêts*, 144; *De Nederlandse adel*, 151-152.
- 43 Arch. MvK, nr. 229, 'Une éducation', XI, en 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 30; nr. 237; *Statistique I*, VIII; *Droit Criminel I*, 231, 241-249; *Droit criminel II*, LXIII; *Droit public*, 153-154; *Ouvrage militaire I*, 137; *Condition des femmes*, XV.

- 44 Arch. MvK, nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitres 30 en 33; nr. 241; *Condition des femmes*, XIV; *Droit criminel II*, 231-232. Over het proces tegen J.F. Hennequin, een van de wethouders ('burgemeesters') van Maastricht, die door de regering aangeklaagd was bij het Luikse hooggerechtshof wegens zijn weigering om medewerking te verlenen aan het laten functioneren van de stedelijke schutterij (burgerwacht) en die tijdens dit proces uitgroeide tot symbool van de zuidelijke liberale oppositie tegen Willem I, zie: M. Kellens, 'Jean-François Hennequin (1772-1846), gouverneur van Limburg, 1831-1834', *De Gouverneurs in de beide Limburgen, 1815-1989*. LGOG, Werken nr. 11 (Maastricht 1989) 67-69.
- 45 Arch. MvK, nr. 237; *Condition des femmes*, XVII, 83; *Droit public*, 152-153; *Droit criminel I*, 248-249; *Droit criminel II*, 118-119.
- 46 *Responsum*, 3, 8, 39; Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 22.
- 47 *Condition des femmes*, XV-XVII, XIX, 84. Voor Marcel Magnée (1795-1830), zie: *Nederland's Patriciaat* 38 (1952) 22.
- 48 *Complicité I*, I-V; *Complicité II*, verso-zijde van titelpagina; *Droit criminel I*, 228-229. De rechtsgeleerde prof. K.J.A. Mittermaier (1787-1867) was achtereenvolgens hoogleraar te Landshut (1811-1819), Bonn (1819-1821) en Heidelberg (vanaf 1821), zie: *Allgemeine Deutsche Biographie* 22 (1885) 25-33.
- 49 De paragraaf over Tandem berust vrijwel geheel op Spronck-Vis, *Eigenzinnig optimisme*.
- 50 Arch. MvK, nr. 210, concept-brief (Ruremonde, juillet 1862); *Condition des femmes*, 209; *Aanteekeningenboek der vergaderingen van het Gezelschap Tandem ... Tweede deel* (periode 02.05.1823 - 30.09.1824). Bibliotheek Katholieke Universiteit Leuven, signatuur A 213. Diverse bekende Limburgers zijn lid geweest van Tandem, onder wie Godefroid Stas, Theodoor Weustenraad, Frédéric-Louis Behr en Pascal Strens.
- 51 Arch. MvK, nr. 204, Henri Michiels van Kessenich aan Alexander (Hattem, 12.07.1823); nr. 209, 'Trente et un ans', 22; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 33; nr. 229, 'Comment j'ai épousé ma femme'.
- 52 Arch. MvK, nr. 201, Kinker aan Alexander (Luik, 29.01.1824); nr. 204, Clément Michiels van Verduynen aan Alexander (Liège, 31.12.1823), citaat: 'parce que vous n'êtes pas de cette classe de personnes malheureuses qui courent en vain après la fortune'; nr. 210, minuut van een niet gedateerde brief van Alexander aan prins Frederik; nr. 229, 'Souffrances', 16; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 33; Spronck-Vis, *Eigenzinnig optimisme*, 67-69; *Complicité I*, I; Kinker aan C.F. van Maanen (Luik, 14.09.1823), in A.J. Hanou en G.J. Vis (ed.), *Johannes Kinker (1764-1845)*, *Briefwisseling*, 3 delen (Amsterdam 1992-1994), II, 98.
- 53 Arch. MvK, nr. 204, drie brieven van Henri Michiels van Kessenich aan Alexander te Brussel (Kessenich, 22.09.1823; Hattem, 25.09.1823 en 29.09.1823); nr. 229, 'Trente et un ans', 25; nr. 229, 'Comment j'ai épousé ma femme'; *Condition des femmes*, 210.
- 54 Arch. MvK, nr. 201, Kinker aan Alexander (Luik, 29.01.1824); nr. 204, Clément Michiels van Verduynen aan Alexander (Liège, 31.12.1823 en 15.03.1824); *Condition des femmes*, XIV, 209, 212; *Musique I*, X; Spronck-Vis, *Eigenzinnig optimisme*, 69, 71 A.J. Hanou, *Sluiers van Isis. Johannes Kinker als voorvechter van de Verlichting, in de vrijmetselarij en andere Nederlandse genootschappen, 1790-1845* (Deventer 1988) I, 476-480.

- 55 Arch. MvK, nr. 201, Kinker aan Alexander (Luik, 29.01.1824); nr. 204, Clément Michiels van Verduynen aan Alexander (Liège, 31.12.1823), notaris J. Milliard aan Alexander te Utrecht (Ruremonde, 02.12.1823), Henri Michiels van Kessenich aan Alexander (Hattem, 22.09.1824), citaat: '... votre santé, - aucune dépense ne nous est trop pour cette conservation et augmentation'; nr. 193, 'Voyages', Belgique 1824; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 33; Geert Mak en Marita Mathijssen (ed.), *De zomer van 1823. Lopen met Van Lemep. Dagboek van zijn voetreis door Nederland* (3e druk, Zwolle 2001) 12-13.
- 56 Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 25, 27; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 34; nr. 229, 'Souffrances', 10; nr. 229, 'Comment j'ai épousé ma femme', 4; *Droit criminel II*, 198-202, met de van zijn moeder vernomen volkskundige wijsheden over zwangerschap en geboorte.
- 57 Arch. MvK, nr. 68, minuten van de brieven van Alexanders ouders aan papa en Mimie van der Renne (Hattem, 05.11.1824) [de aan Mimie verzonden brief bevindt zich in nr. 204, citaat: 'qui réunit dans un excellent coeur toutes les qualités pour rendre une épouse heureuse et devenir un bon père']; nr. 68, minuut van de brief van Alexanders ouders aan papa Van der Renne, als reactie op diens brief van 07.11.1824; nr. 198, ongedateerde brief van Alexander aan Mimie (Bruxelles, 11.11.1824).
- 58 Arch. MvK, ongedateerde brief van Alexander aan Mimie (Bruxelles, 11.11.1824). Mimies vader woonde in Elten, dat Pruisisch gebied was. In de zomermaanden verbleef hij vaak op zijn landgoed De Byvanck, gelegen onder Beek bij 's-Heerenberg (Gelderland). Over 'de Van der Renne's op de Byvanck' schreef Jhr. A.J.M. van Nispen tot Pannerden in *Losse schetsen uit de Liemers* (Zevenaar 1953) 60-67.
- 59 Arch. MvK, ongedateerde brief van Alexander aan Mimie (Bruxelles, ca. 20.11.1824).
- 60 Arch. MvK, nr. 198, Alexander aan Mimie (Bruxelles, 21.11.1824), citaat: 'depuis longtemps était gravé dans mon coeur que toi seule pouvait me rendre heureux; - il ne me reste qu'un voeu, celui de ton bonheur'.
- 61 Arch. MvK, nr. 198, brieven van Alexander aan Mimie in Elten (Bruxelles, 06.01.1825, 16.01.1825, 27.01.1825, 31.01.1825, 10.02.1825); citaten: 'Je désirerai seulement que tous les embarras de dispense, de publications, de contrat de mariage, de difficulté pour le lieu de la célébration etc. etc. fussent hors de chemin.' (27.01.1825); 'Depuis mon retour ici je n'ai été qu'à deux spectacles, à un bal (où je ne suis venu qu'à 10½ h. pour partir à minuit) et à une assemblée; j'ai passé toutes les autres soirées chez moi, ne m'amusant nulle part. Je ne fais, ma chère Mimie, que penser à toi, et de me trouver éloigné de toi est ce que ne cesse de me chagriner.' (16.01.1825); 'Mimie, ma chère Mimie, dans tes bras seuls je pourrais trouver un soulagement de peines! Dans ton coeur, et seulement là, je pourrais pencher mon chagrin! Dans ta voix je pourrais puiser du courage!!!' (31.01.1825); 'Avant l'aube le sommeil m'a fui, et ma pensée à toi précède l'aurore. [...] chimères ... une anticipation idéale d'une réalité future ...' (10.02.1825).
- 62 Arch. MvK, nr. 198, brieven van Alexander aan Mimie te Elten (Bruxelles 11.01.1825, 10.02.1825, 14.02.1825, citaat: 'Encore 87 jours jusqu'au 12 mai. Si toutefois tout est réglé pour lors.'). Mimie aan Alexander te Brussel (z.p., z.d. [Elten, ca. 15.01.1825]).
- 63 Arch. MvK, nr. 198, Alexander aan Mimie te Elten (Hattem, 18.03.1825), brieven van Mimie aan Alexander te Luik (Elten, 19.03.1825, 24.03.1825); nr. 193, 'Une éducation',

- XIV; nr. 229, 'Trente et un ans', 28; nr. 229, 'Souffrances', 10-12; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 34; *Condition des femmes*, 240. GA Roermond, Akten notaris L. Dirix, 30.04.1825, nr. 36; Burgerlijke Stand, huwelijk 23.05.1825; Archief St.-Christoffel, nr. 599, huwelijk 24.05.1825. Mimie was via haar grootmoeder van moederszijde aan tante Anna Catharina Meyer-Messemeker geparenteerd; zie: G. Venner, 'Het kabinet van J.B.J. Meyer (1754-1830) te Roermond', *De Maasgouw* 116 (1997) 93-94. De schilderijen van Jan Balthasar Joseph Meyer werden in november 1830 geveild. Mimies broer Oswald van der Renne kocht er zeventien; zie: G.H.A. Venner, 'Verzamelaars van schilderijen te Roermond vóór 1850', *Maaslands Mélange*, LGOG, Werken nr.14 (Maastricht 1990) 324-332.
- 64 Arch. MvK, nr. 200, J.A.E. Graaff aan Alexander te Brussel (Maestricht, 16.03.1825); nr. 210, concept-brief van Alexander aan J.H. Mollerus? (z.pl., z.j.)
- 65 Arch. MvK, nr. 67, Alexander aan zijn vader te Roermond (Amsterdam, 30.09.1825); nr. 198, Alexander aan Mimie te Elten (Amsterdam, 28.10.1825), citaat: 'Je t'embrasse en idée, ma chère Mimie, aussi tendrement que la distance qui nous sépare peut le permettre'; nr. 229, 'Trente et un ans', 28-29, citaat: 'Que fallait-il de plus à deux jeunes coeurs qui s'aimaient, qui ne désiraient que vivre l'un pour l'autre'; nr. 229, 'Souffrances', 12-15; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 35. RAL, Memorie van successie van H.J. Michiels van Kessenich: de memorie van aangifte d.d. 13.09.1826, bij volmacht opgemaakt door Alexander, bevat de indrukwekkend lange opsomming van Henri's bezittingen.
- 66 Arch. MvK, nr. 129, Alexander aan baron De Keверberg (Bruxelles, 04.04.1826, lees: 03.04.1826); nr. 204, ongedateerde brief van Alexander aan oom Nol (Bruxelles, 03.04.1826); nr. 229, 'Trente et un ans', 30; nr. 229, 'Souffrances', 16; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 35; nr. 243, ongedateerd rekest van Alexander aan de koning (Brussel, april 1826); nr. 320, geboorte-akte Willem.
- 67 Arch. MvK, nr. 243, K.B. 09.05.1826 nos. 96 en 97. Enkele maanden later bepaalde de koning dat de namen van de Commiezen van Staat die bij een der drie landelijke hoogge-rechtshoven als advocaat waren ingeschreven, daar geschrapt moesten worden. Aan de (slechts formele) relatie van Alexander met het hooggerechtshof van Luik kwam zodoende een einde. (*Condition des femmes*, 211; *Droit criminel I*, 244)
- 68 Arch. MvK, nr. 243; nr. 198, Alexander aan Mimie te Roermond (La Haye, 03.06 [1826?], 01.07 [1826?], 04.07.1826, 14.07.1826, 21.07.1826, 29.07.1826; nr. 210, Max L. d'Yvoy de Mydrecht aan Alexander in Den Haag (Loo, 22.07.1826)
- 69 GA Roermond, Akten van notaris Henri Antoine Milliard, 12.05.1826, nrs. 62-63: machting van Frans en oom Nol om namens moeder Michiels en Alexander de erfenissen te regelen van Paulus Willem Bosch van Drakenstein en van Jan Willem Hendrik Bosch. Arch. MvK, nr. 129, C.F.J. baron De Keверberg van Aldengoor aan Alexander (Maestricht, 02.06.1826); nr. 198, Alexander aan Mimie te Roermond (La Haye 29.07.1826), idem (z.p., z.d. [01.08.1826]), citaat: 'Il est temps d'aller au conseil'; nr. 204, Oom Nol aan Alexander in hotel Maréchal de Turenne te Rotterdam (Nimègue, 12.08.1826, 13.00 uur), citaat: 'Votre chère épouse se porte à merveille et me sert de modèle de patience.'; nr. 210, Max L. d'Yvoy de Mydrecht aan Alexander in Den Haag (Loo, 22.07.1826); nr. 229, 'Souffrances', 16-17. Maximiliaan Louis van Hangest baron

- d'Yvoy van Mijdrecht (Utrecht 1753 - Den Haag 1831), oud-militair, was lid van de Ridderchap van Utrecht, lid van de Hoge Raad van Adel, en opperschenker en kamerheer van de koning. (NNBW IV, 1498)
- 70 Uit een brief d.d. 27.01.1827 van Alexanders vriend Jean-André Graaff, inmiddels als advocaat in Roermond gevestigd, krijgt men de indruk dat de contacten van Alexander met de Luikse vriendengroep minder geworden waren. In die brief meldt Graaff o.m. de benoeming van het vroegere Tandem-lid C.J.G. (Karl) Stedman bij Binnenlandse Zaken in Brussel en vertelt hij over de geslaagde veranderingen die onder directie van Henri de Brouckère in het Roermondse uitgaansleven waren doorgevoerd: 'Les bals de Ruremonde ne sont plus à reconnaître. Local, danses, musique etc., tout a changé grace aux peines que s'est données De Brouckère', en dit ondanks het feit dat 'l'argument "cela était ainsi il y a 25 ans" fait effet sur beaucoup de personnes'. (Arch. MvK, nr. 200, J.A.E. Graaff aan Alexander (Ruremonde, 27.01.1827) Cf. Jac Lemmens, 'La Grandeur de la Société du Grand Concert de Ruremonde. Een stukje Roermonds muziekverleden 1801-1839, *De Maasgouw* 110 (1991) 1-8.
- 71 Arch. MvK, nr. 204, Alexander aan J.H. Mollerus (Brussel 19.04.1827); nr. 229, 'Trente et un ans', 31; nr. 229, 'Souffrances', 17; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 35; *Condition des femmes*, 210-212; *Musique I*, 20.
- 72 Arch. MvK, nr. 204, Oom Nol aan Alexander (Ruremonde 14.05.1827), citaat: 'Voilà les désirs des gens riches accomplis - un fils et une fille -'; nr. 204, Frans en moeder Michiels aan Alexander en Mimie (Hattem 17.06.1827), citaat: 'Dites-moi aussi si les tâches rouges de la petite diminuent un peu. Votre oncle m'assure qu'ils passeront entièrement, ce que j'espère. Je dois aller à la Messe. Je n'ai donc que le moment de vous embrasser tous de coeur'; nr. 210, concept-brief van Alexander aan Staatsraad De Keeverberg? (Bruxelles 29.05.1827); nr. 229, 'Souffrances', 17; nr. 335; *Droit criminel II*, 152-153; *Condition des femmes*, 211.
- 73 Arch. MvK, nr. 210, Albert C. baron Snouckaert van Schauburg aan Alexander (z.pl., z.d. [La Haye, 1827]), idem (La Haye 15.09.1827); nr. 221; nr. 229, 'Souffrances', 17-18.
- 74 Arch. MvK, nr. 203, Frans en moeder Michiels van Kessenich aan Alexander en Mimie (z.p., z.d. [Ruremonde, ca. 15.10.1827]), citaten: 'Elle fait la consolation et la distraction de sa grand'maman qui vous remercie du sacrifice que vous deux lui avez fait de la lui céder. (...) Je suis aussi fort contente de la nourrice; elle a du lait à ne savoir qu'en faire'. 'Adieu, mes chers enfans, vivez heureux et contents et sâchez que quoique absents, vous êtes toujours gravés dans le coeur de votre tendre et affectionnée mère'; nr. 217; nr. 229, 'Souffrances', 17.
- 75 Arch. MvK, nr. 199, M.A. van Aefferden-Petit aan Mimie (Ruremonde 02.02.1828). Het kindermeisje uit Roermond had als volgt gereisd: per 'charrette' naar Weert, met de 'barque' door de Zuid-Willemsvaart naar Den Bosch, vervolgens per schip over de Maas naar Rotterdam, en vandaar naar Den Haag; nr. 204, Oom Nol aan Alexander (Ruremonde 10.02.1828), citaten: 'J'ai observé depuis longtems que chez vous le Moral et le Physique sont attaqués à la fois. Votre humeur sombre et inquiète provient à mon avis de vos obstructions. Lorsqu'on connoît son mal et l'origine de ce dernier il faut chercher et employer les remèdes pour s'en défaire et adapter les mesures de le prévenir. La restauration et le préservatif se trouveront chez vous dans l'emploi d'un peu de force d'esprit. (...)

- Avec un peu plus de détermination vous chasserez facilement toutes les idées sinistres qui souvent vous accablent et qui ont accès chez vous, parce que votre esprit inquiet et éminemment actif n'est pas assez occupé et cherche à défaut d'objet réel des fantômes.' 'Vous n'en aurez pas besoin pour vivre avec votre famille dans la plus agréable aisance.' 'Calmez donc vos idées, mon cher Alexandre, dominez l'ambition et rendez grâce au ciel qui vous a comblé de tant de biens réels. '; nr. 217; nr. 229, 'Trente et un ans', 32; nr. 229, 'Souffrances', 18.
- 76 *Biens des époux*, 38-39; GA Roermond, Akten notaris Louis Dirix, 23.01.1830, nr. 7.
- 77 Arch. MvK, nr. 203, Frans aan Alexander in Arnhem (Hattem, 10.08.1828); nr. 204, Oom Nol aan Alexander (Maestricht, 04.07.1828); nr. 229, 'Trente et un ans', 32; *NNBW IX*, 676.
- 78 Deze (waarschijnlijke) gang van zaken kan worden afgeleid uit: Arch. MvK, nr. 198, Alexander aan Mimie in Den Haag (Arnhem, 19.09.1828), idem (Arnhem, 22.09.1828); nr. 210, Albert C. baron Snouckaert van Schauburg aan Alexander in Arnhem, resp. in Hattem (La Haye, 22.09.1828, resp. 30.09.1828); nr. 229, 'Souffrances', 18.
- 79 Arch. MvK nr. 243; nr. 210, minuten van brieven van Alexander aan de koning (z.p., z.d. [mei-juni 1828] en z.p., z.d. [ca. januari 1830]). Yves Schmitz, *Willem I, koning van Noord en Zuid* (Hasselt 1966) 221-224; E.H. Kossmann, *De Lage Landen 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België* (Amsterdam-Brussel 1976) 99-100.
- 80 Arch. MvK, nr. 201, J.M. de Kempnaer aan Alexander (Arnhem, 19.01.1829); nr. 210, Alexander aan baron ... (Bruxelles, 12.12.1828); nr. 210, Albert C. Snouckaert van Schauburg aan Alexander (La Haye, 19.12.1828).
- 81 Schmitz, *Willem I*, 221-224; Kossmann, *De Lage Landen*, 99-100.
- 82 Arch. MvK, nr. 193, 'Une éducation', XI; nr. 210, concept-brief van Alexander aan de kroonprins (?) (z.p., z.d. [Bruxelles, maart 1829?]); nr. 210, kladnotitie, beginnend met 'Un individu venait d'être placé'; nr. 210, kladnotitie, beginnend met 'Et quand même ils m'employaient'; nr. 227, losliggende notitie in 'Mes mémoires politiques'; nr. 229, 'Trente et un ans', 33; nr. 229, 'Histoire de Henri et de son fils aîné', chapitre 36.
- 83 Arch. MvK, nr. 343, incomplete brief van Alexander aan Frans (z.p., z.d. [Bruxelles, eind maart 1829?]), citaat: 'De tems en tems je suis tourmenté de la nostalgie (heimwee) ou des hémorrhoides; j'en suis derechef atteint depuis quelques jours, il me vient alors une manie d'écrire, mes idées s'embrouillent, je rêve ... Et au milieu du bonheur je me crois malheureux (...) Il n'y a qu'une idée fixe, qui ne me quitte pas, c'est un dévouement illimité pour le Roi; de là que je me fais toutes sortes de chimères. Au milieu des douleurs de la paix je m'imagine que nous aurons la guerre ... qu'il y a des conspirations ... etc. etc. Enfin je crains vraiment que si je ne m'apaise, je deviendrai comme un ci-devant secrétaire du cabinet de Sa Majesté, c'est à dire fou, comme mr. Pompe de Meerdervoort. - Ne dis rien de tout cela à la bonne maman. Elle s'en inquiéterait. Au reste je crois vraiment que tacher d'avoir ma démission d'une manière honorable sera ce qu'il y a de mieux. Quand les hémorrhoides me prennent, dan worde ik zoo een woelgeest que je ne sais en donner de la tête. Sans me comparer au Noble Lord, mais je crois vraiment que Lord Castlereagh a eu aussi les hémorrhoides lorsqu'il s'est coupé le cou. Tu vois, toujours dans les ministres, je n'ai plus d'autres idées, et quitter les affaires sera vraiment je crois ce que je ferai de mieux. Il est singulier que c'est toujours à la fin du mois que je suis si morose, je crois vraiment que je suis un peu lunatique.'

- 84 Arch. MvK, nr. 210, minuut van de ontslagaanvraag als Commies bij de Tweede Kamer (z.p., z.d.); nr. 210, ontslagaanvraag als Commies bij de Raad van State (Borghitter, 30.08.1829); nr. 243, K.B. 27.04.1829 no. 139; *Musique I*, IX-X. Lord Castlereagh pleegde zelfmoord op 12.08.1822 om 7.30 uur in een toestand van psychotische depressie. (Wendy Hinde, *Castlereagh* [London 1981], 279-280)
- 85 Arch. MvK, nr. 203, broer Frans aan Alexander (Hattem, 05.05.1829; Limbricht, 24.05.1829; Roermond, 27.06.1829), nr. 223, verklaring van Alexander voor voerman Krein (Brussel, 04.07.1829).
- 86 Arch. MvK, nr. 204, Clément Michiels van Verduynen aan Mimie op kasteel Kessenich (Ruremonde, 01.08.1829); nr. 210, minuut brief van Mimie aan? (Kessenich, z.d. [augustus 1829]); nr. 229, 'Trente et un ans', 33.
- 87 Arch. MvK, nr. 229, 'Souffrances', 20-21.
- 88 Arch. MvK, nr. 229, 'Souffrances', 21-22.
- 89 Arch. MvK, nr. 210, Alexander aan de koning (z.p., z.j. [kasteel Kessenich, december 1829?]), citaten: '(...) s'il doit se préparer à la mort, ou, si V.M. et ceux que la chose concerne lui accordent, la vie', 'Daignez, Sire, jeter un oeil de faveur, de protection, de sauvegarde et d'égide sur votre fidèle sujet'; nr. 229, 'Souffrances', 22-23; nr. 229, 'Trente et un ans', 34.
- 90 Arch. MvK, nr. 199, brief van Alexander aan prof. J.C.B. Bernard (z.p., z.d. [Kessenich, januari 1830?]) citaat: 'Après les pièges qui m'ont été tendus je ne puis guère plus espérer, ne fut ce que S.M. daignat à votre intercession sauver un homme qui lui est entièrement dévoué'; idem (z.p. [Kessenich], 04.02.1824), citaten: 'N'y aurait-il donc pas une seule âme, me suis-je souvent écrié, qui s'intéressat à la prolongation de mon existence?' 'Les relations de S.M. dans toutes les parties du monde ne sont-elles pas telles qu'il peut me sauver et considérer la prolongation de mon existence comme celle d'un sujet (peut-être faible par bonté) qui lui est entièrement et sincèrement dévoué, et qui s'il a pu se méprendre le déplore.' 'Il est, Monsieur, des malheurs dans le monde, des accidens, des hazards; S.M. en ferait-Elle dépendre la durée de mes jours?'; Alexander aan mevr. A.C. Bernard-Beerenbroek (z.p., z.d. [Kessenich, 04.02.1830]), citaten: 'La voix des dames a tant de puissance. Si vous, si mademoiselle votre fille pussiez dire un mot en ma faveur à Monsieur l'Inspecteur Général, ah, le Roi viendrait peut être à mon secours.' 'et certes que si l'assentiment de l'un ou l'autre grandpersonnage est nécessaire à mon salut, aucun d'eux ne saurait vous le refuser.'; nr. 199, prof. Bernard aan Alexander op kasteel Kessenich (Den Haag, 17.02.1830). Voor prof. J.C.B. Bernard, die in 1835 officieel de lijfarts van de koning werd, zie *NNBW IV*, 141-142.
- 91 Arch. MvK, nr. 203, expresbrief en brief van Frans aan Mimie te Kessenich (Hattem, 19.02.1830; Hattem, 03.03.1830); nr. 223, brieven van Frans aan J.J. Batta, advocaat en avoué te Maastricht, en aan N. Verloren, procureur des konings te Maastricht (z.p., z.d. [Roermond, eind februari 1830]; nr. 229, 'Souffrances', 24; nr. 229, 'Trente et un ans', 34.
- 92 Arch. MvK, nr. 203, Frans aan Mimie te Kessenich (Hattem, 31.03.1830), citaat: 'Nous espérons que cela continue à aller mieux avec Alexandre.'; nr. 210, kladaantekening: 'Wat mijne vrouw betreft ...'; nr. 229, 'Souffrances', 24-25; nr. 229, 'Trente et un ans', 34; nr. 344, Mimie aan Frans te Roermond (Kessenich, 10.11.1831): 'Je ne vois pas pourquoi je tarderais davantage à employer des moyens plus rigoureux pour tirer la moitié du revenu

- de nos biens, puisque tout de même il faudra bien en venir là; il me paraît que j'ai eu de la patience longtems assez.' ('Ik zie niet waarom ik nog langer zou wachten met het aanwenden van hardere middelen om de helft van onze bezittingen te ontvangen, want daar moet het toch op uitdraaien. Me dunkt dat ik lang genoeg geduld heb gehad.')
- 93 Arch. MvK, nr. 193, uit 'Cahier d'écrit à Paris': 'Un conte du 19me siècle'; nr. 229, 'Souffrances', 25-27; nr. 229, 'Trente et un ans', 34; nr. 340; GA Thorn, B.S. Gemeente Kessenich: geboorten 1830, overlijdens 1831. Op en in de motte ('de Berg', zeggen de mensen van Kessenich) bevinden zich de muurresten van het vroegere kasteel Bronshorn, dat vanaf ongeveer 1700 in verval was geraakt.
- 94 Arch. MvK, nr. 229, 'Souffrances', 27-28.
- 95 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages'; nr. 229, 'Souffrances', 28; nr. 229, 'Trente et un ans', 35 (Alexander over de diplomaten in Londen: 'des hommes procul a Jove procul a fulmine, ils décidaient tout à la plume sans coup férir personnellement'; *Musique I*, 18; *Bien des époux*, 39.
- 96 GA Roermond, zie noot 2; RAL, memories van successie Roermond, film no. 261 (De memorie van aangifte met de lange lijst van moeders bezittingen is pas op 09.09.1839 gereed gekomen); GA Roermond, akten notaris F.W. Milliard, volmacht d.d. 16.12.1839, no. 407; *Droit criminel II*, 236; Arch. MvK, nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 30.01.1842) en diverse brieven over en weer uit 1843 en 1844 gaan over de uitgestelde verdeling van de onroerende goederen, in het bijzonder de bibliotheek, de muziekliteratuur, de prenten en de munten; nr. 342, notitie gevoegd bij de brief van Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 11.06.1844): 'Copie. Aan Cornelia Eugénie Michiels, mijn peetekind dat ik heb opgevoed, duizend gulden Hollands in eene keer, welke voor haar moeten worden aangelegd, en den intrest daarvan tot jaarlijksche vermeerdering van capitaal dienen tot dat zij 18 jaren oud zal zijn. Daarenbove geef ik haar mijn ijvoire portrait, het crucifix dat hier in mijn bed hangt, mijn gouden horologie met de goude ketting, mijn toilette tafeltje, en mijn rond geëmailleerde goude snuijfdooisje met het geen daarin is.'; nr. 1309.
- 97 ARA Den Haag, Archief Justitie Geheim, 12.08.1842, zeer geheim, inv. nr. 4656, procureur-generaal jhr. mr. H.E. van Panhuys aan Justitie (Maastricht, 16.09.1842) (met dank aan drs. Piet Orbons); *Musique I*, X.
- 98 *Droit criminel II*, 227-229; 235-237; *De Nederlandse adel*, 152; Arch. MvK, nr. 193, 'Cahier d'écrit à Paris', chapitre '1849', 10-11: 'Guillaume II était l'ennemi personnel du fils aîné (...) pour des motifs qu'il n'est possible de développer ici parce qu'ils appartiennent à la haute politique.'; nr. 229, 'Histoire de Henri et son fils aîné', chapitre 36: 'Le fils aîné (...) voulant pénétrer les choses et les secrets des cabinets, ceci déplut extrêmement en haut lieu et il ne lui resta qu'à demander sa démission.'
- 99 Arch. MvK, nr. 343, brieven van Frans aan Alexander (Ruremonde, 13.08.1853, 03.04.1854, 04.04.1854).
- 100 *Statistique II*, 335-352, en *III*, 518-522; Arch. MvK, 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 23.07.1842), citaat: 'P.S. Vous ne voulez que mon humiliation; là voilà; vous ne connaissez pas mon martyre: nooit is er geld genoeg.'; ARA Den Haag, Archief Justitie Geheim, 12.08.1842, zeer geheim, inv. nr. 4655; nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Aix-la-chapelle, 22.07.1843), citaat: 'Confidentiellement, mon cher

- frère, je vous dirai que j'adresse journellement des vœux au ciel à ce qu'il plaise d'appeller bientôt à la béatitude éternelle S.M. le Roi Frédéric Guillaume IV et S.M. Guillaume II.'
- 101 Arch. MvK, nr. 129; nr. 201; *Musique I*, X; *De Nederlandse adel*, 152.
- 102 *Musique I*, XXX-XXXI, 98; *Musique II*, 39-40; G. Venner, 'Het jaar 1775 en het Roermondse muziekleven', *De Maasgouw* 94 (1975) 153; Arch. MvK, nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 11.01.1845): 'J'ajouterai ici pour votre information que depuis les changemens faits dans cette commune depuis 1842 et maintenant depuis peu, mon attachement à ces contrées n'est plus le même; je deviens de jour en jour plus indifférent à ce qui s'y passe' ('Ik voeg hier tot uw informatie toe, dat sinds de veranderingen die in deze gemeente sedert 1842 en recentelijk weer, hebben plaatsgevonden, mijn gehechtheid aan deze streek niet meer dezelfde is. Met de dag word ik onverschilliger ten aanzien van wat hier gebeurt.').
- 103 Lou Spronck, 'Met de stoomboot naar Luik in 1844 [en vandaar met de trein naar Brussel], *De Maaspost*, Kroniek van Mestreech, 02.08.2000; Arch. MvK, nr. 193; *Condition des femmes*, 213; *Ouvrage militaire I*, 231; *Musique I*, 18-28, 165-166.
- 104 Arch. MvK, nr. 203, Frans aan Mimie (Ruremonde, 07.08.1839) en aan Alexander (Ruremonde, 07.08.1839, 16.08.1839; nr. 1309. Voor latere berichten over het pand in de Swamakerstraat, m.n. de bouw van een serre in 1843 en het pleisteren van de buitenmuur aan de achterzijde in 1854, zie: Arch. MvK, nr. 203, Frans aan Alexander (Maastricht, 23.11.1843) en nr. 243, Alexander aan Frans (Ruremonde, 03.04.1854, 11.06.1854).
- 105 Arch. MvK, nrs 203, 342, 343, correspondentie tussen Alexander en Frans, passim; nr. 342, brief van Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 23.07.1842) over het aanstaand verblijf op Borgitter tijdens de vakantie van Eugénie; *NNBW IX*, 696. Frans zou in augustus 1847 griffier van de Staten worden en in 1859 tevens lid van de Eerste Kamer.
- 106 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages'; nr. 203, Frans aan Alexander (Ruremonde, 30.04.1841 en 10.06.1841); nr. 321. Het bezoek van Willem II aan Roermond vond plaats op 13-14 juni 1842. Frans had de leiding van de erewacht te paard en ontving van de koning als blijk van erkentelijkheid 'een kostbaren juweelen ring met 's Vorsten gekroond naamcijfer in diamanten gezet'. Oom Nol, de districtscommissaris, werd vlak vóór het diner ten stadhuize door de koning tot baron verheven. Zie: J.J.F. Wap, *Gedenkboek der inhuldiging en feesttogten van Zijne Majesteit Willem II, 1840-1842* ('s-Hertogenbosch, z.j. [1842?]) 217-221. J.H.M. Wieland schreef over 's Konings verschijning in het hertogdom Limburg' in *Van der Nyersen opwaert*. LGOG, Werken nr. 7 (Maastricht 1981) 303-312.
- 107 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages' [Het verslag van de reizen naar Baden-Baden in 1848 en 1849 schreef Alexander (bij wijze van oefening) in het Duits, resp. het Latijn.]; nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 25.06.1842, 13.07.1842, 18.07.1842, en Aix-la-chapelle, 14.07.1843, 22.07.1843, 12.08.1843, 16.08.1843, 26.08.1843, 09.10.1843); *Ouvrage militaire I*, 230-231. In mei 1848 zou Alexander nog een militaire oefening meemaken bij Roermond, zie: *Ouvrage militaire II*, 722.
- 108 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages'; *Musique I*, 25. Na de internaatstijd in Aken zette Willem zijn studie van de humaniora voort in Roermond. Zie: Arch. MvK, nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Aix-la-chapelle, 22.07.1843).

- 109 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages', i.c. het reisverslag 1846, 118-119; nr. 322; *Condition des femmes*, 213. Voor de klachten over Alexanders gezondheid, zie: Arch. MvK, nr. 203, brieven van Frans aan Alexander (Maestricht, 07.12.1847, 07.01.1849, 12.07.1850, 12.09.1850); nr. 342, brieven van Alexander aan Frans te Maastricht (Aix-la-chapelle 14.07.1843, Ruremonde 14.10.1843, 29.01.1844, 09.01.1845, 11.01.1845); nr. 343, brieven van Alexander aan Frans (Ruremonde, 13.08.1853, 21.11.1853, 03.04.1854, 03.06.1854, 11.06.1854). Aan de lichamelijke conditie van zijn gezinsleden wijdt Alexander ook een passage in zijn verslag van de 'Voyage à Dusseldorf 1847'. Daar werd voor Willem een rijpaard gekocht, een miskoop, want het dier bleek kreupel te zijn.
- 110 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages', i.c. het reisverslag 1846, 119-121.
- 111 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages', i.c. het reisverslag 1846, 122 -123.
- 112 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages'; nr. 210, Alexander aan mr. Philipon de la Madeleine (Ruremonde, 07.12.1858); nr. 203, Frans aan Alexander te Parijs (Maestricht, 14.06.1849) en aan Mimie (Maestricht, 02.08.1849); nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Paris, 16.01.1849).
- 113 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages': 'Cahier d'écrit à Paris', chapitre 'L'heure du coucher', citaat: 'On se couche tard à Paris. Les théâtres ne finissent qu'à onze heures, onze heures et demie, minuit, quelquefois au delà. Revenu chez soi on a besoin d'un couple de quarts d'heure au moins pour se détordre de tout ce qu'on a vu et entendu au théâtre (...). Dès lors il est souvent vite minuit ou une heure la nuit avant qu'on rentre au lit. Le matin on dort longtems (...). On déjeune, on lit les journaux, les annonces de théâtre, on se promène dans Paris. On se restaure vers une heure, on dîne à toute heure jusqu'à six heures du soir. On rattrape le théâtre et les jours se suivent toujours ainsi, si on a de l'argent et qu'on n'est malade.'
- 114 Arch. MvK, nr. 203, brieven van Frans aan Alexander (Maestricht, 25.10.1849, 27.10.1849, 12.11.1849, 05.02.1850, 13.04.1850, 18.05.1850, 14.06.1850, 16.01.1854); nr. 343, Alexander aan Frans (Ruremonde, 24.10.1849 [citaat: 'la continuation des desagréments que nous éprouvons'], 03.01.1854). Toen Carel van Nispen tot Sevenaer (Zevenaer 28.08.1824 - Arnhem 03.04.1884) met Eugénie trouwde, was hij al weduwnaar van wijlen jonkvrouwe P.P.J. Diert van Melissant. De enige dochter van Carel en Eugénie werd naar haar grootmoeder Marie genoemd. Eugénie overleefde haar echtgenoot bijna 40 jaar. Ze stierf te Nijmegen op 29.12.1912 en werd in Zevenaer begraven.
- 115 Arch. MvK, nr. 193, 'Voyages', i.c. 'Voyage à Berlin, à Vienne et à Paris (janvier-août 1850)'; *Musique I*, XXXIV-XXXV; *Condition des femmes*, 213; *Nederland's adelsboek* 44 (1951) 91: A.C.J. baron Schimmelpenninck van der Oye, 1796-1877; idem, 98: W.A. baron Schimmelpenninck van der Oye van de Poll, 1800-1872.
- 116 Arch. MvK, nr. 203, brieven van Frans aan Alexander (Maestricht, 22.01.1842, 04.08.1842, 25.10.1851, 13.10.1853, 26.06.1856); citaten brief 13.10.1853: 'vous qui dépensez tant d'argent en voyages inutiles', 'concertez-vous maintenant avec votre fils et faites comme vous le jugerez convenable; je ne puis qu'en donner mon avis', citaat brief 26.06.1856: 'vous qui avez la mémoire assez bonne'. Over de molenkwestie bij kasteel Borgitter, zie ook: Arch. M.v.K, nr. 203, Frans aan Alexander (Maestricht, 19.12.1851, 25.04.1852, 22.09.1853); nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 22.06.1844), met bijlagen.

- 117 *Musique I*, 166; Arch. MvK, nr. 203, Frans aan Alexander (Reuver, 03.11.1840, Maastricht, 10.06.1842, 14.10.1846, 18.05.1850), citaat brief 18.05.1850: 'il n'a absolument rien à faire qu'à tacher de dépenser ses vingt-quatre heures par jour'; nr. 210, Alexander aan mr. Philipon de la Madeleine te Tarbes (minuut, Ruremonde, 07.12.1858); nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 13.10.1842).
- 118 Arch. MvK, nr. 198, Mimie aan Alexander (Ruremonde, 05.04.1856), oorspronkelijke tekst: 'Je n'ai pu te féliciter pour ton anniversaire, parce que tu étais ces jours-ci comme een aal die men bij de staart heeft, mais je l'ai fait dans mon coeur. Adieu à revoir.'; nr. 203, brieven van Frans aan Alexander (Maastricht, 10.03.1851, 13.08.1852, 19.02.1853, 17.03.1853); nr. 210, concept-brief van Alexander aan mgr. ...? (Ruremonde, juillet 1862); nr. 217; nr. 343, brieven van Alexander aan Frans (La Haye, 19.03.1853, 29.03.1853, 02.06.1853; Ruremonde, 13.08.1853, 22.05.1854, 18.10.1854, 11.11.1854), citaat brief 11.11.1854: 'Je mène ici une vie de hibou, et ne vois personne'; *Condition des femmes*, 213. Mr. Herman van Sonsbeeck was van 1849 tot 1852 minister van Buitenlandse Zaken, zie: *NNBW IX*, 1053-1055. Voor mr. Henri Geradts, zie: Jack Slangen, 'Bij het verscheiden van een vooraanstaand magistraat: mr. Henri H.H. Geradts (1798-1886)', *Jaarboek Roer'streek* 32 (2000) 191-204.
- 119 Ulysse Capitaine, *Nécrologe liégeois pour 1858*, VIII (Liège 1861) 102, citaat: 'une publication bizarre qui se termine par la biographie de l'auteur'; Arch. MvK, nr. 203, Frans aan Alexander (Maastricht, 03.01.1845); *Biens des époux*, III; *Droit criminel II*, 151; *Musique II*, 39, citaat: 'Je le dis franchement: ce n'est que tremblant que je livre mes écrits à l'impression, craignant toujours ne point voir reproduit ce que j'ai écrit ou ce que j'ai voulu écrire'; *Complicité I*, XXVIII, citaat: '(que) plusieurs idées se pressent à la fois dans mon cerveau pour être écrites sur le papier et qu'il en est qui m'échappent de manière à ne pouvoir les ressaisir. J'attribue cela à la perte de plusieurs de mes dents'; *Ouvrage militaire II*, 641 (citaat: 'Derechef une idée échappée, nous prion nos lecteurs d'avoir pour nous cet égard' etc.), 679 (citaat: 'La nuit du 2 au 3 Décembre 1847 il me survient une idée militaire que je négligeai d'inscrire de suite, ne voulant me lever de mon lit, fatigué d'une opération de m'être fait arracher trois dents les jours précédens; le lendemain je ne me rappelais plus l'idée militaire, elle avoit je pense rapport aux campemens.'), 719 (citaat: 'Deux pensées nocturnes concernant l'État militaire nous ont échappé la nuit; on ne peut toujours se lever la nuit pour écrire; puis le lendemain on l'oublie.').
- 120 *Condition des femmes*, 209; *Musique II*, 40, citaat: 'les ouvrages que j'ai écrit pour les faire imprimer, sont destinés en grande partie à me procurer une occupation agréable dans l'intérêt des sciences et des arts'; Arch. MvK, nr. 229, 'Trente et un ans', 33; nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 05.02.1844): 'Je suis en ce moment occupé à rassembler les divers élémens qui ont constitués mon instruction et mon éducation depuis mes tendres années jusqu'à l'époque ou j'ai quitté l'université et je me propose de publier sur les diverses branches de sciences que j'ai parcourues, un cours d'études' (Momenteel ben ik bezig met het verzamelen van de elementen waaruit het door mij genoten onderwijs en mijn opvoeding heeft bestaan vanaf mijn prille jeugd tot de tijd dat ik de universiteit verliet. Ik ben van plan publicaties te wijden aan de diverse takken van wetenschap, waarin ik gestudeerd heb').
- 121 *Musique I*, 165; *Droit criminel II*, LXIII-LXVIII (citaat pagina LXIV: 'Il est réellement facheux que Wagemann n'ait pas rencontré un interprète plus méthodique, plus concis et

- mieux familiarisé avec la langue française), 223-237; Arch. MvK, nr. 204, Clément Michiels van Verduynen aan Alexander (Maastricht, 11.04.1854), citaten: 'n'importe l'usage qu'en feront ceux à qui vous les adressez'; 'l'inconsidération, la légèreté pour n'en pas dire d'avantage'; 'que votre plume ne salie plus le papier avec les intimités de famille de feus mes ré regrettables parents, ni de leur vie privée ou politique'; 'oui, souvent je lui ai vu pleurer pour vous'.
- 122 *Musique I*, XL-XLIII, citaat pagina XLII-XLIII: 'Il ne reste qu'à conclure qu'il a plu à Dieu, de diviser, de départir, ses dons'.
- 123 *Musique I*, XII (citaat: 'Comme bon catholique je sais que Dieu fait tout ce qui est bon, et que s'il arrive quelque chose de mauvais Dieu le permet'), 70; *Droit criminel I*, 249; *Droit public*, 5, 155 (citaat: 'un homme très instruit et très bon catholique'); *Responsum*, 30.
- 124 *Droit public*, 154; Arch. MvK, nr. 342, Alexander aan Frans te Maastricht (Ruremonde, 16.05.1843 en 21.03.1844), citaten: 'dans le siècle où nous vivons, malgré toutes les préventions, on doit s'attendre à l'égarément des pièces' en 'nous vivons dans un pays de brigands'.
- 125 *Musique I*, 135-136.
- 126 Arch. MvK, nr. 210, concept-brief van Alexander aan mgr. ...? (Ruremonde, juillet 1862); nr. 343, brieven van Alexander aan Frans (Ruremonde, 21.11.1853, 03.04.1854); nr. 231; nr. 360, Julie Michiels van Kessenich aan haar zus Clémence (z.p., 'mardi soir' [13.10.1863], citaat: 'l'oncle Alexandre a beaucoup diminué depuis hier. Ce soir il reçoit les derniers Sacrements. Papa y va encore ce soir'; nr. 363, Alexander aan Lodewijk F.H. Michiels van Kessenich (Ruremonde, 25.01.1863); GA Roermond, B.S., overlijdens 1863. Van schenkingen aan de armen van Thorn en Kessenich is sprake in twee brieven van Alexander aan Frans, Arch. MvK, nr. 342, brieven van 02.10.1842 en 08.04.1843.
- 127 Arch. MvK, nr. 1220; *PSAHL* XCVI-XCVII (1960-1961) 412.